

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

AGNĖ ŽVILIŪTĖ
Verslo teisės studijų programa

**TYČINIO BANKROTO TEISINIS REGULIAVIMAS: TEORINĖS
IR PRAKTINĖS PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
doc. dr. Salvija Kavalnė

Vilnius, 2014

TURINYS

IVADAS	5
1. TYČINIO BANKROTO TEISINIO REGULIAVIMO RAIDA, KONCEPCIJA IR DABARTINĖS SITUACIJOS VERTINIMAS	8
1.1. Istorinė tyčinio bankroto instituto reglamentavimo raida: esminiai pokyčiai	8
1.2. Tyčinio bankroto koncepcija	13
1.3. Tyčinio bankroto tendencijos Lietuvos Respublikoje	17
1.4. Praktinės problemos, lėmusios žemą tyčinių bankrotų išaiškinamumą Lietuvos Respublikoje	20
1.4.1. Objektivos priežastys	21
1.4.2. Subjektyvios priežastys	24
2. TYČINIO BANKROTO POŽYMIAI, JO NUSTATYMAS IR PROCEDŪRINIAI YPATUMAI	28
2.1. Tyčinio bankroto nustatymo inicijavimo procedūra	28
2.2. Tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas	31
2.2.1. Tyčinio bankroto požymiai	32
2.2.2. Tyčinio bankroto prezumpcijos	40
2.3. Priežastinis ryšys tarp valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo ir įmonės privedimo prie bankroto	44
3. TYČINIO BANKROTO NUSTATYMO TEISINIŲ PADARINIŲ IR KREDITORIŲ TEISIŲ GYNIMO BŪDŲ ANALIZĖ	46
3.1. Tyčinio bankroto nustatymo teisinės pasekmės	46
3.2. Kreditorių teisių apsaugos priemonės	58
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72

LENTELĖS

1 lentelė. Įmonių, bankrutuojančių/bankrutavusių įmonių ir įmonių, kurių bankrotas pripažintas tyčiniu, skaičiaus dinamika ir tarpusavio santykis	20
2 lentelė. Galiojančiame Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme ir teismų praktikoje įtvirtintų tyčinio bankroto požymių palyginimas	33

PAVEIKSLAI

1 pav. Įmonių bankrotų skaičiaus dinamika Lietuvos Respublikoje	18
2 pav. Įmonių tyčinių bankrotų skaičiaus dinamika Lietuvos Respublikoje	19
3 pav. Įmonės A tyčinio bankroto pavyzdys	32
4 pav. Įmonės B tyčinio bankroto pavyzdys.....	41

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Šiuolaikinėmis dinamiškos ekonomikos ir konkurencingo verslo sąlygomis ūkio subjektai neišvengia su nemokumu susijusių problemų, kurios bet kada gali peraugti į bankroto teisinius santykius. Tokiu būdu vyksta atrankos procesas: vieni ūkio subjektai, nesugebėdami rungtis itin konkurencingoje rinkoje, bankrutuoja, kiti pradeda savo naują veiklą ir tokie rinkos pokyčiai skatina technikos, gamybos ir visuomenės pažangą. Taigi bankrotas – natūralus ekonominis-teisinis reiškinys, kuris pats savaime nėra neteisėtas¹.

Tačiau per pastarąjį laikotarpį išaiškėjo, jog vis dėlto ne visais atvejais bankrotas yra vien tik ūkio subjekto ekonominis žlugimas dėl verslo nesėkmės. Kartais ūkio subjektų valdymo organai ar savininkai, siekdami išsisukti nuo įsipareigojimų įvykdymo kreditoriams ar neteisėtai praturtėti, sukelia tyčinį bankrotą, kuris griauja verslo subjektų tarpusavio pasitikėjimą bei iškreipia ekonomikos rinkos funkcionavimą, o kai kuriais atvejais tyčinis bankrotas turi įtakos ir kitų ūkio subjektų privedimui prie bankroto. Taigi tyčinis bankrotas yra aktualus tiek globalia, tiek nacionaline prasme. Dėl to labai svarbu, jog tyčinio bankroto nustatymas būtų sklandus ir efektyvus, nes nuo to priklauso ne tik bankrutuojančio ūkio subjekto ir jo kreditorių teisių apsauga, bet ir visos valstybės ekonomikos stabilumas.

Vis dėlto praktikoje yra susiduriama su tyčinio bankroto nustatymo problemomis. Oficialūs statistiniai duomenys rodo ypač žemą tokių bankrotų išaiškinamumo lygį Lietuvos Respublikoje. Nors neoficialių įtarimų dėl ūkio subjektų tyčinio bankroto pasitaiko neretai, tačiau praktiškai nustatyti tokio bankroto atvejus yra itin sudėtinga. Viena iš priežasčių, nulėmusių tokią situaciją, buvo nepakankamas tyčinio bankroto teisinis reguliavimo modelis Lietuvos Respublikoje, kuris paliko plačią interpretacijos laisvę teismų praktikos formavimui.

Dėl aukščiau nurodytų priežasčių atsirado poreikis sukurti naują tyčinio bankroto teisinį reglamentavimą, todėl buvo parengti esminiai Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo pakeitimai, susiję su tyčinio bankroto teisiniu reguliavimu, t. y. 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojo nauja 2001 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo redakcija, kuria iš esmės buvo pakeistas prieš tai galiojęs tyčinio bankroto instituto reglamentavimas. Dėl to labai svarbu ne tik išanalizuoti tyčinio bankroto instituto koncepciją bei problematiką, bet ir atskleisti naujojo teisinio reguliavimo modelio Lietuvos Respublikoje ypatumus bei ištirti šiame reguliavime įtvirtintų teisinių nuostatų taikymo praktikoje galimybes.

---

¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-575-1686-12 (UAB „NK Statyba“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija), kat. 9.3.5 (S).

Tyrimo ištirtumas. Iki šiol mokslinės teisinės literatūros šaltinių, kuriuose būtų išsamiai pateikti tyčinio bankroto teisinio reguliavimo bei jo taikymo praktikoje ypatumai, nustatymo reikšmė ir problematikos, nėra daug. Mokslininkai dažniausiai domisi paties bankroto reiškiniu, jo procesu, o bankrotas, padarytas tyčia, dažniausiai aptariamas fragmentiškai bendrame kontekste, todėl tyčinis bankrotas teoriniu lygmeniu, ypač Lietuvos teisės moksle, iki šiol nebuvo išsamiai išanalizuotas. Tam tikrus tyčinio bankroto aspektus savo moksliniuose darbuose nagrinėjo tokie autoriai kaip J. Spaičienė, J. Bivainis ir R. Burda. Tyčinio bankroto instituto pagrindiniai požymiai bei jį lemiantys veiksniai taip pat yra atskleidžiami Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje.

Tyrimo problema – ar naujojo tyčinio bankroto teisinio reguliavimo taikymas praktikoje gali būti efektyvia teisių ir teisėtų interesų apsaugos užtikrinimo priemone?

Tyrimo objektas – tyčinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo tikslas – sistemiškai išanalizavus tyčinio bankroto galiojantį teisinį reguliavimą ir praktinius jo taikymo aspektus, įvertinti šių bankrotų nustatymo problemas bei jo tobulinimo galimybes Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. pateikti tyčinio bankroto koncepciją ir nustatyti šio bankroto tendencijas Lietuvos Respublikoje bei jas lemiančius veiksniai;
2. atskleisti įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu inicijavimo procedūros ypatumus bei išanalizuoti tyčinio bankroto požymių ir prezumpcijų turinį;
3. išnagrinėti teisinius padarinius, atsirandančius teismui konstatavus tyčinio bankroto faktą, bei pateikti kreditorių teisių gynimo būdų, siekiant išvengti tyčinio bankroto sukeltų padarinių, analizę.

Tyrimo hipotezė – naujasis tyčinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra efektyvus mechanizmas bankroto, padaryto tyčia, žemo išaiškinamumo lygio problemos sprendimui.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizės, dokumentų analizės, lyginamasis istorinis, lyginamasis, apibendrinimo ir statistinių duomenų analizės. Mokslinės literatūros analizės metodo pagalba išanalizuota Lietuvos ir užsienio valstybių teisinė mokslinė literatūra, kurioje aptariami tyčinio bankroto ypatumai bei jo teisinis reguliavimas. Pasitelkus dokumentų analizės metodą, analizuojami teisės aktai bei teismų praktika, susijusi su bankrotu, padarytu tyčia. Lyginamasis istorinis metodas taikomas, siekiant tam tikrais aspektais sugretinti anksčiau galiojusius ir šiuo metu galiojančius teisės aktus ir pateikti pagrindinius jų skirtumus bei pranašumus. Lyginamasis metodas naudojamas, siekiant atskleisti Lietuvos Respublikos ir kai

kurių užsienio valstybių tyčinio bankroto instituto teisinio reguliavimo skirtumus bei tendencijas. Apibendrinimo metodas daugiausia taikomas sistemiškai pateikiant tyrimo metu išanalizuotą informaciją bei formuluojant tyrimo rezultatus. Statistinių duomenų analizės metodo pagalba išanalizuotos įvairių organizacijų bei institucijų (Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos, Tarptautinio valiutos fondo, Lietuvos statistikos departamento ir kt.) išleistos apžvalgos, informaciniai leidiniai ir statistinių duomenų ataskaitos, kuriose pateiktos tyčinio bankroto tendencijos ne tik Lietuvos Respublikoje, bet ir kitose užsienio valstybėse.

Darbo struktūra. Pirmame tiriamojo darbo skyriuje analizuojami svarbiausi tyčinio bankroto teoriniai aspektai: atskleidžiama istorinė tyčinio bankroto instituto reglamentavimo raida, esminiai pokyčiai bei jų poreikio reikiamybė, nagrinėjama tyčinio bankroto koncepcija bei šio bankroto atsiradimo priežastys, taip pat apžvelgiamos bankrotų, padarytų tyčia, tendencijos Lietuvos Respublikoje, jas nulėmusios priežastys bei pateikiami galimi šių priežasčių sprendimo būdai. Antrame skyriuje atskleidžiama tyčinio bankroto nustatymo inicijavimo procedūra, išanalizuojami tyčinio bankroto požymiai ir prezumpcijos bei jų turinys. Trečiasis skyrius skiriamas teisinių padarinių, atsirandančių nustačius tyčinį bankrotą, nagrinėjimui ir kreditorių teisių gynimo būdų, siekiant išvengti tyčinio bankroto sukeltų padarinių, analizei.

1. TYČINIO BANKROTO TEISINIO REGULIAVIMO RAIDA, KONCEPCIJA IR DABARTINĖS SITUACIJOS VERTINIMAS

Pirmajame šio tiriamojo darbo skyriuje įgyvendintinu uždaviniu laikytina būtinybė atskleisti istorinę tyčinio bankroto instituto reglamentavimo raidą, esminius šio reglamentavimo pokyčius bei jų poreikio reikiamybę. Taip pat šiame skyriuje moksliskai išanalizuojama pati tyčinio bankroto instituto koncepcija, jos esmė ir pagrindiniai skirtumai, skiriančys šį institutą nuo nusikalstamo bankroto, apžvelgiamos tyčinio bankroto tendencijos Lietuvos Respublikoje ir, remiantis šiomis atkleistomis tendencijomis, nustatomos praktinės problemos, lėmusios žemą tyčinių bankrotų išaiškinamumą Lietuvos Respublikoje, bei pateikiami galimi šių problemų sprendimo būdai. Kaip minėta šio tiriamojo darbo įvade, poreikį išsamiai aptarti nurodytus klausimus lemia aplinkybė, kad 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojo nauja 2001 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) redakcija, kuria iš esmės buvo pakeistas prieš tai galiojęs tyčinio bankroto instituto reglamentavimas, bei aplinkybė, kad tyčinio bankroto institutas Lietuvos Respublikos moksle faktiškai nėra išsamiai ištirtas ir analizuotas.

1.1. Istorinė tyčinio bankroto instituto reglamentavimo raida: esminiai pokyčiai

Prieš pradėdant nagrinėti tyčinio bankroto instituto reikšmę civilinėje privatinėje teisėje bei šio instituto reglamentavimo teorines ir praktines problemas, labai svarbu apžvelgti tyčinio bankroto reglamentavimo raidą nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo laikotarpio² iki šių dienų, nes tik atskleidus tyčinio bankroto reglamentavimo pokyčius ir juos nulėmusias priežastis, galima išsamiau išnagrinėti pasirinktą problemą.

Nuo 1990 metų, kai Lietuvos Respublikos valstybė atkūrė nepriklausomybę, buvo priimti trys nauji ĮBĮ, kurie vėliau ne kartą buvo pakeisti ir pildyti:

- 1) 1992 m. rugsėjo 15 d. buvo priimtas ir 1992 m. spalio 20 d. įsigaliojo pirmasis ĮBĮ;
- 2) 1997 m. birželio 17 d. buvo priimtas ir 1997 m. spalio 1 d. įsigaliojo antrasis ĮBĮ;
- 3) 2001 m. kovo 20 d. buvo priimtas bei 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo trečiasis ir šiuo metu galiojantis ĮBĮ.

---

² Dėl ribotos šio tiriamojo darbo apimties bus apžvelgiami tik nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo priimti ir tyčinį bankrotą reglamentavę bei šiuo metu jį reglamentuojantys teisės aktai.

Pirmajam ĮBĮ sukūrimui ir priėmimui prielaidas sukūrė pasikeitusi ilgą laiką gyvavusi ekonominė santvarka – iš valstybės valdomos ekonomikos, paveldėtos iš Tarybų Socialistinės Respublikų Sąjungos, Lietuvos Respublikos ekonomika buvo pertvarkoma į rinkos ekonomiką. Ūkio subjektams pradėjus sparčiai steigti įmones, atsirado poreikis reglamentuoti ne tik ūkio subjektų veiklos teisinius santykius, bet ir nemokumo teisinius santykius. Pirmajam ĮBĮ sukūrimui ir priėmimui taip pat įtakos turėjo 1992 metais prasidėjęs bendradarbiavimas su Tarptautiniu valiutos fondu bei jo keliama reikalavimai: skatinti konkurenciją, privatizavimą ir kt.³ Tyčinio bankroto teisinių santykių reglamentavimo atžvilgiu Lietuvos Respublikos Seimo 1992 m. rugsėjo 15 d. priimtas ĮBĮ buvo abstraktus.

Minėto įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtina tyčinio bankroto sąvoka, apibrėžiama kaip teismo sprendimu nustatyta įmonės veika, kuria siekiama išvengti visiško ar dalinio atsiskaitymo su kreditoriais. Taip pat buvo įtvirtintos tyčinio bankroto nustatymo pasekmės: įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad teismas, nustatęs tyčinį įmonės bankrotą, turi išnagrinėti šios įmonės per paskutinius 12 mėnesių iki bylos iškelimo dienos sudarytus sandorius ir nustatyti jų teisėtumą. Turtas, perleistas pagal teismo pripažintus negaliojančiais sandorius, turi būti nukreiptas kreditorių reikalavimams patenkinti. Taigi, palyginus pirmajame ĮBĮ įtvirtintą tyčinio bankroto reglamentavimą su šiuo metu galiojančiu reglamentavimu, galima daryti išvadą, kad reglamentavimas skiriasi iš esmės: skirtingai apibrėžta tyčinio bankroto sąvoka, pareiga patikrinti bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės sudarytus sandorius buvo nustatyta teismui, o šiuo metu tokia pareiga perkelta bankroto administratoriui, taip pat nustatytas skirtingas sudarytų sandorių laikotarpis, už kurį administratorius turi patikrinti bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės sandorius.

Maža to, svarbu pažymėti, kad pagal 1992 m. rugsėjo 15 d. ĮBĮ 6 straipsnį pirmąja instancija bankroto bylos buvo nagrinėjamos apylinkių teismuose. Toks įstatymo leidėjo sprendimas pastariesiems teismams užkrauti bankrutuojančių įmonių sandorių patikrinimo ir teisėtumo įvertinimo našta neatitiko racionalaus teismo darbo laiko paskirstymo bei ekonomiškumo kriterijų ir galėjo būti viena iš priežasčių, dėl kurios teismai vengė pripažinti įmonių bankrotus tyčiniaus⁴. 1992 m. rugsėjo 15 d. ĮBĮ galiojimo laikotarpiu nebuvo nustatytas nei vienas įmonės tyčinis bankrotas⁵.

---

³ Kropas S., Šidlauskas G. Tarptautinis valiutos fondas ir Lietuva: bendradarbiavimo raidos bruožai ir perspektyvos // Pinigų studijos. 2002, Nr. 3, P. 66.

⁴ Spaičienė J. Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S) / MRU. – Vilnius, 2008. P. 105.

⁵ Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga (1993-2011 metų) // www.bankrotodep.lt/Doc/apzvalga.doc; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

Apibendrinant 1992 m. rugsėjo 15 d. ĮBĮ įtvirtintą teisinį reglamentavimą tyčinio bankroto aspektu, darytina išvada, kad praktinis šio įstatymo taikymas buvo problematiškas, praktiškai neįmanomas, įstatymo teisės normų formuluotės abstrakčios ir su trūkumais, o tai suponavo būtinybę tobulinti bankroto teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas.

Lietuvos Respublikos Seimas 1997 m. birželio 17 d. priėmė naują ĮBĮ. Kaip minėta, šio ĮBĮ priėmimą lėmė 1992 m. rugsėjo 15 d. ĮBĮ galiojimo laikotarpiu išryškėję įmonių bankroto procedūrų vykdymo neapibrėžtumas bei neaiškumas⁶. Palyginus 1997 m. birželio 17 d. ĮBĮ su savo pirmtaku, pastarasis visiškai skirtingai reglamentavo patį tyčinio bankroto institutą. Šio įstatymo 2 straipsnio 11 punkte buvo įtvirtinta, kad tyčinis bankrotas – privedimas įmonės prie bankroto tyčia, jei tuo padaroma turtinė žala kreditoriui, akcininkui ar kitam asmeniui. Šiuo apibrėžimu įtvirtinti esminiai tyčiniai bankroto požymiai (tyčia ir žala kreditoriui, akcininkui ar kitam asmeniui), kurie nebuvo nustatyti ankstesniame ĮBĮ. 1997 m. birželio 17 d. ĮBĮ 24 straipsnis įtvirtino bankroto administratoriaus pareigą, kylančią teismui nustačius tyčinį bankrotą, – administratorius privalo patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 3 metų laikotarpį, ir pareikšti ieškinius įmonės bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių, priešingų įmonės interesams ir (arba) galėjusių turėti įtakos įmonės nemokumui, pripažinimo negaliojančiais. Taigi pareiga patikrinti bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės sudarytų sandorių teisėtumą ir pagrįstumą buvo perkelta bankroto administratoriaus kompetencijai. Taip pat pažymėtina, kad nustatytas ilgesnis laikotarpis, už kurį administratorius turėjo patikrinti įmonės sudarytus sandorius, – įmonės sudarytų sandorių teisėtumą ir pagrįstumą reikėjo patikrinti per 3 metų laikotarpį, o ne per 12 mėnesių laikotarpį, kaip numatė 1992 m. rugsėjo 15 d. ĮBĮ.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos įmonių bankroto valdymo departamento statistiniais duomenimis, 1997 m. birželio 17 d. ĮBĮ galiojimo laikotarpiu, t. y. nuo 1997 m. spalio 1 d. iki 2001 m. liepos 1 d., teismai pripažino, kad dvylika įmonių buvo privesta prie bankroto tyčia⁷. Taigi 1997 m. birželio 17 d. ĮBĮ tyčinio bankroto reglamentavo aspektu buvo efektyvesnis ir veiksmingesnis. Manytina, kad viena iš priežasčių, nulėmusių tyčinio bankroto reglamentuojančių teisės normų efektyvesnį taikymą praktikoje, buvo abstraktesnis reglamentavimas, nustatęs tik administratoriaus pareigą patikrinti ne mažesnę kaip 3 metų laikotarpį sudarytų sandorių teisėtumą, o kiti aspektai (tyčinio bankroto požymiai, subjektai, turintys teisę kreiptis į teismą dėl tyčinio bankroto nustatymo, kylanti atsakomybė ir kt.) palikti

⁶ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 1997 m. gegužės 14 d. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. P-147(2) //

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=38652&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

⁷ Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga (1993-2011 metų) // www.bankrotodep.lt/Doc/apzvalga.doc; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

nustatyti teismų praktikai. Be kita ko, veiksmingesnį reglamentavimą nulėmė ir tai, kad ne apylinkių, o apygardų teismams buvo suteikta prerogatyva nagrinėti įmonių bankroto bylas, įskaitant ir tyčinio bankroto nustatymą, ir tokiu būdu bankroto teisėje formuoti praktiką.

Lietuvos Respublikos Seimas 2001 m. kovo 20 d. priėmė naują ĮBĮ, kuris įsigaliojo 2001 m. liepos 1 d. Prieš įsigaliojant aktualiai 2013 m. spalio 1 d. ĮBĮ redakcijai, tyčinio bankroto institutas buvo reglamentuotas ypač abstrakčiai.

ĮBĮ 2 straipsnio 12 dalyje įtvirtinta tyčinio bankroto sąvoka – tyčinis bankrotas buvo apibrėžiamas kaip įmonės privedimas prie bankroto tyčia. To paties įstatymo 20 straipsnyje buvo numatyta, kad jeigu įmonės bankroto bylą nagrinėjantis teismas nustato tyčinį bankrotą, administratorius privalo patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per 5 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, ir pareikšti ieškinius teisme pagal bankrutuojančios įmonės buveinės vietą dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais. Šiuo atveju laikoma, kad administratorius apie sandorius sužinojo nuo dokumentų apie šių sandorių sudarymą gavimo dienos. Taigi, lyginant su ankstesniais ĮBĮ, tyčinio bankroto sąvoka buvo apibrėžta ypač abstrakčiai, atsisakyta vieno iš skiriamųjų požymių – turtinės žalos įmonės kreditoriams, akcininkams ar kitiems subjektams padarymo, nes įstatymų leidėjas laikėsi nuomonės, kad įmonių bankrotas bet kuriuo atveju pažeidžia įmonės kreditorių, savininkų ar įmonės darbuotojų turtinius interesus⁸. Taip pat, lyginant su ankstesniu ĮBĮ įtvirtintu teisiniu reglamentavimu, nustatyta pareiga administratoriui patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius už dar ilgesnį laikotarpį, t. y. už 5 metus.

Vis dėlto toks nedetalus tyčinio bankroto teisinis reglamentavimas, paliekant plačią interpretacijos laisvę teismų praktikos formavimui, nulėmė sudėtingą tyčinį bankrotą reglamentuojančių teisės normų taikymą praktikoje. Ypač pastaroji problema išryškėjo ekonominio sunkmečio metu, kuomet, su finansiniais sunkumais susidūrus didesniai ūkio subjektų ratui, sparčiai padidėjo iškeltų bankrotų bylų skaičius, tačiau nepaisant to, tyčinis bankrotas buvo pripažintas itin retai: iš viso nuo 2001 metų iki 2013 metų II ketvirčio buvo iškelta daugiau nei 12 tūkstančių bankroto bylų, tačiau per šį laikotarpį tyčiniai bankrotai buvo nustatyti tik 46 bankrutuojančioms/bankrutavusioms įmonėms⁹. Dėl pastarųjų priežasčių atsirado poreikis sukurti naują tyčinio bankroto teisinį reglamentavimą. Be to, 2001 m. kovo 20 d. ĮBĮ pakeitimų priėmimą nulėmė ir 2011 metais Tarptautinio valiutos fondo pateikta išvada, kurioje nurodyta, kad tyčinio bankroto instituto reglamentavimas koreguotinas: būtina susieti ir suderinti

⁸ Bivainis J., Jovaišas K. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė, Nr. 2-3, 2002. P. 52.

⁹ Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga (1993-2011 metų) // www.bankrotodep.lt/Doc/apzvalga.doc; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

sąvokas „tyčinis bankrotas“ ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų nusikalstamų veikų sąvokas „nusikalstamas bankrotas“, „skolininko nesąžiningumas“, taip pat aiškiai nurodyti asmens veiksmus ar elgesį, kuris lėmė tyčinį bankrotą, kelti teismo ir kitų institucijų kompetenciją tyčinio bankroto bylų kontekste ir stiprinti institucijų tarpusavio bendradarbiavimą, siekiant, kad tyčinis bankroto būtų nustatytas kuo anksčiau¹⁰.

Šio įstatymo priimtiems pakeitimams taip pat įtakos turėjo ir gausūs įvairių Lietuvos Respublikos institucijų atlikti tyrimai ir apžvalgos: Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos atliktos tyčinių bankrotų apžvalgos Lietuvoje, pagal Ūkio ministerijos užsakymą atliktas taikomas mokslinis tyrimo darbas „Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste“, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas priemonių, įgalinančių geriau nustatyti su įmonių bankrotu susijusias nusikalstamas veikas, planas. Šiuose dokumentuose buvo nustatyta, kad tyčinio bankroto instituto įstatyminis reglamentavimas Lietuvoje nėra pakankamas – nesąžiningų veiksmų, lėmusių tyčinį bankrotą, įrodinėjimas problematiškas ir sudėtingas, atsakomybė už tyčinį bankrotą nėra reglamentuota konkrečiai, o tyčinio bankroto požymiai seniai nustatyti tik teismų praktikos, tačiau ne įstatymo lygiu.

Taigi dėl aukščiau nurodytų priežasčių, siekiant aiškesnio ir išsamesnio tyčinio bankroto reglamentavimo, buvo parengti esminiai ĮBĮ pakeitimai, susiję su tyčinio bankroto teisiniu reguliavimu – 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojo nauja 2001 m. kovo 20 d. ĮBĮ redakcija, kuria iš esmės buvo pakeistas prieš tai galiojęs tyčinio bankroto instituto reglamentavimas.

Kaip nurodyta įstatymo projekto aiškinamajame rašte, įstatymo pakeitimo pagrindinis tikslas – nustatyti teisinio reguliavimo priemones, įgalinančias įvertinti su nemokumu susijusius nesąžiningus verslo subjektų veiksmus, nustatyti požymius, kuriems esant bankrotas būtų pripažįstamas tyčiniu, sudaryti nepakantumo sąlygas asmenims, privedusiems įmonę prie bankroto tyčia, nustatant jų civilinę atsakomybę. Pasak projekto rengėjų, siūlomas reguliavimas leidžia sutrumpinti bankroto procedūras, mažinti kaštus bei ginti visų bankroto proceso dalyvių teises ir teisėtus interesus¹¹. Atsižvelgdamas į tai, įstatymų leidėjas 2013 m. spalio 1 d. nauja 2001 m. kovo 20 d. ĮBĮ redakcija tyčinio bankroto sąvoką susiejo su Lietuvos Respublikos

¹⁰ Republic of Lithuania: Technical Assistance Report on Proposals for Reforming the Insolvency Regime // International Monetary Fund Country Report, November 2011, No. 11/320 // <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11320.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-20.

¹¹ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2012 m. spalio 19 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas Nr. XIP-4927 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435275; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

baudžiamajame kodekse įtvirtinta nusikalstamų veikų (nusikalstamo bankroto ir skolininko nesąžiningumo) sudėtimi, taip pat įstatyminiu lygiu įtvirtino tyčinio bankroto požymius bei prezumpcijas, kurioms esant laikoma, kad įmonė buvo privesta prie bankroto tyčia. Be kita ko, įtvirtinta asmenų, kaltų dėl tyčinio bankroto atsakomybė – nustatyta, kad likvidavus įmonę dėl bankroto, kuris buvo pripažintas tyčiniu, prievolę už įmonę teismo sprendimu turi vykdyti asmuo (asmens), dėl kurio (kurių) veikimo ar neveikimo kilo tyčinis bankrotas. Tokiu teisiniu reguliavimu įstatymų leidėjas siekė sudaryti sąlygas, jog kreditoriams būtų greičiau atlyginama žala padaryta dėl tyčinio bankroto. Maža to, siekiant sudaryti tinkamas sąlygas kreditoriams realizuoti ĮBĮ 21 straipsnio 2 dalies 3 punkte įtvirtintą teisę kreiptis į teismą dėl tyčinio bankroto nustatymo, ĮBĮ papildytas nauja nuostata, kurios pagrindu leidžiama kreditoriams, atitinkantiems įstatyme nustatytas sąlygas, savo lėšomis atlikti bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės dokumentų patikrinimą.

Taigi, apibendrinant aukščiau atskleistą istorinę tyčinio bankroto instituto reglamentavimo raidą ir prieš pradėdant analizuoti pačią tyčinio bankroto instituto koncepciją, būtina akcentuoti, kad tyčinio bankroto institutą Lietuvos Respublikoje reglamentuoja tik ĮBĮ, jokie kiti teisės aktai tiesiogiai nenumato šio instituto teisinio reguliavimo. Tyčinio bankroto instituto kontekste sistemiškai išanalizavus nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo keistus ir naujai priimtus ĮBĮ, darytina išvada, kad įstatymo leidėjas, atsižvelgdamas į praktikoje kylančias problemas bei žemą tyčinio bankroto nustatymą praktikoje, siekė detalizuoti ir sugriežtinti tyčinio bankroto reglamentavimą: nuolat buvo tikslinama ir detalizuojama tyčinio bankroto sąvoka, didinamas laikotarpis, už kurį bankroto administratorius, teismui nustačius tyčinį bankrotą, turi patikrinti įmonės iki bankroto bylos iškėlimo sudarytų sandorių teisėtumą ir pagrįstumą, ir įstatyminiu lygmeniu buvo įtvirtinti tyčinio bankroto požymiai bei prezumpcijos.

1.2. Tyčinio bankroto koncepcija

Siekiant kuo išsamiau atskleisti tyčinio bankroto instituto koncepciją, visų pirma, reikia atskirai išanalizuoti žodžių „tyčinis“ ir „bankrotas“ lingvistines reikšmes. Pagal Lietuvių kalbos žodyną¹², taip pat Dabartinės lietuvių kalbos žodyną¹³ žodis „tyčinis“ apibūdinamas kaip iš anksto apgalvotas, sumanytas, sąmoningas, o žodis „bankrotas“ apibrėžiamas kaip negalėjimas išsimokėti skolų, sužlugimas. Vadinas, lingvistine prasme tyčinį bankrotą galima apibūdinti kaip iš anksto sugalvotą, sąmoningą siekimą išvengti skolų sumokėjimo.

¹² Lietuvių kalbos žodynas // <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

¹³ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas // <http://dz.lki.lt/>; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

Žodžių „tyčinis bankrotas“ lingvistinį aiškinimą, atsižvelgiant į susiformavusią teisės aktų taikymo praktiką, detalizuoja ĮBĮ įtvirtintas tyčinio bankroto apibrėžimas. Pagal ĮBĮ 2 straipsnio 12 dalį, tyčinis bankrotas – įmonės privedimas prie bankroto sąmoningai blogai valdant įmonę (veikimu, neveikimu) ir (arba) sudarant sandorius, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus. Taigi, gramatiškai, logiškai ir sistemiškai aiškinant ĮBĮ 2 straipsnio 12 dalį, galima išskirti šiuos apibrėžime atskleistus tyčinio bankroto požymius: 1) tyčios turinys – sąmoningai blogai valdant įmonę siekiama padaryti žalos (veikimas) ar leidžiama jai atsirasti (neveikimas) ir/ar 2) sandorių sudarymas, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus.

Manytina, kad ĮBĮ įtvirtintas apibrėžimas neatspindi tikrosios tyčinio bankroto instituto esmės. Visų pirma, lingvistiškai aiškinant įstatyme pateiktą sąvoką, tarp požymių esantys žodžiai „ir (arba)“ suteikia galimybę pripažinti tyčinį bankrotą, esant bent vienam iš apibrėžime nurodytų aplinkybių, tačiau kiekvienas požymis gali pats savaime nereikšti neteisėtų veiksmų, vertinant šiuos veiksmus tyčinio bankroto kontekste (pavyzdžiui, atskirai vertinant tik sandorio sudarymą, jis gali būti pripažintas kaip normali verslo rizika). Antra, sąvoka „sąmoningai blogai valdant įmonę“ teisės aktuose nėra apibrėžta, todėl yra vertinamojo pobūdžio ir suteikianti plačias interpretavimo galimybes. Teismas, nagrinėdamas klausimą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, kiekvienu konkrečiu atveju pagal ĮBĮ įtvirtintame apibrėžime esančius požymius, turi vertinti faktines bylos aplinkybes ir nustatyti, ar įmonės valdymo organai savo veiksmais siekė išsisukti nuo įsipareigojimų kreditoriams ar neteisėtai praturtėti, ar nesiėmė jokių veiksmų, siekiant pagerinti ar stabilizuoti įmonės sunkią turtinę ir finansinę padėtį, taip pat ar sudarytais sandoriais nepažeidė pačios įmonės bei jos kreditorių teisių ir teisėtų interesų.

Svarbu akcentuoti, kad nepaisant nevisapusiškai tikslaus ir aiškaus tyčinio bankroto apibrėžimo, įtvirtinto ĮBĮ, kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose tyčinio bankroto institutas nėra teisiškai reglamentuotas.

Be kita ko, pažymėtina, kad neteisėti ir tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas, privedantys įmonę prie bankroto bei pažeidžiantys kreditorių teises ir teisėtus interesus, gali būti kvalifikuojami ne tik kaip tyčinis bankrotas, kuris yra civilinės teisės dalykas, bet taip pat kaip nusikalstamas bankrotas, kuris yra baudžiamosios teisės kategorija. Už nusikalstamą bankrotą yra baudžiama pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 209 straipsnį, pagal kurį atsako asmuo, kuris, sąmoningai blogai valdydamas įmonę, nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė didelės turtinės žalos kreditoriams. Pažymėtina, kad BK 209 straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už sąmoningai blogą įmonės valdymą, kuris nulėmė

jos bankrotą, kai dėl to padaryta didelės turtinės žalos kreditoriams. Vadinas, taikant BK 209 straipsnį, turi būti nustatyti objektyvieji veikos (sąmoningas blogas įmonės valdymas), jos padarinių (bankrotas, didelė žala kreditoriams) bei veikos ir atsiradusių padarinių priežastinio ryšio požymiai. Be kita ko, turi būti konstatuota ir tai, kad asmuo, turintis įgalinimų valdyti įmonę, veikė tyčia, t. y. suprato, kad blogai valdo įmonę, numatė bankroto ir žalos kreditoriams atsiradimo galimybę ir šių padarinių norėjo (tiesioginė tyčia) arba nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems kilti (netiesioginė tyčia)¹⁴. Taigi vertinant, ar tam tikri valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas turi nusikalstamos veikos požymių, yra svarbu išsiaiškinti ribą, kuri aiškiai apibrėžtų, kurie veiksmai baudžiamojo įstatymo yra leidžiami, o kurie draudžiami.

Atsižvelgiant į tai, kad BK 209 straipsnis nekonkretizuoja, kokiais veiksmais ir/ar neveikimu gali pasireikšti sąmoningas blogas įmonės valdymas, teisė tokių veiksmų sąrašo formavimui yra palikta teismų praktikai. Nors teismų praktika šios nusikalstamos veikos vertinimo aspektu nėra itin gausi, tačiau išanalizavus teismo nutartis, kurių pagrindu buvo nustatytas nusikalstamas bankrotas, galima daryti išvadą, kad blogas įmonės valdymas pasireiškia valdymo organų narių interesų iškėlimu virš įmonės interesų, pavyzdžiui, neproporcingai ir nepagrįstai didelis įmonės piniginių lėšų švaistymas, nepagrįstai rizikingų finansinių operacijų atlikimas ar sandorių sudarymas, sąmoningas įmonės ūkinės-komercinės veiklos neplėtojimas ir kt.¹⁵

Be to, reikėtų pastebėti, kad nusikalstamas bankrotas retai padaromas kaip pavienė nusikalstama veika – neretai ši nusikalstama veika kvalifikuojama kartu su turto iššvaistymu, skolininko nesąžiningumu ar apgaulingu buhalterinės apskaitos tvarkymu. Esminis skirtumas tarp šių išvardytų nusikalstamų veikų ir nusikalstamo bankroto yra tas, kad atsakomybė už nusikalstamą bankrotą kyla už veiksmus, dėl kurių pasekmių įmonė buvo priversta prie bankroto, t. y. turi būti iškelta bankroto byla ar pradėtas procesas ne teismo tvarka, o atsakomybė už kitas nusikalstamas veikas gali kilti ir nesant bankroto proceso¹⁶.

Taigi, apibendrinant tyčinio bankroto ir nusikalstamo bankroto tarpusavio ryšį, darytina išvada, kad šias veikas skiria du esminiai kriterijai – padarytos žalos dydis ir atsakomybė. Tyčinio bankroto atveju dėl nesąžiningų veiksmų ir/ar neveikimo įmonę privedęs prie bankroto tyčia asmuo atsako civiline tvarka ir atsakomybei kilti nėra būtinas žalos faktas, tuo tarpu nusikalstamo bankroto atveju kreditoriai turi patirti didelę turtinę žalą, kuri viršytų 150 MGL

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2009 (R. V. pagal BK 209 straipsnį), kat. 1.1.12.1; 1.2.17.13 (S).

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-576/2011 (E. K. pagal BK 186 straipsnio 1 dalį, 209 straipsnį, 222 straipsnio 1 dalį, 223 straipsnio 1 dalį), kat. 1.2.14.9.; 1.2.17.13.; 1.2.18.10.; 1.2.18.11. (S).

¹⁶ Bagdonavičius S. Baudžiamoji teisė: Atskirų nusikaltimų ekonomikai ir finansams komentaras. - Vilnius: S. Bagdonavičius, 1998. P. 34.

sumą. Tačiau, nepaisant minėtų skirtumų, tarp šių veikų yra ir tam tikras ryšys, kurį patvirtina įstatymų leidėjo siekis ĮBĮ įtvirtintą tyčinio bankroto sąvoką suderinti su BK nusikalstamo bankroto veikos sudėtimi, taip pat ĮBĮ įtvirtinta nuostata, kad teismui pripažinus įmonės bankrotą tyčiniu, ĮBĮ nustatyta tvarka apie tokią teismo priimtą ir įsiteisėjusią nutartį turi būti informuotos teisėsaugos institucijos. Vadinas, tyčinio bankroto kontekste egzistuoja glaudus civilinės ir baudžiamosios teisės ryšys, kuris paaiškinamas tuo, jog tyčinio bankroto institutas turi nusikalstamos veikos požymių, tačiau taip pat atitinka ir civilinės teisės kategoriją.

Tuo tarpu išanalizavus kai kurių užsienio valstybių tyčinio bankroto teisinį reguliavimą, pažymėtina, kad teisės aktuose yra vartojama tik „nusikalstamo bankroto“ sąvoka ir išanalizuotuose užsienio valstybių teisės aktuose nėra įtvirtintas konkretus nusikalstamo bankroto apibrėžimas – šis institutas apibrėžiamas, įvardijant jo požymius. Pavyzdžiui, Prancūzijos Respublikos komercinio kodekso 4 skyriuje¹⁷ įtvirtintas teisinių santykių reglamentavimas, atsirandantis dėl baudžiamojamą bankrotą ar kitų nusižengimų, kurie pažeidžia kreditorių teises. Nusikalstamas bankrotas (pranc. *de la banqueroute*) suprantamas kaip siekis išvengti ar atidėti teisminį nemokumo procesą tuo pat metu parduodant ar perleidžiant turtą, turto slėpimas ar iššvaistymas, įmonės skolų apgaulingas padidinimas, fiktyvios apskaitos tvarkymas, dokumentų slėpimas, nemokios įmonės turto naudojimas asmeniniams tikslams. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojamą kodekso 24 skyrius¹⁸ numato atsakomybę už veiksmus ir/ar neveikimą, kurie privedė prie nemokumo: turto slėpimą, sunaikinimą, apgaulingą apskaitos tvarkymą, apskaitos slėpimą, t. y. įmonės finansinės padėties pabloginimą.

Taigi aukščiau pateikta tyčinio bankroto koncepcijos analizė atskleidžia, kad įmonė prie bankroto privedama tyčia tuo atveju, jeigu nustatoma, kad valdymo organai tyčia sudaro įmonės vardu sandorius ar kitais veiksmais ir/ar neveikimu sąmoningai didina įmonės įsipareigojimus kreditoriams taip, kad įmonė negalėtų su jais atsiskaityti. Tuo tarpu atsižvelgiant į tai, kad ĮBĮ įtvirtintas apibrėžimas savo esme yra platus (dėl esančių žodžių „ir (arba)“), o apibrėžime įtvirtintos vertinamojo pobūdžio sąvokos („sąmoningai blogai valdant įmonę“), darytina išvada, kad ĮBĮ įtvirtintas tyčinio bankroto apibrėžimas visapusiškai ir tiksliai neatspindi pačios tyčinio bankroto instituto esmės. Dėl to teismai, sprendami klausimą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, visais atvejais turi visapusiškai įvertinti įmonės valdymo organų veiksmus ir/ar neveikimą, jų tikslą ir šiais veiksmais ir/ar neveikimu sukeltas teises pasekmes įmonei bei jos kreditoriams.

---

¹⁷ Le Code de Commerce Français //

http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=D0DEF3767CD14CF206CE258EE90C326C.tpdjo12v_1?cidTexte=LEGITEXT000005634379&dateTexte=20140223; prisijungimo data: 2014-02-22.

¹⁸ Strafgesetzbuch (StGB) der Bundesrepublik Deutschland (In der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998) // <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

Tik nustačius, kad įmonės valdymo organai, veikdami įmonės vardu, savo veiksmus ir/ar neveikimą nukreipia į įmonės privedimą prie bankroto, t. y. įmonės valdymo organai, siekdami savanaudiškų tikslų, sąmoningai pažeidinėja ekonominės veiklos principus, sudarinėja įmonei nenaudingus sandorius ar kitaip savo veiksmais ir/ar neveikimu pažeidžia įmonės ir jos kreditorių interesus, galima konstatuoti tyčinio bankroto faktą. Taip pat svarbu akcentuoti, jog neteisėti ir tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas, privedantys įmonę prie bankroto ir pažeidžiantys kreditorių teisės ir teisėtus interesus, gali būti kvalifikuojami ne tik kaip tyčinis bankrotas, kuris yra civilinės teisės dalykas, bet taip pat kaip nusikalstamas bankrotas, kuris yra baudžiamosios teisės kategorija. Ir nors siekiant kuo didesne apimtimi užtikrinti kreditorių teisių apsaugą, civilinės teisės reglamentuojami teisiniai santykiai artėja prie baudžiamosios viešosios teisės (įstatymo leidėjas derino tyčinio bankroto ir nusikalstamo bankroto sąvokas ir įtvirtino nuostatą, kuria pripažinus įmonės bankrotą tyčiniu, apie šį faktą turi būti informuotos teisėsaugos institucijos), tačiau net ir tuo atveju, jeigu teismas konstatuoja, kad įmonė buvo priversta prie bankroto tyčia, tai savaime nereiškia nusikalstamo bankroto padarymo fakto, nes teisėsaugos institucijų besąlygiškai nesaisto teismo, nagrinėjančio klausimą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, nustatytos faktinės ir teisinės aplinkybės.

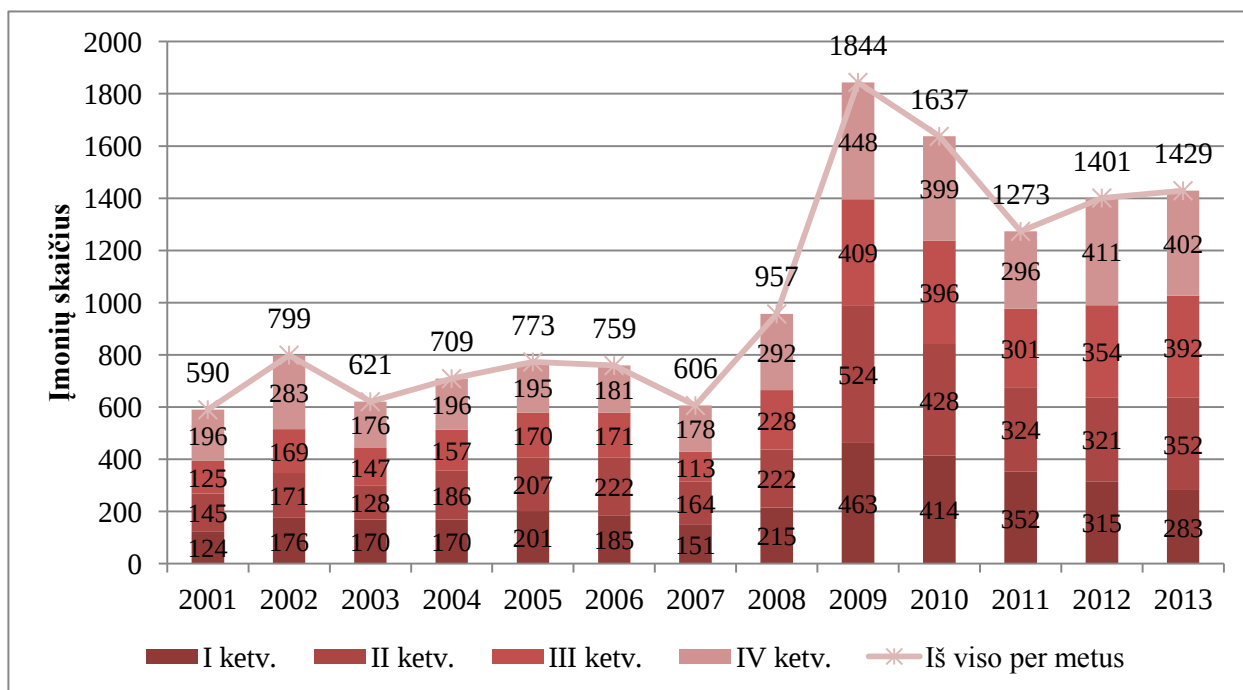
1.3. Tyčinio bankroto tendencijos Lietuvos Respublikoje

Pagal Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos viešai paskelbtus duomenis nuo 1993 iki 2013 metų buvo paskelta apie 13 308 bankroto bylų ūkio įmonėms¹⁹. Taigi per šį laikotarpį kasmet vidutiniškai buvo iškeliami apie 665 įmonių bankroto bylų.

Kaip matyti iš 1 pav. pateiktų duomenų, daugiausia bankroto procesų buvo pradėta 2009 ir 2010 metais. Manytina, kad tam daugiausia įtakos turėjo ekonominė krizė, kuomet ekonominis augimas lėtėjo, todėl vis dažniau įmonės susidurdavo su finansiniais sunkumais, nesugebėdavo tinkamai vykdyti prisiimtų įsipareigojimų ir bankrutuodavo. Taip pat svarbu akcentuoti tai, jog pastaraisiais metais (2012-2013 metais) įmonės bankroto skaičius taip pat išlieka pakankamai didelis. Tokia tendencija sietina su ekonomikos sunkmečio sukeltomis pasekmėmis.

---

¹⁹ Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos bankroto procesų eiga (2014-01-31) // http://www.bankrotodep.lt/Doc/2014_01_31.pdf; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

Šaltinis: sudaryta pagal Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos pateiktus statistinius duomenis.

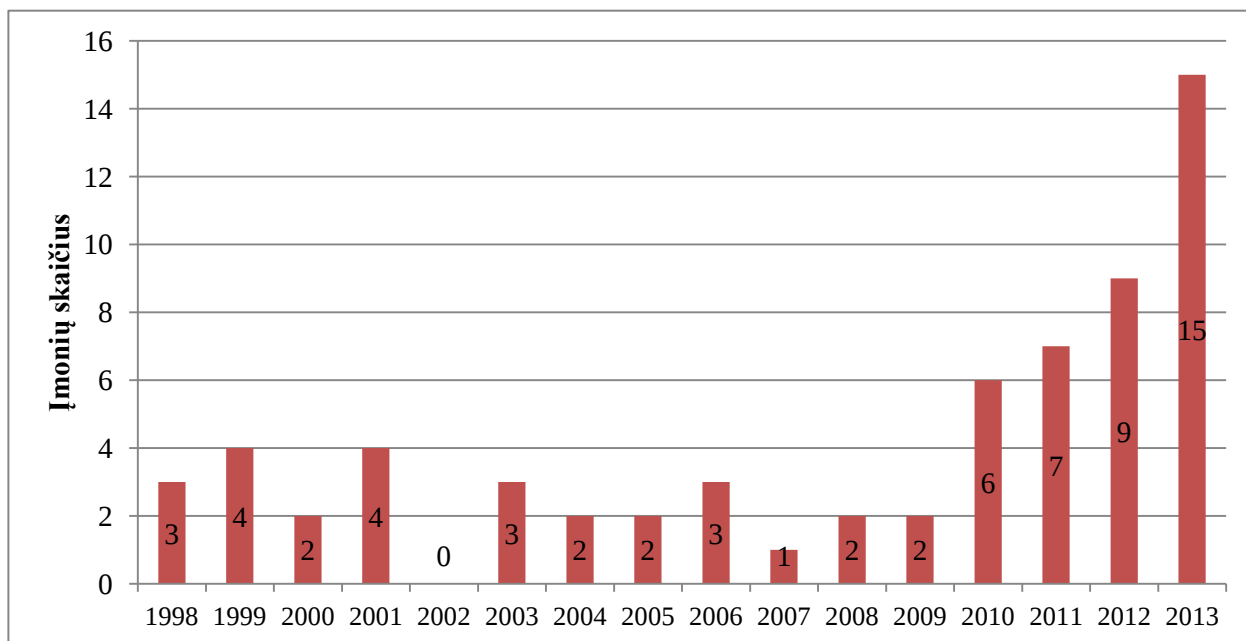
1 pav. Įmonių bankrotų skaičiaus dinamika Lietuvos Respublikoje

Pagal Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos viešai paskelbtus duomenis laikotarpiu nuo 1993 iki 2013 metų iš viso buvo nustatyta 66 įmonių tyčiniai bankrotai²⁰. Taigi vidutiniškai per metus Lietuvos Respublikoje nustatoma po 3 tyčinius bankrotus ir tai sudaro 0,37 proc. visų bankrutuojančių įmonių. Tuo tarpu Europos Komisijos Įmonių ir pramonės generalinio direktorato pateiktoje informacijoje teigiama, kad Europos Sąjungos valstybėse narėse tyčiniai bankrotai sudaro 4-6 proc. visų bankrutuojančių įmonių²¹. Taigi, lyginant su Europos Sąjungos valstybėse narėse nustatomų tyčinių bankrotų skaičiumi, akivaizdu, kad Lietuvos Respublikoje šių bankrotų nustatoma ženkliai mažiau.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų (žr. 2 pav.), nuo 2010 metų tyčinių bankrotų skaičius neženkliai, bet palaipsniui didėdavo. Manytina, kad tam daugiausia įtakos turėjo visuomenės dėmesys, įvairių institucijų ir kitų subjektų atlikti tyrimai ir apžvalgos, kuriuose buvo pabrėžiamas ypač žemas tyčinių bankrotų išaiškinamumo procentas Lietuvos Respublikoje ir siūlomi galimi šios problemos sprendimo būdai, taip pat kompetentingų institucijų organizuojami mokymai, seminarai ir renginiai, skirti teisėjų ir bankroto administratorių kompetencijai ir kvalifikacijai kelti tyčinio bankroto nustatymo kontekste.

²⁰ Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos bankrutuojančių bei bankrutavusių įmonių sąrašas, kuriose bankrotas pripažintas tyčiniu // http://www.bankrotodep.lt/Doc/Tyc_2013-11-30.pdf; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

²¹ Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga (1993-2011 metų) // www.bankrotodep.lt/Doc/apzvalga.doc; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

Šaltinis: sudaryta pagal Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos pateiktus statistinius duomenis.

2 pav. Įmonių tyčinių bankrotų skaičiaus dinamika Lietuvos Respublikoje

Svarbu paminėti, kad 2013 metais buvo nustatyti 15 įmonių tyčinių bankrotų, t. y. per 2013 metus buvo nustatyta didžiausias kiekis įmonių tyčinių bankrotų nuo 1993 iki 2013 metų, o lyginant 2013 metus su 2012 metais, tyčinių bankrotų buvo nustatyta 1,5 proc. daugiau. Pažymėtina, kad 2013 metais didesnį tyčinių bankrotų skaičių dar nelėmė pasikeitęs teisinis reglamentavimas, nes dauguma, t. y. 10 iš 15, tyčinių bankrotų buvo nustatyta prieš įsigaliojant naujai ĮBĮ redakcijai. Manytina, kad tokia tendencija buvo nulemta dėl įvairių institucijų, įstaigų, organizacijų ir visuomenės sutelkto dėmesio tyčinio bankroto nustatymui ir su juo susijusioms problemoms: buvo organizuotos įvairios diskusijos ir seminarai, kurių metu buvo analizuojama problematika ir galimi sprendimo būdai bankrotų, padarytų tyčia, kontekste. Dėl to įmonės kreditoriai bei bankroto administratorius buvo labiau linkę inicijuoti tyčinio bankroto nustatymo procedūras, taip pat teismai, veikdami aktyviau, buvo linkę atidžiau vertinti aplinkybes, kurių pagrindu galima konstatuoti įmonės tyčinį bankrotą.

Siekiant dar tiksliau atspindėti įmonių, kurios prie bankroto buvo privestos tyčia, mastą Lietuvos Respublikoje bei jo santykį su bendru įmonių skaičiumi ir bankrutuojančių įmonių skaičiumi, 1 lentelėje pateikiami palyginamieji duomenys apie bendrą įmonių skaičių ir jam tenkantį bankrutuojančių/bankrutavusių įmonių ir tyčinių bankrotų skaičių laikotarpiu nuo 2003 metų iki 2013 metų pabaigos.

1 lentelė. Įmonių, bankrutuojančių/bankrutavusių įmonių ir įmonių, kurių bankrotas pripažintas tyčiniu, skaičių dinamika ir tarpusavio santykis

Eil. Nr.	Metai	Įmonių skaičius	Bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės		Įmonės, kurių bankrotas buvo pripažintas tyčiniu	
			Vnt.	Proc. ²²	Vnt.	Proc. ²³
1.	2003	55 208	3 021	5,47	3	0,09
2.	2004	54 535	3 734	6,84	2	0,05
3.	2005	55 840	4 507	8,07	2	0,04
4.	2006	56 428	5 266	9,33	3	0,05
5.	2007	59 712	5 872	9,83	1	0,01
6.	2008	63 187	6 829	10,80	2	0,02
7.	2009	65 232	8 673	13,29	2	0,02
8.	2010	63 447	10 310	28,28	6	0,05
9.	2011	66 534	11 583	17,40	7	0,06
10.	2012	62 586	12 983	20,74	10	0,07
11.	2013	65 461	14 575	22,26	15	0,10

Šaltinis: sudaryta pagal Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos ir Lietuvos Respublikos statistikos departamento statistinius duomenis.

Remiantis aukščiau pateiktoje 1 lentelėje nurodytais duomenimis, pažymėtina, kad įmonės tyčinių bankroto skaičiui neturėjo įtakos bankrutuojančių/bankrutavusių įmonių skaičius. Priešingai, nepaisant padidėjusio įmonės bankroto skaičiaus, tyčinio bankroto skaičius santykinai nedidėdavo. Priežastys, lėmusios tokias tyčinių bankrotų skaičiaus tendencijas, yra aptariamoms šio tiriamojo darbo 1.4. poskyryje.

1.4. Praktinės problemos, lėmusios žemą tyčinių bankrotų išaiškinamumą Lietuvos Respublikoje

Pagrindinė priežastis, kuri yra nurodoma, aiškinant žemo tyčinio bankroto išsiaiškinamumo priežastis, yra tai, jog ĮBI buvo įtvirtinta netiksli tyčinio bankroto sąvoka bei įstatyminiu lygmeniu išvis nebuvo įtvirtinti tyčinio bankroto požymiai. Vis dėlto, svarbu pažymėti, kad šios priežastys yra tik formalios ir negali būti laikomos pagrindinėmis

²² Bankrutuojančių/bankrutavusių įmonių procentinė dalis visų atitinkamais metais Lietuvos Respublikoje veikiančių įmonių skaičiuje.

²³ Įmonių, kurių bankrotas buvo pripažintas tyčiniu, procentinė dalis visų atitinkamais metais Lietuvos Respublikoje bankrutuojančių/bankrutavusių įmonių skaičiuje.

priežastimis, nulėmusiomis žemą tyčinių bankrotų išaiškinamumo lygį. Teismų praktikoje tyčinio bankroto požymiai jau buvo suformuoti, todėl teismai, vertindami, ar įmonė nebuvo privesta prie bankroto tyčia, vadovavosi šiais požymiais. Taipogi atkreiptinas dėmesys, kad abstrakti tyčinio bankroto sąvoka negalėjo absoliučiai lemti tyčinio bankroto žemo išaiškinamumo, nes teismai turi prerogatyvą interpretuoti teisės aktų normas, todėl jie turėjo visas galimybes tinkamai suformuoti teismų praktiką, išaiškinant ĮBĮ įtvirtintą tyčinio bankroto sąvoką. Itin žemam tyčinių bankrotų išaiškinamumui turėjo įtakos šiame tiriamajame darbe žemiau aptariamose priežastys, kurias galima klasifikuoti į dvi grupes:

- 1) objektyvios priežastys – tai tokios priežastys, kurios nepriklauso nuo asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl tyčinio bankroto nustatymo į teismą;
- 2) subjektyvios priežastys – tai tokios priežastys, kurios yra susijusios su asmenimis, turinčiais teisę kreiptis į teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu.

Siekiant detaliau atskleisti objektyvių ir subjektyvių priežasčių turinį, toliau išsamiai aptariama kiekviena iš šių priežasčių grupių atskirai.

1.4.1. Objektyvios priežastys

Galima išskirti tokias objektyvias priežastis, kurios turi įtakos žemam tyčinių bankroto išaiškinamumo lygiui Lietuvos Respublikoje:

1. Bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės valdymo organų įpareigojimų perduoti dokumentus ir/ar turtą nevykdymas. Pagal ĮBĮ 10 straipsnio 4 dalies 6 punktą valdymo organai per teismo nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 15 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, privalo perduoti administratoriui turtą pagal balansą, sudarytą nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenimis, ir visus dokumentus. Vis dėlto, nepaisant šio imperatyvaus įpareigojimo, valdymo organai vengia administratoriui perduoti įmonės dokumentus ir/ar turtą. Taip pat praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės valdymo organai bankroto administratoriui perduoda tik dalį įmonės dokumentų, nurodydami, jog kitą dokumentų dalį prarado dėl nuo jų nepriklausančių priežasčių (pavyzdžiui, dėl gaisro, vagystės ir pan.), o iš perduotų dokumentų dalies dažniausiai negalima nustatyti tyčinio bankroto požymių arba pastarieji kelia pagrįstų abejonių dėl autentiškumo (būna nepasirašyti atsakingų asmenų, nesistemiški, neatitinkantis teisės aktų reikalavimų ir pan.). Pažymėtina, kad ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 1 punkte įtvirtinta, kad jeigu asmuo, kurį teismas įpareigojo per jo nustatytą terminą perduoti administratoriui turtą ir visus dokumentus, turto ir dokumentų neperduoda arba perduoda ne visą turtą ir/ar ne visus dokumentus, teismas arba teisėjas gali skirti jam iki 10 tūkstančių litų baudą. Vis dėlto asmenys

dažniausiai baudų nebijo, todėl nepaisant paskirtos baudos vis tiek tinkamai imperatyvaus įpareigojimo perduoti įmonės dokumentus neįvykdo. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad įmonės dokumentai, o ypač finansiniai dokumentai, turi ypatingą reikšmę, vertinant įmonės ekonominius, ūkinius sprendimus, atskleidžiant piniginių lėšų srautus, administratorius ar kreditoriai negali tinkamai realizuoti teisės kreiptis į teismą su prašymu pripažinti bankrotą tyčiniu, nes nedisponuojant visais įmonės dokumentais ir neturint rašytinių įrodymų, sunku įrodyti, jog įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia. Vienas iš šios problemos sprendimo būdų būtų bankroto administratoriaus ir kreditorių glaudesnis bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, organizacijomis ar įstaigomis, pavyzdžiui, su Valstybine mokesčių inspekcija, banko, kreditų įstaigomis, kurioms įmonės valdymo organai turi pareigą teikti kai kuriuos įmonės finansinės atskaitomybės dokumentus už tam tikrą laikotarpį. Neretas atvejis, kai įmonės valdymo organai, tyčia siekdami privesti įmonę prie bankroto, vengia reikiamus dokumentus pateikti atitinkamoms institucijoms, todėl šios institucijos ar įstaigos tokiais atvejais turėtų veikti aktyviau ir siekti išreikalauti šiuos dokumentus ar skirti baudas įmonės valdymo organams už įpareigojimų nevykdymą. Tai yra svarbu, nes iškėlus bankroto bylą ir tuo atveju, kai įmonės valdymo organai neperduoda bankroto administratoriui įmonės dokumentų, administratorius galėtų kreiptis dėl informacijos ir dokumentų pateikimo į šias institucijas ir, gavus dokumentus, bent dalį aplinkybių, turinčių įtakos bankroto procesui, nustatyti iš šių dokumentų. Taip pat turėtų būti aktyvesnės teisėsaugos institucijos, siekdamos iširti ir nustatyti visas reikšmingas aplinkybes dėl dokumentų dingimo bei nubausti už tai atsakingus asmenis, nes šiuo metu ikiteisminiai tyrimai dėl dokumentų netinkamo saugojimo dažniausiai nutraukiami ar net nepradedami, o tai apsunkina tyčinio bankroto nustatymo galimybes. Taip pat siūlytina vadovautis gerąja užsienio valstybių patirtimi. Pavyzdžiui, Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo kodekso²⁴ 283 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad vienas iš nusikalstamo bankroto požymių yra buhalterinės apskaitos dokumentų ar kitų dokumentų, kuriuos prekybininkai pagal komercinę teisę privalo išsaugoti iki tol, kol nesibaigia archyvavimo terminas, perleidimas, paslėpimas, sunaikinamas ar sugadinimas. Vadinasi, teismai, nagrinėdami klausimą dėl įmonės pripažinimo tyčiniu, dokumentų slėpimą ar sunaikinimą turėtų vertinti ne kaip įrodymų nepakankamumą tyčinio bankroto nustatymui, bet kaip vieną iš galimų tyčinio bankroto požymių.

2. Fiktyvus įmonės valdymo organų paskyrimas. Neretai pasitaiko atveju, kai įmonės valdymo organai, siekdami išvengti atsakomybės dėl savo neteisėtų veiksmų, prieš pat bankroto

---

²⁴ Strafgesetzbuch (StGB) der Bundesrepublik Deutschland (In der Fassung der Bekanntmachung vom 13 November 1998) // <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

bylos iškėlimą perleidžia įmonės akcijas ir/ar paskiria įmonės vadovu asmenį, kuris visiškai nėra susijęs su ta įmone bei dažniausiai net nesuvokia tokio paskyrimo pasekmių. Pavyzdžiui, paskiriamas asocialus asmuo ar užsienietis. Esant tokiai situacijai, bankroto administratoriui faktiškai neįmanoma iš tokių asmenų išreikalauti įmonės dokumentų, o buvusieji įmonės valdymo organai teigia, pateikdami pasirašytus dokumentų ir turto perdavimo-priėmimo aktus, kad visus įmonės dokumentus ir turtą perdavė naujam įmonės vadovui. Taigi, nedisponuojant įmonės dokumentais, taip pat sunku įrodyti realiųjų valdymų organų neteisėtus veiksmus ir/ar neveikimą ir už tai kylančios atsakomybės sąlygas. Svarbu pažymėti, kad esant tokiai aplinkybei, didėja tikimybė, kad įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, todėl tiek bankroto administratorius, tiek kitos institucijos tokiais atvejais turi būti itin aktyvios, siekdamos nustatyti visas galimas aplinkybes, turinčias pakankamą įrodomąją reikšmę tyčinio bankroto konstatavimui. Tokiu atveju itin svarbus aukščiau minėtas aktyvus bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis, disponuojančiomis bent dalimi įmonės dokumentų.

3. Retrospektyvinis aplinkybių vertinimas. Įmonės tyčinis bankrotas gali būti nustatomas tik tada, kai yra įsiteisėjusi teismo nutartis iškelti įmonei bankroto bylą. Pažymėtina, kad paskirtas bankroto administratorius nėra pajėgus, iškart tik iškėlus įmonei bankroto bylą, įvertinti įmonės sudarytus sandorius, taip pat kitas aplinkybes, kurios yra svarbios tyčinio bankroto nustatymui. Dėl to tyčinis bankrotas įprastai nėra nustatomas iškart po bankroto bylos iškėlimo. Maža to, įprastai valdymo organų nariai delsia kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo ir neteisėtą veiką, sukeliančią tyčinį bankrotą, atlieka dar ne prieš pat įmonės bankroto bylos iškėlimą, o 1-2 metais anksčiau. Vadinas, tiek bankroto administratorius, tiek teismas, nagrinėdamas tyčinio bankroto klausimą, turi įvertinti aplinkybes, kurios vyko prieš 1-2 metus, t. y. tuo metu vyraujančioje ekonomikos, rinkos ir verslo situacijos kontekste turi būti įvertinama, ar įmonės valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas ar sudaryti sandoriai atitiko įprastą to meto verslo praktiką ir riziką. Šių aplinkybių nustatymą ir įvertinimą palengvina, jeigu yra išlikę ir yra perduoti visi įmonės dokumentai. Tačiau tuo atveju, jeigu administratorius tokiais dokumentais nedisponuoja, pastarasis gali vadovautis tik iš trečiųjų asmenų ar viešųjų registrų gautais dokumentais, taip pat kreditorių ar kitų asmenų pateikta informacija. Tačiau iš tokių pavienių dokumentų ir dažniausiai prieštaringos informacijos yra itin sunku nustatyti visas faktines aplinkybes. Dėl to tyčinio bankroto nustatymas užtrunka ilgai arba tampa neįmanomas, nes pritrūksta įrodymų. Taigi kuo ilgiau yra delsiama inicijuoti bankroto bylą, tuo didesni šansai įmonės valdymo organams atlikti neteisėtas veikas. Dėl šios priežasties yra svarbu įstatyme nustatyti galutinį terminą, iki kurio valdymo organai privalo kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo, priešingu atveju turi būti skiriamos baudos.

1.4.2. Subjektyvios priežastys

Galima išskirti tokias subjektyvias priežastis, kurios turi įtakos žemam tyčinių bankroto išaiškinamumo lygiui Lietuvos Respublikoje:

1. Bankroto administratoriaus kvalifikacijos ir statuso problema. Svarbu pažymėti, kad bankroto administratoriaus statusas bankroto procese dvejopas. Viena vertus, bankroto administratorius – neabejotinai viena iš svarbiausių figūrų įmonės bankroto procese, kurio paskirtis – užtikrinti bankroto procedūrų sklandų, operatyvų ir efektyvų vykdymą bei tuo pačiu ginti visų kreditorių teises. Kita vertus, bankroto administratorius – pažeidžiama figūra, nes šis asmuo neturi veikimo laisvės ir finansinės nepriklausomybės. Tai asmuo, kuris vykdo kreditorių susirinkime ir/ar komitete priimtus nutarimus, o administratoriaus atlyginimo dydžio nustatymas taip pat yra suteikiamas kreditorių prerogatyvai. Kreditoriams neskiriant pakankamo dydžio administravimo išlaidų sąmatos, administratoriui nėra motyvacijos bylinėtis su valdymo organais vidutiniškai apie 5 metus (tiek vidutiniškai laiko užtrunka, jei inicijuojamas procesas bankrotą pripažinti tyčiniu). Be to, atkreiptinas dėmesys, kad nors bankroto administratoriui keliama aukšti kvalifikaciniai reikalavimai, tačiau jis nėra auditorius ar tyrėjas, todėl tam tikrais atvejais, siekiant visapusiškai įvertinti įmonės vykdytą ūkinę-komercinę veiklą, priimtus ūkinius ir finansinius sprendimus tyčinio bankroto kontekste, yra būtina pirkti iš trečiųjų asmenų teisinio-finansinio audito paslaugas, o tai lemia didesnę administravimo išlaidų sąmatą, kurią kreditoriai dažniausiai atsisako skirti. Taip pat svarbu paminėti, kad tyčinio bankroto atveju įmonės piniginės lėšos ir turtas dažniausiai yra iššvaistytas tretiesiems asmenims iki bankroto iškėlimo, o surasti ir susigrąžinti šį turtą yra itin sudėtinga, todėl, kreditoriams net ir skyrus užtekintą administravimo išlaidų sąmatą, įprastai bankroto administratorius dirba neatlygintinai, nes sunku išieškoti lėšas ar susigrąžinti turtą, iš kurio būtų dengiama kreditorių paskirta administravimo išlaidų sąmata.

2. Įmonės kreditorių įtaka. Pagal ĮBĮ 35 straipsnyje kreditorinių finansinių reikalavimų tenkinimo tvarką kreditorius galima suskirstyti į keturias grupes: 1) hipotekos kreditoriai, 2) bankrutavusios/bankrutuojančios įmonės darbuotojai, 3) valstybinės institucijos ir įstaigos bei 4) verslo partneriai ir likusieji kreditoriai, nepatenkantys į pirmąsias tris grupes. Visi šie kreditoriai turi savų interesų bankroto procese, kuriuos siekia apginti ir kurie nebūtinai yra sutampantys su kitų kreditorių interesais. Įprastai bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės vienintelis nuosavybės teise priklausantis vertingas turtas yra įkeistas. Hipoteka užtikrintas kreditoriaus finansinis reikalavimas yra tenkinamas iš gautų piniginių lėšų pardavus įkeistą turtą ir atskaičius administravimo išlaidoms apmokėti kreditorių susirinkime patvirtintą sumą. Įprastai

tik šio kreditoriaus, dažniausiai būnančio didžiausiu kreditoriumi įmonės bankroto procese, sąskaita yra dengiamos bankroto administratoriaus administravimo išlaidos. Svarbu paminėti, kad šis kreditorius yra suinteresuotas bankroto procedūrų vykdymo operatyvumu, siekiant kuo greičiau patenkinti savo finansinį reikalavimą, parduodant įkeistą turtą bei nesigilinant į tikrųjų bankroto priežasčių nustatymą. Dėl šios priežasties hipotekos kreditorius nesiekia įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu – atitinkamai neskiria užtektnos administravimo išlaidų sąmatos, todėl bankroto administratorius nėra suinteresuotas pradėti procesą dėl įmonės tyčinio bankroto nustatymo.

3. Įmonės kreditorių tarpusavio santykiai su teismo paskirtu bankroto administratoriumi. Praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai ruošiantis bankroto bylos iškėlimui, verslo subjektas nuperka iš kreditorių dalį finansinių reikalavimų ir taip pats suformuoja kreditorių srautus, kurie dažniausiai būna susiję su įmonės valdymo organais. Tokie kreditoriai neretai sudaro didžiąją daugumą, todėl visais įmanomais būdais daro įtaką, jog kreditorių susirinkime ir/ar komitete priimtais nutarimais nebūtų siekiama tyčinio bankroto nustatymo ir kaltų asmenų patraukimo atsakomybėn. Dėl šios priežasties bankroto administratorius atsiduria dviprasmiškai situacijoje: viena vertus, administratorius, gindamas bankroto procese egzistuojantį viešąjį interesą, nepaisant didžiosios daugumos kreditorių nuomonės, turėtų kreiptis į teismą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, kita vertus, administratorius, siekdamas išlaikyti taikius santykius su įmonės kreditoriais ar išvengti atstatydinimo, turėtų paklusti įmonės kreditorių valiai. Sprendžiant šią problemą, būtų tikslinga tvirtinti tik tų kreditorių finansinius reikalavimus, kurie susidarė įmonės veiklos procese ir atidžiai įvertinti tų kreditorių finansinius reikalavimus, kurie susidarė reikalavimo perleidimo pagrindu.

4. Teismo vaidmuo bankroto procese. ĮBĮ 20 straipsnio 1 dalis suteikia teisę teismui *ex officio* pradėti procesą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Tokia teisės norma yra sietina su bankroto procese ypač aiškiai vyraujančiu viešuoju interesu, kuris sąlygoja aktyvų teismo vaidmenį, siekiant užtikrinti ne tik bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės ar kreditorių, bet ir daugelio byloje dalyvaujančių asmenų interesų apsaugą. Todėl teismas, siekdamas išsiaiškinti, ar įmonė (ne)buvo tyčia privesta prie bankroto, turi ne tik teisę, bet taip pat ir pareigą rinkti bei tirti reikšmingus šio klausimo išsprendimui rašytinius įrodymus bei nustatyti kitas aplinkybes. Vis dėlto neretai teismas ignoruoja pareigą būti aktyviu. Kitaip tariant, teismas neturėtų laukti administratoriaus ar kitų asmenų prašymų pradėti procesą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, o pats savo iniciatyva susipažinti su byloje esančiais dokumentais ir jam prieinamais duomenimis bei jų pagrindu padaryti išvadą, ar įmonė (ne)buvo tyčia privesta prie bankroto. Tik tokiu atveju būtų užtikrinta, kad nepaisant administratoriaus ar kreditorių nuomonės ir šių subjektų tarpusavio

santykių, bus išsiaiškintos tikrosios bankroto bylos iškėlimo aplinkybės bei priežastys ir taip bus užtikrinama tiek viešojo intereso, tiek visų įmonės kreditorių interesų pusiausvyra. Svarbu paminėti, kad atsakingos institucijos turėtų organizuoti seminarus ar mokymus, kuriuose būtų keliama teismų kvalifikacija ir gebėjimai veikti tokio pobūdžio bylose. Tokios pozicijos laikosi ir Tarptautinis valiutos fondas, kuris, vertindamas Lietuvos Respublikoje esantį nemokumo teisinių santykių reglamentavimą, nurodė, kad viena iš problemų, su kuria susiduriama sprendžiant klausimą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, yra teismų kompetencijos ir kvalifikacijos stoka²⁵.

5. Kitų institucijų vaidmuo bankroto procese. Kaip jau buvo minėta, kitos institucijos dažniausiai tiek įmonei susidūrus su mokumo sunkumais, tiek įmonei iškėlus bankroto byla yra pakankamai pasyvios ir laikosi nuomonės, jog visus veiksmus, susijusius su bankroto procesu, turi atlikti bankroto administratorius. Manytina, kad tokios valstybės institucijos kaip Valstybinė mokesčių inspekcija, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba ir kt., turėtų dažniau inicijuoti įmonės veiklos patikrinimus ir aktyviau veikti, kai pastebima, kad įmonė netinkamai vykdo ar išvis nebevyko savo mokestinių prievolių. Taip būtų prevenciškai sumažinama valdymo organų neteisėtų veiksmų ir/ar neveikimo padaryta žala, nes šiuo metu valstybinės institucijos, kaip ir įmonės kreditoriai, jau po įmonės bankroto *ex post facto* paveda bankroto administratoriui išsiaiškinti tikrąsias įmonės bankroto priežastis, tačiau dėl jau aukščiau minėtų priežasčių tą sunku būna padaryti. Taip pat svarbu pažymėti, kad dažniausiai teisėsaugos institucijos nutraukia ar net nepradeda ikiteisminio tyrimo dėl nusikalstamo bankroto ar dokumentų neišsaugojimo arba pradėti ikiteisminiai tyrimai užtrunka ne vienerius metus, tokiu būdu neužtikrinant bankroto procese vyraujančio operatyvumo principo. Šitai teisėsaugos institucijos pateisina dideliu darbo krūviu bei tuo, kad ekonominius nusikaltimus yra ypač sunku ištirti, nes įprastai valdymo organai yra atlikę eilę neteisėtų veiksmų, todėl išsiaiškinti jų seką bei įtaką įmonės bankrotui būtinas ilgas laiko tarpas.

Taigi, apibendrinant priežastis, kurios lemia tyčinio bankroto žemą išaiškinamumo lygį, darytina išvada, kad tam įtakos turi ne tik prieš tai buvęs neišsamus teisinis reguliavimas – vien nekonkreči tyčinio bankroto sąvoka ar tyčinio bankroto požymių neįtvirtinimas įstatyminiu lygmeniu patys išimtinai nelėmė, kad Lietuvos Respublikoje tyčiniai bankrotai yra retai kada nustatomi. Tam labiausiai įtakos turi objektyvios priežastys (dokumentų sunaikinimas ar neperdavimas bankroto administratoriui, fiktyvių vadovų paskyrimas, retrospektyvis aplinkybių vertinimas) bei subjektyvios priežastys (administratoriaus statuso problema, įmonės

---

²⁵ Republic of Lithuania: Technical Assistance Report on Proposals for Reforming the Insolvency Regime // International Monetary Fund Country Report, November 2011, No. 11/320 // <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11320.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-20.

kreditorių įtaka ir jų santykis su administratoriumi bei kitų institucijų pasyvus vaidmuo). Siekiant išspręsti šias problemas, vien tik teisinio reguliavimo sugriežtinimo, patikslinant tyčinio bankroto sąvoką ir įtvirtinant tyčinio bankroto požymius bei prezumpcijas, neužtenka.

Taigi atsižvelgiant į aukščiau aptartą tyčinio bankroto raidą, sampratą ir dabartinės situacijos vertinimą, galima formuluoti keletą šios mokslinio tiriamojo darbo dalies išvadų. Pirma, tyčinio bankroto institutą Lietuvos Respublikoje reglamentuoja tik ĮBĮ, kuris įstatymo leidėjo nuolat keičiamas, siekiant detalizuoti ir sugriežtinti tyčinio bankroto teisinį reglamentavimą. Antra, ĮBĮ įtvirtintas tyčinio bankroto apibrėžimas atskleidžia šiuos šio instituto bruožus elementus: 1) tyčios turinys – sąmoningai blogai valdant įmonę siekiama padaryti žalos (veikimas) ar leidžiama jai atsirasti (neveikimas) ir/ar 2) sandorių sudarymas, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus. Trečia, Lietuvos Respublikoje vidutiniškai per metus nustatoma po 3 tyčinius bankrotus ir tai sudaro tik 0,37 proc. visų bankrutuojančių/bankrutavusių įmonių. Žemą tyčinių bankrotų išaiškinamumą Lietuvos Respublikoje lemia ne tik anksčiau galiojęs neišsamus teisinis reglamentavimas, bet ir subjektyvios (pavyzdžiui, bankroto administratoriaus statusas ir vaidmuo, teismo ir kitų institucijų vaidmuo, įmonės kreditorių įtaka ir jų santykis su teismo paskirtu bankroto administratoriumi) ir objektyvios (pavyzdžiui, įmonės dokumentų neperdavimas bankroto administratoriui, fiktyvus valdymo organų paskyrimas, retroperspektyvinis aplinkybių vertinimas) priežastys. Siekiant išspręsti šias problemas, vien tik teisinio reguliavimo sugriežtinimo, patikslinant tyčinio bankroto sąvoką ir įtvirtinant tyčinio bankroto požymius bei prezumpcijas, neužtenka. Būtinai aktyvesnis teismo, teisėsaugos ir kitų institucijų vaidmuo, šių institucijų kvalifikacijos kėlimas ir gebėjimų tobulinimas tyčinio bankroto nustatymo kontekste, taip pat tokios prevencinės priemonės kaip įmonių veiklos patikrinimai dar prieš bankroto bylos iškėlimą, griežtesnės bausmės įmonės valdymo organams, dokumentų išreikalavimas ir pan.

2. TYČINIO BANKROTO POŽYMIAI, JO NUSTATYMAS IR PROCEDŪRINIAI YPATUMAI

Atsižvelgiant į tai, kad ankstesniame šio mokslinio tiriamojo darbo skyriuje iškeltas uždavinys įgyvendintas, galima pereiti prie kito šio darbo etapo – tyčinio bankroto nustatymo procedūrinių ypatumų nagrinėjimo. Poreikį išnagrinėti pastarąjį klausimą nulėmė tai, kad, kaip jau anksčiau minėta šiame tiriamajame darbe, 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojo nauja 2001 m. kovo 20 d. ĮBĮ redakcija, kuria iš esmės buvo pakeistas prieš tai galiojęs tyčinio bankroto instituto reglamentavimas. Atsižvelgiant į tai, būtina atskleisti įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu inicijavimo procedūrą, t. y. kokie subjektai turi teisę su prašymu kreiptis dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, kam turi paduotas šis prašymas bei kokioje stadijoje. Taip pat svarbu išanalizuoti aplinkybes, kurias turi nustatyti teismas, siekdamas konstatuoti tyčinio bankroto faktą, bei pateikti šių aplinkybių esmę ir taikymo praktikoje ypatumus.

2.1. Tyčinio bankroto nustatymo inicijavimo procedūra

Tyčinio bankroto institutas sukelia specifinius teisinius padarinius ne tik bankrutuojančiai/bankrutavusiai įmonei ar jos kreditoriams, bet ir teismo paskirtam bankroto administratoriui, įmonės valdymo organams bei kitiems subjektams, todėl įstatymo leidėjas, siekdamas išvengti piktnaudžiavimo atvejų ir užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, įstatyminiu lygmeniu įtvirtino aiškią tyčinio bankroto inicijavimo procedūrą.

Atsižvelgiant į paties tyčinio bankroto instituto esmę, klausimas dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu yra sprendžiamas ne nagrinėjant patį bankroto bylos iškėlimo klausimą, bet jau esant įsiteisėjusiai teismo nutarčiai, kuria įmonei yra iškelta bankroto byla, ir teismo paskirtam bankroto administratoriui pradėjus vykdyti įmonės bankroto procedūras. Tokios nuostatos yra laikomasi ir teismų praktikoje: Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad pagrindas kreiptis į teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu gali atsirasti iškėlus bankroto bylą, todėl teismas pagrįstai bankroto bylos iškėlimo stadijoje nenagrinėjo klausimo dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, netyrė sandorių teisėtumo, kadangi jau iškeltą bankroto bylą nagrinėjantis teismas, esant pagrindui, sprendžia dėl bankroto pripažinimo tyčiniu²⁶. Tokia pozicija yra grindžiama ĮBĮ sistetine ir logine teisės normų analize: ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 8 punkte nurodyta, kad bankroto administratorius ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų

---

²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-556/2005 (dėl bankroto bylos iškėlimo UAB „Šiaulių stumbras“, kat. 126.2; 126.3; 126.8).

apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos patikrina įmonės sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir padaręs prielaidą, kad yra tyčinio bankroto požymių, kreipiasi į bankroto bylą nagrinėjantį teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Taigi, tik esant įsiteisėjusiai teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo, galima įvertinti įmonės sudarytų sandorių bei įmonės valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo teisėtumą bei pagrįstumą ir nustatyti, ar įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia.

Būtina pažymėti, kad įstatymo leidėjas ĮBĮ 20 straipsnio 1 dalyje aiškiai nurodė subjektus, turinčius teisę inicijuoti procesą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Šie subjektai gali būti: 1) teismas, nagrinėjantis įmonės bankroto bylą, 2) įmonės kreditorius ar kreditoriai, kurių finansiniai reikalavimai yra patvirtinti teismo nutartimi, ir 3) teismo paskirtas įmonės bankroto administratorius. Pažymėtina, kad prieš 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojant naujai ĮBĮ redakcijai, jokie teisės aktai konkrečiai nenumatė subjektų, turinčių teisę inicijuoti tyčinio bankroto procesą. Tačiau teismai, sistemiškai aiškindami tyčinio bankroto institutą reglamentuojančias teisės normas, teismų praktikoje laikėsi tokios pačios pozicijos, kokią šiuo metu reglamentuoja ĮBĮ. Vis dėlto įstatymo leidėjo siekis įtvirtinti įstatyminiu lygmeniu subjektus, galinčius kreiptis dėl tyčinio bankroto nustatymo, vertintinas teigiamai – kaip suteikiantis teisinį aiškumą ir užtikrinantis subjektų teisių įgyvendinimą.

Pažymėtina, kad įstatymo leidėjas ne tik įstatyminiu lygmeniu konkrečiai nurodė subjektus, turinčius teisę kreiptis dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, bet ir įtvirtino nuostatą, kuria siekiama paskatinti ir įgalinti vienus iš subjektų, t. y. kreditorius, realizuoti ĮBĮ jiems suteiktą teisę kreiptis į teismą dėl tyčinio bankroto nustatymo. ĮBĮ 21 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta, kad teismo sprendimu kreditoriui arba grupės kreditorių paskirtiems atstovams (turintiems teisės ar ekonomikos magistro kvalifikacinį laipsnį ar vienpakopį teisinį universitetinę išsilavinimą), jei kreditoriaus ar grupės kreditorių bendra reikalavimų suma vertine išraiška sudaro ne mažiau kaip 10 procentų ĮBĮ nustatyta tvarka patvirtintų visų kreditorių reikalavimų sumos, gali būti leista savo lėšomis atlikti įmonės dokumentų ir kitos informacijos patikrinimą. Šioje teisės normoje nustatyti reikalavimai (turėti specialų, ne žemesnį kaip bankroto administratoriaus, išsilavinimą, kreditoriaus ar kreditorių reikalavimų suma atitinka reikiamą reikalavimų sumos vertinę išraišką, suteiktas teismo leidimas) užtikrina, kad įmonės patikrinimas turėtų būti atliktas profesionaliai. Be to, siekiant, kad patikrinimas netrukdytų administratoriui tinkamai atlikti savo pareigų ir nebūtų vilkinamas bankroto procesas, ĮBĮ nustatyta, kad administratorius iš patikrinimą atliekančių kreditorių gali pareikalauti pagrįsto dydžio atlyginimo už patikrinimui skirtą administratoriaus darbo laiką ir už dokumentų kopijas. Toks teisinis reguliavimas, kai patikrinimą įmonėje savo lėšomis atlieka kreditoriai, turintys tam tikrą kvalifikaciją, vertintinas

teigiamai, nes yra naudingas tiek pačiai bankrutuojančiai/bankrutavusiai įmonei, tiek patikrinimą atlikusiems asmenims, tiek patikrinime nedalyvavusiems kreditoriams.

Taip pat svarbu paminėti, kad asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, prašymai yra nagrinėjami teismo, nagrinėjančio tos įmonės bankroto bylą, todėl klausimas dėl bankroto pripažinimo tyčiniu nėra nagrinėjamas atskirojoje civilinėje byloje. Tokia nuostata gali būti paaiškinama tuo, kad bankroto bylą nagrinėjantis teismas yra susipažinęs su bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės bankroto bylos medžiaga, todėl atsižvelgiant į bankroto teisėje vyraujančius operatyvumo ir ekonomiškumo principus, nėra tikslinga perduoti klausimą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu nagrinėti kitam teismui. Tą patvirtina ir Lietuvos apeliacinis teismas, nurodęs, kad ĮBĮ 10 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta apygardos teismo pareiga ne tik iškelti bankroto bylą, bet ir ją išnagrinėti. Toks teisinis reglamentavimas reiškia, kad apygardos teismai pirmąją instanciją nagrinėja ieškovų pareiškimus dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, o nutartimi iškėlus bankroto bylą ir įsiteisėjus šiai nutarčiai, sprendžia kitus su bankroto procedūromis susijusius klausimus: dėl kreditorių finansinių reikalavimų tvirtinimo, administravimo išlaidų tvirtinimo, administratoriaus reikalavimų bankrutuojančios (bankrutavusios) įmonės skolininkams, įmonės tyčinio bankroto, bankroto administratoriaus pakeitimo ir naujo administratoriaus paskyrimo, įmonės likvidavimo, taip pat dėl pripažinimo, kad įmonės veikla pasibaigė, ir pan.²⁷ Taigi asmenų prašymų dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu visais atvejais nagrinėja teismas, nagrinėjantis įmonės bankroto bylą, nes būtent bankroto byloje yra nagrinėjami visi klausimai, sukeliantys teisinius padarinius bankrutuojančiai/bankrutavusiai įmonei ir tuo pačiu turintys įtakos įmonės kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugai.

Be to, pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 83 straipsnio 1 dalies 9 punktą ieškovai ir turtinius reikalavimus pareiškiantys asmenys bankroto ar restruktūrizavimo byloje yra atleidžiami nuo žyminio mokesčio ir kitų bylinėjimosi išlaidų apmokėjimo. Kaip minėta, klausimas dėl bankroto pripažinimo tyčiniu nėra nagrinėjamas atskirojoje civilinėje byloje ir yra tiesiogiai susijęs su įmonės bankroto byla. Dėl šios priežasties, sistemiškai ir logiškai aiškinant minėtą CPK teisės normą tyčinio bankroto kontekste, darytina išvada, kad bankroto administratorius ar kreditorius, kreipdamasis į teismą su prašymu pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu, yra atleidžiami nuo žyminio mokesčio.

Taigi, apibendrinant aukščiau nurodytą tyčinio bankroto nustatymo inicijavimo procesą, akcentuotina, kad tyčinio bankroto nustatymas gali būti inicijuotas tik įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo. Tik tada galima įvertinti įmonės sudarytų sandorių bei įmonės

---

²⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-854/2009 (A. U. v. M. M., M. P., G. B.), kat. 93.2.5; 94.2.1; 99.4; 106.1; 126.8 (S).

valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo teisėtumą ir pagrįstumą bei jais sukeltų padarinių įtaką įmonės finansinei padėčiai. Asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, prašymai yra nagrinėjami teismo, nagrinėjančio tos įmonės bankroto bylą, todėl klausimas dėl bankroto pripažinimo tyčiniu nėra nagrinėjamas atskirojoje civilinėje byloje, nes tyčinio bankroto nustatymas yra vienas iš bankroto procedūrinių klausimų, kuriuos sprendžia tas pats teismas toje pačioje byloje, kurioje buvo iškelta įmonei bankroto byla. Be to, svarbu pažymėti, kad įstatymo leidėjas sureguliuavo subjektų, galinčių inicijuoti įmonės bankroto pripažinimą tyčiniu procesą, ratą, t. y. ĮBĮ įtvirtinta, kad šį procesą gali inicijuoti teismas, nagrinėjantis tos įmonės bankroto bylą, kreditorius ar kreditoriai, kurių finansinis reikalavimas yra patvirtintas teismo, arba teismo paskirtas įmonės bankroto administratorius.

2.2. Tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas

Bankroto bylą nagrinėjantis teismas gali pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu, jeigu nustato požymius, rodančius, jog įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, t. y., kad bankrotą nulėmė ne verslo nesėkmė, o tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai, siekiant išvengti įsipareigojimų kreditoriams vykdymo²⁸. Kitaip tariant, teismas, nagrinėdamas klausimą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, kiekvienu atveju turi nustatyti, ar bankrotas buvo nulemtas objektyvių priežasčių, ar tam įtakos iš tikrųjų turėjo tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas, t. y. siekiant nustatyti tyčinį bankrotą, būtina nustatyti, ar įmonės valdymo organai suvokė veiksmų pobūdį ir žinojo ar turėjo žinoti, jog dėl šių veiksmų kils atitinkami padariniai – įmonė prie bankroto bus privesta tyčia. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiant dėl įmonės tyčinio bankroto, reikia įvertinti faktines aplinkybes, susijusias su įmonės veikla ir įmonės valdymo organų sprendimais, turinčiais tyčinio bankroto požymių²⁹.

Svarbu pažymėti, kad teismų praktikoje ir šiuo metu galiojančiame ĮBĮ, yra suformuotos aplinkybės (tyčinio bankroto požymiai ir prezumpcijos), kuriomis remiantis nustatoma, jog įmonės valdymo organai savo veiksmais ir/ar neveikimu įmonę prie bankroto privedė tyčia. Siekiant detaliai atskleisti šias aplinkybes, jų esmę, skirtumus ir taikymo aspektus, būtina kiekvieną iš jų aptarti atskirai.

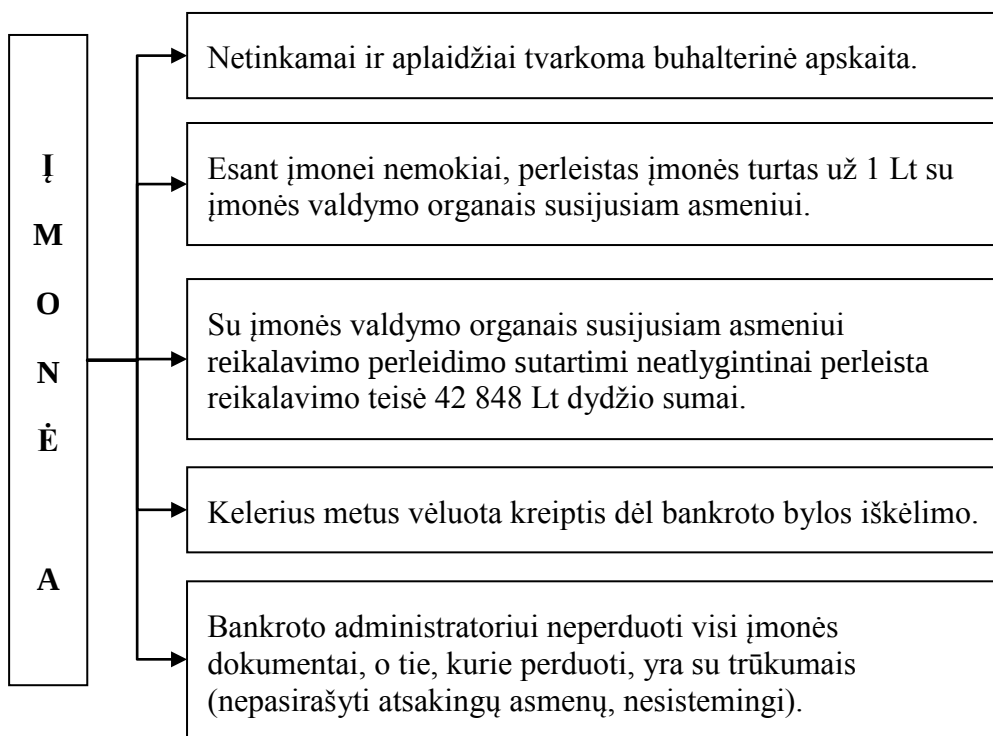
²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-346/2012 (dėl UAB „Korolita“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8 (S).

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2004 (dėl UAB „Baltic Building Fund“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 125.6.

2.2.1. Tyčinio bankroto požymiai

Prieš 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojant naujai ĮBĮ redakcijai, tyčinio bankroto požymiai nebuvo reglamentuoti įstatyminiu lygmeniu, todėl buvo manoma, kad viena iš pagrindinių priežasčių, lėmusių žemą tyčinių bankrotų išaiškinamumą Lietuvos Respublikoje, yra tai, jog tyčinių bankroto požymiai įstatyminiu lygmeniu nebuvo įtvirtinti bei tai buvo palikta nustatyti teismų praktikai ir teisės doktrinai. Vadovaudamasis tuo, įstatymų leidėjas laikėsi pozicijos, jog viena iš ĮBĮ pakeitimų būtinybių ir buvo įstatyminiu lygmeniu įtvirtinti tyčinio bankroto požymius, todėl šiuo metu galiojančiame ĮBĮ įstatymų leidėjas nustatė požymius, kurių bent vienam esant teismas gali pripažinti bankrotą tyčiniu.

Prieš pradedant analizuoti kiekvieną iš šių požymių atskirai, svarbu pažymėti, kad kasacinis teismas, formuodamas teismų praktiką tokio pobūdžio bylose, yra konstatavęs, kad bankrotui pripažinti tyčiniu nebūtina nustatyti konkretaus veiksmo, kuris sukėlė įmonės bankrotą, tačiau turi būti vertinama aplinkybių visuma³⁰ (žr. 3 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 27 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-477/2014 (dėl UAB „KL Handel Import Export“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 122.4; 126.2; 126.8 (S).

3 pav. Įmonės A tyčinio bankroto pavyzdys

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-564/2004 (O. T. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus miesto skyrius), kat. 7.1 (S).

Tuo tarpu pagal šiuo metu galiojančias ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalies nuostatas teismas pripažįsta bankrotą tyčiniu, jeigu nustato, kad yra bent vienas iš šių požymių, dėl kurio kilo bankrotas. Vadinasi, priešingai negu įtvirtinta teismų praktikoje, įstatymo leidėjas, siekdamas palengvinti tyčinio bankroto įrodinėjimą ir padidinti tyčinio bankroto nustatymo galimybes, įstatyminiu lygmeniu nustatė, kad įmonės bankrotas pripažintinas tyčiniu, esant bent vienai aplinkybei. Tokia nuostata kritikuotina, nes paneigia verslo riziką. Kitaip tariant, ne visais atvejais nustačius tik vieną ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą tyčinio bankroto požymį, galima konstatuoti, jog įmonė buvo privesta prie bankroto tyčia. Pavyzdžiui, vien tik įmonei ekonomiškai nenaudingo sandorio sudarymas savaime nereiškia tyčinio bankroto fakto, nes tam tikrais atvejais yra priimami rizikingi verslo sprendimai, kuriais siekiama gauti pelno, bet ne tyčia sužlugdyti įmonę, todėl tuo atveju, jeigu rizikingi sprendimai nepasiteisina, negalima konstatuoti tyčinių valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo.

Žemiau pateikiama lentelė, kurioje yra palyginama teismų praktikoje ir šiuo metu galiojančiame ĮBĮ suformuoti tyčinio bankroto požymiai.

2 lentelė. Galiojančio ĮBĮ ir teismų praktikoje tyčinio bankroto požymių palyginimas

Eil. Nr.	ĮBĮ įtvirtinti požymiai	Teismų praktikoje įtvirtinti požymiai
1.	Įmonės valdymo organas (organai) nevykdė arba netinkamai vykdė įstatymuose, įmonės steigimo dokumentuose jiems nustatytas pareigas, susijusias su įmonės valdymu (ĮBĮ 20 str. 2 d. 1 p.).	Bankrotą nulėmė ne verslo nesėkmė, o tyčiniai ir nuoseklūs įmonės valdymo organų veiksmai, siekiant išvengti išipareigojimų kreditoriams vykdymo.
2.	Buvo sudaryti nuostolingi ar ekonomiškai nenaudingi įmonei sandoriai, įskaitant ir sandorius, susijusius su akcijų ar kito finansinio turto pirkimu, pardavimu ir (arba) perdavimu, ar priimti kiti nuostolingi ar ekonomiškai nenaudingi įmonei sprendimai (ĮBĮ 20 str. 2 d. 2 p.).	Tais atvejais, kai įmonė yra faktiškai nelikvidi arba nemoki, tolesnė tokios įmonės veikla buvo nukreipta dar labiau pabloginti įmonės turtinę padėtį. Bankrutuojančios įmonės sudarytais sandoriais bei kitokia šios įmonės veikla buvo nuosekliai ir kryptingai siekiama įmonės nemokumo. Įmonės valdymo organų sąmoningų sprendimų pagrindu įmonės turtas yra perleidžiamas, iššvaistomas, sunaikinamas ar sugadinamas, jei dėl tokių veiksmų įmonė gauna žymiai mažesnę naudą nei yra to turto reali rinkos vertė, ir tokių veiksmų padariniu tampa įmonės nemokumas.

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

2 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	ĮBĮ įtvirtinti požymiai	Teismų praktikoje įtvirtinti požymiai
3.	Turtas buvo parduotas mažesnėmis negu rinkos kainomis asmenims, kuriuos su įmone pardavimo metu siejo glaudūs ryšiai, kaip jie apibrėžti Finansinių priemonių rinkų įstatyme, ar kurie susiję giminystės (tiesiosios aukštutinės ir tiesiosios žemutinės linijos giminaičiai, tikrieji bei netikrieji broliai ir seserys, tėviai ir įvaikiai), svainystės ar partnerystės ryšiais su įmonės vadovu ar kitu asmeniu, įmonėje turėjusiu teisę priimti atitinkamą sprendimą, arba turtas perleistas neatlygintinai, arba atsiskaitymas už turtą atidėtas ekonomiškai nenaudingam laikotarpiui ar su įmone atsiskaityta veiklos nevykdančių įmonių ir (arba) įmonių, nepateikusių juridinių asmenų registruoti finansinės atskaitomybės ataskaitų, akcijomis (ĮBĮ 20 str. 2 d. 3 p.).	Aplinkybės, jog įmonė tyčia paslepia, iššvaisto, dovanoja ar sunaikina savo turtą arba vykdo kitus tyčinius veiksmus, dėl kurių yra pagrindo manyti, kad iš likusio turto nebus galima įvykdyti įmonės finansinių įsipareigojimų.
4.	Įmonės veikla buvo organizuojama taip, kad kreditorių galimybės nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą buvo apribotos arba panaikintos ir (arba) išieškojimo pirmenybė buvo sąmoningai teikiama tos pačios eilės pagal Civilinio kodekso 6.930¹ straipsnį kreditoriams, kuriems įsipareigojimai atsirado vėliau ir (arba) buvo nepradelsti arba mažiau pradelsti, žinant, kad kreditoriai, kuriems įsipareigojimai pradelsti arba daugiau pradelsti, faktiškai neturės į ką nukreipti savo išieškojimo, nes įmonė nebeturės pakankamai turto (ĮBĮ 20 str. 2 d. 4 p.).	Kreditorių galimybių nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą suvaržymas arba sąlygų išvengti išieškojimo sudarymas. Sąmoningas išieškojimo pirmenybės atidavimas vėlesniems kreditoriams, žinant, kad ankstesnieji kreditoriai faktiškai neturės į ką nukreipti savo reikalavimų įmonei skolininkei neturint pakankamai turto.
5.	Teisės aktų reikalaujama buhalterinė apskaita buvo tvarkoma apgaulingai ir (arba) netinkamai (paslėpti, sunaikinti, sugadinti įmonės apskaitos dokumentai arba netvarkyta ar aplaidžiai tvarkyta teisės aktų reikalaujama buhalterinė apskaita arba įstatymų nustatytą laiką neišsaugoti buhalterinės apskaitos dokumentai) ir dėl to negalima visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, ir (arba) mokesčių administratoriaus patikrinimo akte nustatytas pridėtinės vertės mokesčio (PVM) arba kitų mokesčių mokėjimo vengimas (ĮBĮ 20 str. 2 d. 5 p.).	Ydingas įmonės buhalterinės apskaitos vedimas, sąlygojęs negalimumą identifikuoti įmonės turimo turto ir įsipareigojimų struktūrą.

Šaltiniai: sudaryta pagal ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalį bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo nutartis.

Siekiant detaliai atskleisti teismų praktikoje ir ĮBĮ suformuotus tyčinio bankroto požymius, jų esmę, turinį ir jų taikymo aspektus, būtina kiekvieną iš jų aptarti atskirai.

1. Nuoseklūs ir kryptingi veiksmai, kuriais siekiama įmonės nemokumo. ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtinta, kad teismas pripažįsta įmonės bankrotą tyčiniu, jeigu nustato, kad valdymo organai nevykdė arba netinkamai vykdė jiems nustatytas pareigas, susijusias su įmonės valdymu. Išanalizavus teismų praktiką, pažymėtina, kad ne bet koks įmonės valdymo organų netinkamas pareigų vykdymas ir/ar nevykdymas sudaro pagrindą teigti, jog įmonė prie bankroto privesta tyčia. Turi būti nustatomi tyčiniai ir nuoseklūs įmonės valdymo organų veiksmai, siekiant išvengti įsipareigojimų kreditoriams vykdymo³¹. Taigi, vertinant įmonės valdymo organų veiksmus ir/ar neveikimą tyčinio bankroto kontekste, visų pirma turi būti analizuojama tuo metu egzistuojančių aplinkybių visuma bei atliktų veiksmų ir/ar neveikimo sukeltos teisinės pasekmės įmonei ir jos finansinei padėčiai. Kitaip tariant, turi būti nustatoma, kad įmonės bankrotą nulėmė ne objektyvios priežastys, kurios nepriklauso nuo įmonės valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo (pavyzdžiui, kintanti verslo aplinka, valstybės ekonomikos padėtis, ekonomikos krizė, verslo partnerių patikimumas ir pan.), o sąmoningi ir sistemingi įmonės valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas. Tokiu atveju, jeigu nustatoma, kad įmonės valdymo organai žinojo arba turėjo žinoti, kad jų atliekami veiksmai ir/ar neveikimas arba sudaryti sandoriai turės neigiamas pasekmes įmonės turtinei ir finansinei padėčiai, t. y. iš esmės blogins įmonės turtinę ir finansinę padėtį, bei siekė to, akivaizdu, jog įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia. Taigi šio tyčinio bankroto požymio esmė yra valdymo organų tyčia bei sąmoningas ir sistemingas siekimas bloginti įmonės finansinę padėtį. Tokie tyčiniai valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas gali būti pripažinti, kai įmonė, esant sunkiai finansinei padėčiai, prisiima papildomų nepagrįstų įsipareigojimų (pavyzdžiui, laiduoja už trečiąjį asmenį), suteikia tretiesiems asmenims beprocentines paskolas, įsigyja reikalavimo teises į bankrutuojančias įmones, nepagrįstai sudaro paskolos sutartis su didelėmis palūkanomis, nesiima jokių veiksmų išieškoti skolas, kurių dydis, atsižvelgiant į įmonės balansinio turto kontekstą, itin reikšmingas, ir pan.

2. Įmonės valdymo organai sudaro nuostolingus sandorius, kuriais siekiama sužlugdyti įmonę. ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalies 2 punkte nurodyta, kad įmonės bankrotas pripažįstamas tyčiniu, jeigu nustatoma, kad buvo sudaryti nuostolingi arba ekonomiškai nenaudingi įmonei sandoriai, įskaitant ir sandorius, susijusius su akcijų ar kito finansinio turto pirkimu, pardavimu ir (arba) perdavimu, ar priimti kiti nuostolingi arba ekonomiškai nenaudingi

---

³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-412/2010 (dėl UAB „Rinvesta“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8 (S).

įmonei sprendimai. Kaip minėta, vien nustatytas faktas, jog buvo sudarytas nuostolingas arba ekonomiškai nenaudingas įmonei sandoris, savaime nereiškia, jog įmonė buvo privesta prie bankroto tyčia. Teismai, vertindami įmonės valdymo organų sudarytų sandorių pagrįstumą ir teisėtumą, be kita ko, turi nustatyti šių asmenų siekį ir tikslą šiais sandoriais sužlugdyti įmonę. Verslas yra susijęs su rizika, todėl tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, dėl ekonominių verslo ciklų, nuostolingų ir ekonomiškai nenaudingų sandorių sudarymas yra neišvengiamas. Kitaip tariant, įmonės tyčinio bankroto faktas gali būti konstatuotas visais atvejais, kai nustatoma, jog įmonės valdymo organai, žinodami apie įmonės sunkią finansinę padėtį bei gresiantį nemokumą, sąmoningai sudarė sandorius, kurių pagrindu perleidžiamas įmonės turtas už ženkliai mažesnę kainą nei to turto tikroji vertė arba neatlygintinai, perkamos prekės ar paslaugos už ženkliai didesnę nei rinkos kainą, sudaromos reikalavimo teisių perleidimo sutartys, kurių pagrindu neatlygintinai arba už itin mažą kainą perleidžiamos įmonės reikalavimo teisės į įmonės debitorių skolas, sudaromos akcijų pirkimo-pardavimo sutartys, kurių pagrindu įmonė įsigyja realiai veiklos nevykdančių įmonių akcijas ir pan. Būtent tokiais įmonės valdymo organų sudarytais sandoriais sumažinamos arba išvis panaikinamos galimybės kreditoriams bent iš dalies patenkinti savo finansinius reikalavimus bankroto procese. Be to, svarbu akcentuoti, kad, vertinant įmonės valdymo organų veiksmus šio tyčinio bankroto požymio kontekste, turi būti įvertinamos sandorių, kuriais sumažinamas įmonės turto kiekis, sudarymo aplinkybės, šių sandorių sąlygos bei šalys, ir tik nustačius, kad, įmonės finansinei padėčiai blogėjant, jos turtas sąmoningai yra mažinamas ir taip eliminuojamos galimybės atsiskaityti su kreditoriais, galima konstatuoti tyčinę valdymo organų veiką, siekiant privesti įmonę prie bankroto tyčia.

3. Sąmoningas įmonės turto sumažinimas. ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalies 3 punkte yra nurodyta, kad įmonės tyčinis bankrotas konstatuotinas, kai nustatoma, jog įmonės turtas buvo parduotas mažesnėmis negu rinkos kainomis arba neatlygintinai asmenims, kuriuos su įmone pardavimo metu siejo glaudūs ryšiai, arba atsiskaitymas už turtą atidėtas ekonomiškai nenaudingam laikotarpiui, arba su įmone atsiskaityta veiklos nevykdančių įmonių ir (arba) įmonių, nepateikusių juridinių asmenų registrui finansinės atskaitomybės ataskaitų, akcijomis. Kasacinis teismas yra konstatavęs, kad įmonės tyčiniu bankrotu pripažintini visi atvejai, kai dėl įmonės valdymo organų sąmoningų sprendimų įmonės turtas yra perleidžiamas, iššvaistomas, sunaikinamas ar sugadinamas, jei dėl tokių veiksmų įmonė gauna žymiai mažesnę naudą nei to turto reali vertė, ir tokių veiksmų padariniu tampa įmonės nemokumas³². Vadinasi, vertinant įmonės valdymo organų veiksmus šio tyčinio bankroto požymio kontekste, taip pat turi būti

---

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-680/2001 (dėl UAB „Laisvės“ kino teatro bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 125.6 // Teismų praktika. 2004, Nr. 23.

nustatomas šių asmenų sąmoningas siekis, perleidžiant įmonės turtą sumažinti ar panaikinti galimybes kreditoriams bent iš dalies patenkinti savo finansinius reikalavimus bankroto procese.

4. Kreditorių galimybių nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą suvaržymas arba sąmoningas išieškojimo pirmenybės atidavimas vėlesniems kreditoriams, žinant, kad ankstesnieji kreditoriai faktiškai neturės į ką nukreipti savo reikalavimų. ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalies 4 punktas reglamentuoja, kad įmonės bankrotas pripažintinas tyčiniu, kai nustatoma, kad įmonės veikla buvo organizuojama taip, kad kreditorių galimybės nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą buvo apribotos arba panaikintos ir (arba) išieškojimo pirmenybė buvo sąmoningai teikiama tos pačios eilės pagal Civilinio kodekso 6.930¹ straipsnį kreditoriams. Praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai įmonės valdymo organai, turėdami savų interesų, prieš pat bankroto bylos iškėlimą atsiskaito išimtinai tik su tam tikrais kreditoriais, kurie įprastai būna susiję su valdymo organų nariais. Taip pat pasitaiko atvejų, kai be jokio pagrįsto ir teisėto pagrindo, siekiant suteikti prioritetą bankroto procese padengti finansinį reikalavimą, kai kuriems kreditoriams yra užtikrinamas prievolės įvykdymas, pavyzdžiui, įkeičiant įmonės turtą. Tokia tyčine ir neteisėta veika valdymo organai pažeidžia likusių įmonės kreditorių interesus ir taip eliminuoja šių kreditorių galimybes bent iš dalies padengti savo finansinius reikalavimus bankroto procese. Vadinas, nustačius sąmoningą išieškojimo pirmenybės atidavimą tik kai kuriems kreditoriams, žinant, kad kiti kreditoriai neturės galimybės patenkinti savo finansinio reikalavimo, nes įmonė nebeturės turto, galima konstatuoti, jog įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia

5. Ydingas įmonės buhalterinės apskaitos vedimas, sąlygojęs negalimumą identifikuoti įmonės turimo turto ir įsipareigojimų struktūrą. ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalies 5 punkte nurodyta, kad įmonės bankrotas gali būti pripažintas tyčiniu, jeigu nustatoma, kad teisės aktų reikalaujama buhalterinė apskaita buvo tvarkoma apgaulingai ir (arba) netinkamai (paslėpti, sunaikinti, sugadinti įmonės apskaitos dokumentai arba netvarkyta ar aplaidžiai tvarkyta teisės aktų reikalaujama buhalterinė apskaita arba įstatymų nustatytą laiką neišsaugoti buhalterinės apskaitos dokumentai) ir dėl to negalima visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, ir (arba) mokesčių administratoriaus patikrinimo akte nustatytas pridėtinės vertės mokesčio (PVM) arba kitų mokesčių mokėjimo vengimas. Kitaip tariant, šiuo tyčiniu bankroto požymiu yra pripažįstami veiksmai ir/ar neveikimas, kai neišsaugomi ar slepiami įmonės buhalterinės apskaitos dokumentai, buhalterinė apskaita yra tvarkoma aplaidžiai, nesilaikant teisės aktų nustatytų reikalavimų, todėl neįmanoma nustatyti tikrojo turto dydžio, turto judėjimo bei atliktų kitų ūkinių operacijų. Tokie veiksmai gali apimti dvigubą kasos knygos vedimą, kasos pajamų ar išlaidų orderių nepildymą ir pan. Svarbu

paminėti, kad teismų praktikoje šis tyčinio bankroto požymis vertintinas kaip fakultatyvinis, nes, nustatant tik tokią aplinkybę, vienareikšmiškai negalima teigti, kad įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, o, nustačius tik tokius valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimą, pastariesiems asmenims gali būti inkriminuojama baudžiamoji atsakomybė pagal BK 221-223 straipsnius.

Sistemiškai išnagrinėjus tyčinio bankroto požymius, įtvirtintus ĮBĮ, ir siekiant išsamesnės analizės, manytina, kad yra tikslinga aptarti ir kai kurių kitų Europos Sąjungos valstybių narių įtvirtintus tyčinio bankroto požymius.

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo kodekso³³ 283 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad nusikalstamas bankrotas konstatuojamas, jeigu nustatoma, kad tas, kurio įsipareigojimai viršija turtą, arba tas, kuriam gresia negalėjimas sumokėti skolas, 1) perleidžia, slepia ar, prieštaraujant įprastiems verslo standartams, sunaikina, sugadina ar kitaip perduoda turtą, kuris iškelus bankroto bylą, turėtų priklausyti skolininkui, 2) nesivadovaujant įprastiems verslo standartams, dalyvauja nuostolingoje ir rizikingoje prekių ar vertybinių popierių pirkime arba tampa skolingas dėl neekonomiškai priimtų sprendimų ar dėl lošimo, ar dėl lažybų, 3) įsigyja prekes ar vertybinius popierius kreditan ir juos parduoda ar kitaip platina pagal tokią šių prekių ar vertybinių popierių vertę, kuri prieštarauja įprastiems verslo standartams, 4) apsimeta dėl kito asmens teisių egzistavimo arba pripažįsta fiktyvias teises, 5) nevykdo pareigos saugoti finansines knygas, kurias privalo pagal įstatymą saugoti, arba laiko ar jas modifikuoja taip, kad pagal jas negalima atpažinti tikrųjų finansinių operacijų, 6) perleido, paslėpė, sunaikino ar sugadino buhalterinės apskaitos dokumentus ar kitus dokumentus, kuriuos prekybininkai pagal komercinę teisę privalo išsaugoti iki tol, kol nesibaigia archyvavimo terminas, 7) pažeidžia komercinę teisę (a) sudarant balansą tokiu būdu, jog pagal jį tampa sudėtinga nustatyti grynąjį turtą ar (b) išvis nesudarant turto balanso per nustatytą laiką, 8) kitokiu šiurkščiai pažeidžiančiu įprastus verslo standartus būdu mažina arba slepia turtą, ar nutyli svarbias aplinkybes. Svarbu paminėti, kad Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekse numatyta, kad asmuo turi būti baudžiamas ir už pasikėsinimą atlikti minėtus veiksmus. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekso 283c straipsnyje numatyta atsakomybė asmenims, kurie, žinodami arba turėdami žinoti apie negalėjimą sumokėti skolas, suteikia kreditoriui prievolės įvykdymo užtikrinimą arba padengia finansinį reikalavimą, kuris tam visai neturi teisės ar ne tokiu būdu, ar ne tuo metu, tokiu būdu sąmoningai ir tyčia suteikiant pirmenybę vienam kreditoriui prieš kitus kreditorius.

---

³³ Strafgesetzbuch (StGB) der Bundesrepublik Deutschland (In der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998) // <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

Prancūzijos Respublikos komercinio kodekso³⁴ L654-2 straipsnyje yra nurodytos veikos, dėl kurių asmenys pripažinti kalti nulėmę nusikalstamą bankrotą. Asmenys pripažįstami kaltais, jeigu nustatoma, kad 1) buvo perkama perpardavimui už mažesnę nei rinkos kainą arba siekiant gauti piniginių lėšų su tikslu išvengti ar atidėti reorganizavimo procedūrų pradžią, 2) pasisavino arba paslėpė visą ar dalį skolininko turto, 3) tyčia didino skolininko įsipareigojimų apimtį, 4) sudarė fiktyvų balansą arba sunaikino buhalterinės apskaitos dokumentus, priklausančius ūkio subjektui, arba neišsaugojo duomenų, kuriuos pagal teisės aktus buvo privaloma saugoti, 5) nepaisant teisės aktų nuostatų, sudarė balansus, kurie akivaizdžiai yra nepilni ar netaisyklingi. Pažymėtina, kad Prancūzijos Respublikoje taip pat kaip ir Lietuvos Respublikoje, baudžiamajam bankrotui nustatyti užtenka, kad būtų nustatyta bent viena iš minėtų aplinkybių.

Taigi, atsižvelgiant į aukščiau atskleistą užsienio valstybių teisinį reglamentavimą, svarbu akcentuoti, kad užsienio valstybių tyčinio bankroto teisinis reglamentavimas pasižymi išsamumu ir konkretumu – įstatyminiu lygmeniu yra aiškiai ir detalai įtvirtinti požymiai, kuriuos nustatant yra konstatuojamas tyčinio bankroto faktas, todėl, lyginant su Lietuvos Respublikoje galiojančiu tyčinio bankroto reglamentavimu, užsienio valstybių teisinis reguliavimas vertintinas kaip daug konkretnesnis ir suteikiantis teisinio aiškumo bei paliekantis mažesnę teismų interpretavimo laisvę.

Apibendrinant ĮBĮ suformuotus tyčinio bankroto požymius ir teismų praktikos išaiškinimus, svarbu akcentuoti, kad įstatymo leidėjas, siekdamas sugriežtinti tyčinio bankroto teisinį reguliavimą, įstatyminiu lygmeniu įtvirtino pakankamai abstrakčius ir plačius tyčinio bankroto požymius, taip pat sudarė galimybes tyčiniu bankrotu pripažinti esant ne aplinkybių visumai, bet vienam iš šių požymių. Toks teisinis reguliavimas kritikuotinas, nes visiškai nepagrįstai sudaro galimybes konstatuoti tyčinį bankrotą net ir tais atvejais, kai įmonės valdymo organai nesiekė privesti įmonę prie bankroto. Kaip minėta, praktikoje savaime viena neteisėta įmonės valdymo organų veika įprastai nereiškia įmonės tyčinio bankroto. Dėl šios priežasties teismai, vertindami įmonės valdymo organų veiksmus ir/ar neveikimą tyčinio bankroto požymių kontekste, turėtų vadovautis suformuota teismų praktika ir įstatyminių lygmeniu įtvirtintus požymius vertinti pagal teismų praktikoje atskleistą požymių turinį, nes priešingas aiškinamas ir pažodinis įstatymo nuostatų taikymas sudarytų sąlygas vien tik dėl verslo nesėkmės ar vienkartinų nuostolingų sandorių kiekvieną įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu, o tai prieštarautų įprastai verslo rizikai, be kurios yra neįmanomas verslo plėtojimas. Todėl siekiant nustatyti

---

³⁴ Le Code de Commerce Français // http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=D0DEF3767CD14CF206CE258EE90C326C.tpdjo12v_1?cidTexte=LEGITEXT000005634379&dateTexte=20140223; prisijungimo data: 2014-02-22.

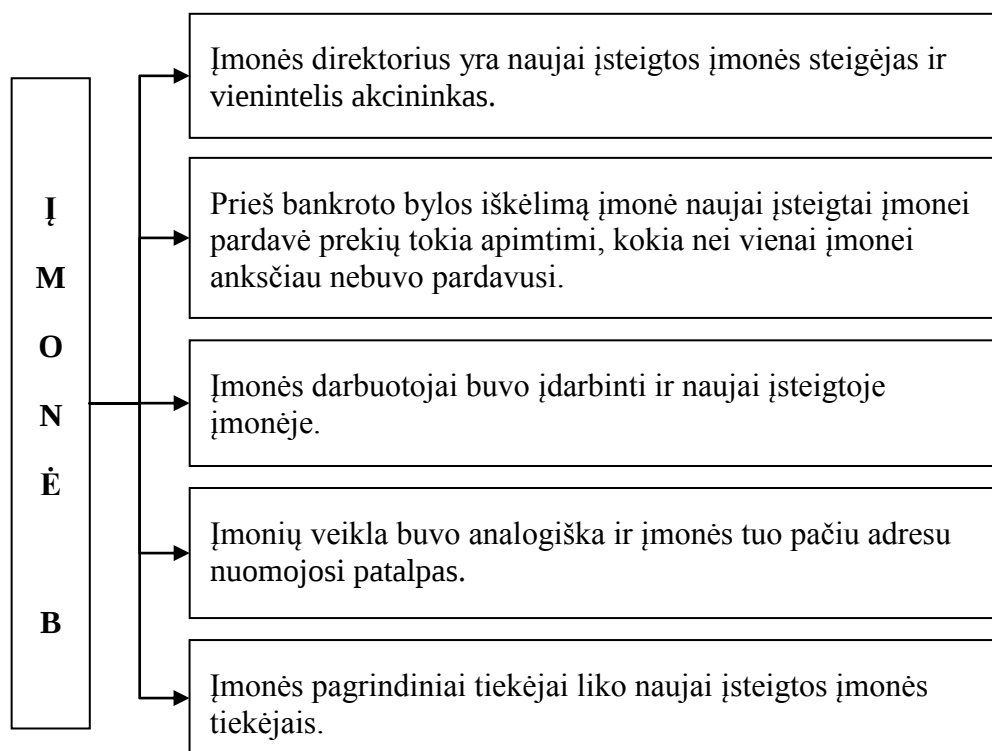
įmonės tyčinį bankrotą, būtina įvertinti valdymo organų veiksmus ir/ar neveikimą, jų tikslą, šalies ekonominę situaciją bei kitas faktines aplinkybes ir tik ištyrus, kad bankrotas buvo sukeltas ne dėl objektyvių aplinkybių, galima tirti, ar įmonė nebuvo prie bankroto privesta tyčia, visapusiškai įvertinant tuo metu buvusių faktinių aplinkybių kontekste valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo tikslus, jų atitiktį teisės aktų ir įmonės vidaus dokumentų keliamiems reikalavimams, priimtų sprendimų, sudarytų sandorių ekonominį naudingumą įmonei, darbo organizavimo principus ir politiką bei šių valdymo organų veiksmų sukeliančias teises pasekmes įmonei ir jos finansinei padėčiai. Taip pat svarbu pažymėti, kad kilus bent menkiausiems įtarimams dėl galimo tyčinio bankroto, turi būti atliekama gilesnė bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės veiklos ir valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo analizė, nes ne visais atvejais neteisėta įmonės valdymo organų veikla yra akivaizdi.

2.2.2. Tyčinio bankroto prezumpcijos

Istatymo leidėjas, siekdamas sudaryti nepakantumo sąlygas nesąžiningiems verslo subjektams, palengvinti tyčinio bankroto fakto įrodinėjimą ir paskirstyti įrodinėjimo našta, ĮBĮ įtvirtino ne tik tyčinio bankroto požymius, bet ir prezumpcijas. Taigi teismui, nagrinėjančiam įmonės bankroto bylą, nustačius bent vieną iš ĮBĮ 20 straipsnio 3 dalyje nurodytų aplinkybių, skolininko nesąžiningumas yra preziumuojamas ir pareiga įrodyti, jog bankrotas kilo ne dėl nesąžiningų ar neteisėtų veiksmų ir/ar neveikimo, atitenka skolininkui. Pagal ĮBĮ 20 straipsnio 3 dalį įmonės tyčinis bankrotas preziumuojamas, kai nustatoma, kad:

1. Veikla ir turtas buvo perkelti į kitą įmonę, įmonę reorganizavus arba įmonės dalį atskyrus, kai veiklą vykdo ir finansinius įsipareigojimus prisiima turto nevaldanti įmonė, kita veikianti ar naujai įsteigta įmonė perėmė įmonės nebaigtas vykdyti sutartis ir (arba) reikalavimo teises ir į šią įmonę perėjo dirbti darbuotojai ir (arba) vadovai ir (arba) su jais susiję asmenys. Išanalizavus teismų praktiką, tyčinis bankrotas konstatuotinas, kai nustatoma, kad įmonės valdymo organai žinodami arba turėdami žinoti, kad jų valdoma įmonė yra sunkios finansinės padėties, sąmoningai ir sistemingai perleido tos įmonės turtą neatlygintinai arba už itin žemą kainą naujai įsteigtai įmonei, kuri dažniausiai būna susijusi ar jai vadovauja pastarosios įmonės valdymo organai. Maža to, įprastai yra perleidžiamas ne tik įmonės turtas, bet perduodami įmonės verslo partnerių kontaktai, pajamos, tie patys darbuotojai pradeda dirbti naujai įsteigtoje įmonėje. Taigi tokia neteisėta veikla yra siekiama perkelti įmonės veiklą į naujai įsteigtą įmonę, pastarajai paliekant tik įsipareigojimus kreditoriams, todėl neabejotina, kad taip nėra siekiama ekonominio naudingumo įmonei, priešingai, taip yra pažeidžiami įmonės interesai ir jos kreditorių teisės, įmonė yra sužlugdoma – perkeliant

vykdomą veiklą, turimą turtą bei darbuotojams pereinat į naujai įsteigtą įmonę, pastaroji nebeturi galimybių gauti ekonominės naudos, atgaivinti ūkinės-komercinės veiklos ir taip bent iš dalies atsiskaityti su kreditoriais. Be kita ko, šiai įmonei iškelus bankroto bylą, eliminuojamos galimybės padengti įsiskolinimus kreditoriams – perleidus naujai įsteigta įmonei turtą, pirmoji įmonė tampa beturtė ir nebeturi iš ko bent iš dalies padengti kreditorių finansinių reikalavimų (žr. 4 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-2420/2013 (dėl UAB „Tobula santechnika“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8 (S).

4 pav. Įmonės B tyčinio bankroto pavyzdys

2. Atsiskaitymai iki bankroto bylos iškėlimo buvo vykdomi pažeidžiant Civilinio kodekso 6.930¹ straipsnyje nustatytą atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumą ir nebuvo vykdomas šio ar kitų įstatymų reikalavimas dėl privalomo įmonės bankroto bylos inicijavimo, kai įmonės darbuotojui (darbuotojams) ilgiau kaip 3 mėnesius iš eilės nemokamas darbo užmokestis ir kitos su darbo santykiais susijusios išmokos. Pagrindinis įstatymo leidėjo tikslas, kurio siekiama, įtvirtinant tokią teisės normą, kaip tyčinio bankroto prezumpcija, yra apsaugoti visus įmonės kreditorių teises ir teisėtus interesus, nes įprastai įmonės valdymo organai, įmonei susidūrus su finansiniais sunkumais, siekia visa apimtimi ar bent iš dalies atsiskaityti pirmiausia su verslo partneriais. Tai yra pateisinama tuo,

kad su verslo partneriais toliau bus siekiama bendradarbiauti, tuo tarpu likusiųjų įmonės kreditorių (įmonės darbuotojai ir valstybės institucijos) finansiniai reikalavimai lieka nepadengti, o bankroto procese įmonė nebeturi turto, kurį realizavus būtų galima bent iš dalies padengti visų kreditorių finansinius reikalavimus. Dėl šios priežasties įstatymo leidėjas siekė, jog įmonei susidūrus su finansiniais sunkumais, su kreditoriais būtų atsiskaitoma tam tikra tvarka. Vis dėlto, toks teisinis reguliavimas kritikuotinas. Įstatymo leidėjas įtvirtino nuostatą, kuria yra reikalaujama, visų pirma atsiskaityti su darbuotojais bei padengti įsiskolinimus valstybės biudžetui ir tik tada yra galima atsiskaityti su verslo partneriais. Tačiau įprastoje verslo praktikoje vyrauja situacija, kuomet įmonė, susidūrusi su laikiniais sunkumais, visų pirma atsiskaito su prekių ir/ar paslaugų tiekėjais ir kitais verslo partneriais, siekdama, kad pastarieji nenutrauktų prekių ir/ar paslaugų tiekimo, nes priešingu atveju įmonės vykdoma ūkinė-komercinė veikla nebegali būti vykdoma ir taip įmonė nebeturi galimybių stabilizuoti finansinės padėties ir eliminuoti bankroto bylos iškėlimo galimybes. Taip pat svarbu akcentuoti, kad tokie valdymo organų veiksmai įstatymo leidėjo yra nurodyti kaip tyčinio bankroto prezumpcija. Vadinas, teismui nustatčius tokių veiksmų atlikimą, preziumuojamas tyčinis bankrotas su juo susijusiais teisiniais padariniais – galimos civilinės ir baudžiamosios atsakomybės. Dėl šios priežasties sąžiningi įmonės valdymo organai atsisakys priimti rizikingus sprendimus, kurie leistų tęsti įmonės veiklą, tačiau prieštarauja teisės aktų nuostatomis, ir leis įmonei bankrutuoti.

Svarbu pažymėti, kad Tarptautinis valiutos fondas yra nurodęs, jog vienas iš pavyzdinių teisinių reguliavimų tyčinio bankroto kontekste yra įtvirtintas Prancūzijos Respublikoje ir Vokietijos Federacinėje Respublikoje³⁵. Išanalizavus šių valstybių tyčinio bankroto teisinį reguliavimą, pažymėtina, kad šių valstybių teisės aktų nuostatos nenumato tyčinio bankroto prezumpcijų.

Apibendrinant galima teigti, kad įstatyminiu lygmeniu įtvirtintų prezumpcijų taikymas tyčinio bankroto kontekste turi dvejopą reikšmę. Iš vienos pusės prezumpcijos užtikrina įmonės bei jos kreditorių teisių ir interesų apsaugą, nes palengvina tyčinio bankroto įrodinėjimo naštą. Iš kitos pusės prezumpcijos neatitinka įprastos verslo praktikos ir prieštarauja įmonės interesams. Manytina, kad tikslingiau būtų, kad įstatyminiu lygmeniu įtvirtintos prezumpcijos būtų vertinamos kaip tyčinio bankroto požymiai, nes priešingu atveju tyčinis bankrotas gali būti preziumuojamas ir nesant tyčinių valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo. Kaip minėta, nustatant tyčinį bankrotą, turi būti vertinama aplinkybių visuma, o esant prezumpcijoms, užtenka nustatyti vieną įmonės valdymo organų atliktą veiksmą, kuris ne visais atvejais reiškia neteisėtus

---

³⁵ Republic of Lithuania: Technical Assistance Report on Proposals for Reforming the Insolvency Regime // International Monetary Fund Country Report, November 2011, No. 11/320 // <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11320.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-20.

ir tyčinius valdymo organų veiksmus ir/ar neveikimą, todėl prezumpcijų įtvirtinimas įstatyminiu lygmeniu ir jų pažodinis taikymas ne visais atvejais gali pasiteisinti ir pagrįstai padėti konstatuoti įmonės tyčinio bankroto faktą. Aplinkybė, kad užsienio valstybių teisės aktuose nėra įtvirtintos tyčinio bankroto prezumpcijos, dar labiau sustiprina poziciją, kad įstatymo leidėjo siekis Lietuvos Respublikoje įtvirtinti tyčinio bankroto prezumpcijas kritikuotinas, o jo reikšmė abejotina ir vertintina kaip prieštaraujanti įprastai verslo praktikai.

Taigi apibendrinant šio tiriamojo darbo 2.3. poskyrį, darytina išvada, kad tyčinio bankroto įstatyminiu lygmeniu įtvirtintų požymių ir prezumpcijų praktinio taikymo reikšmę reikėtų vertinti gana atsargiai. Įstatymų leidėjas, siekdamas sudaryti galimybes kreditoriams lengviau įrodinėti tyčinio bankroto buvimo faktą bei supaprastinti įrodinėjimo našą, įtvirtino gana plačiai ir abstrakčiai suformuotus pagrindus, kuriais remiantis gali būti pripažintas tyčinis bankrotas. Todėl toks tyčinio bankroto instituto teisinis reguliavimas turi dvejopą efektą. Viena vertus, abstrakčių ir gana plačiai interpretuojamų aplinkybių įtvirtinimas užtikrina teisinio aiškumo ir teisinio tikrumo principų įgyvendinimą bei taip palengvina tyčinio bankroto įrodinėjimą ir nustatymą. Kita vertus, abstrakčių tyčinio bankroto požymių ir prezumpcijų nustatymas suteikia prielaidas atsirasti situacijai, kuomet asmenys, bijodami pernelyg griežto tyčinio bankroto teisinio reglamentavimo, vengs tapti įmonės valdymo organų nariais, nes gali susiklostyti situacija, kai įmonės bankrotas iš tiesų kilo dėl objektyvių aplinkybių, tačiau dėl per plačiai interpretuojamų ir griežtai taikomų požymių ir prezumpcijų, kreditoriai, ieškodami kaltų asmenų dėl įmonės bankroto, sieks įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu ir atsakomybėn patraukti įmonės valdymo organus, o tai prieštarautų įprastai verslo logikai ir rizikai, su kuria susiduria asmenys, tam tikrais atvejais priimdami rizikingus sprendimus. Atsižvelgiant į kilusį teisinį neaiškumą dėl tyčinio bankroto požymių ir prezumpcijų taikymo bei turinio aiškinimo, manytina, kad teismai, vadovaudamiesi įstatyme įtvirtintais tyčinio bankroto požymiais ir prezumpcijomis, jų turinį turi vertinti pagal teismų praktikoje suformuotus ir išaiškintus tyčinio bankroto požymius ir negali interpretuoti plečiamai. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris konstatavo, kad vertinant teisinio reglamentavimo raidą matyti, jog įstatymų leidėjas ĮBĮ 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtino tokius bankroto kilimo požymius, kurių bent vieną nustačius yra pagrindas bankrotą pripažinti tyčiniu, kokiais iš esmės ir buvo remiamasi teismų praktikoje. Įstatymų leidėjas tyčinio bankroto sąvoką ir jo požymius detalizavo remiantis jau prieš tai aptartais teismų praktikoje susiformavusiais kriterijais³⁶.

---

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2013 (dėl UAB „Seltas“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 114.9.6.2; 126.8 (S).

2.3. Priežastinis ryšys tarp valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo ir įmonės privedimo prie bankroto

Teismai, siekdami nustatyti, ar įmonė buvo privesta prie bankroto tyčia, be kita ko, turi nustatyti priežastinį ryšį tarp valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo ir atsiradusių teisinių padarinių (įmonės privedimo prie bankroto). Kitaip tariant, siekiant konstatuoti, jog įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, turi būti nustatoma, kad valdymo organų siekiami teisiniai padariniai atsiranda iš valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo kaip tiesioginė valdymo organų veikos pasekmė, t. y. tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas, o ne kitos objektyvios priežastys (pavyzdžiui, pasikeitusi ekonominė situacija rinkoje, visuotinė krizė ir kt.), kurios nepriklausė nuo valdymo organų valios, turi lemti, jog įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia.

Pažymėtina, kad tam, jog būtų konstatuota, jog egzistuoja priežastinis ryšys tarp valdymo organų veiksmų ir atsiradusių teisinių padarinių, būtina visapusiškai išanalizuoti valdymo organų narių veiksmus ir faktines aplinkybes, kurios galėjo turėti įtakos įmonės bankrotui. Aplinkybės, susijusios su įmonės valdymo organų narių, jų dalyvių ar su jais susijusių asmenų neteisėtais veiksmais ar neveikimu, turi būti įrodinėjamos pagal bendrąsias įrodinėjimo taisykles, įtvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 12, 178 straipsnyje. Vadinasi, tik nustačius, kad įmonės dalyvių ir (ar) valdymo organų sprendimai, neveikimas nulėmė įmonės bankrotą ir (ar) iš esmės apsunkino įmonės kreditorių galimybes gauti reikalavimų patenkinimą, t. y. priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų (neteisėto neveikimo) ir teisinių padarinių, teismas gali įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu. Jeigu toks priežastinis ryšys nenustatytas, nėra pagrindo pripažinti, kad įmonė bankrutavo tyčia³⁷.

Atsižvelgiant į aukščiau atskleistą priežastinio ryšio tarp valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo ir atsiradusių teisinių padarinių (įmonės privedimo prie bankroto) turinį, akcentuotina, kad kiekvieną kartą teismas, nagrinėdamas klausimą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, turi įvertinti valdymo organų atliktų veiksmų ir/ar neveikimo teisėtumą ir jų reikiamybę įmonės ar jos kreditorių interesams, atsižvelgiant į atliktų veiksmų metu buvusias aplinkybes, ir tik nustačius, kad įmonės valdymo organų narių tyčiniai veiksmai ir/ar neveikimas nulėmė įmonės bankrotą, galima konstatuoti, jog įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia.

---

³⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-215/2013 (dėl UAB „Duomenų bazės ir technologijos“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8.

Taigi, apibendrinant šio tiriamojo darbo aukščiau aptartą skyrių, galima daryti keletą išvadų. Pirma, sistemiškai ir logiškai išanalizavus ĮBĮ teisės normas ir teismų praktiką, darytina išvada, kad tyčinio bankroto nustatymo inicijavimo procedūra praktikoje didelių sunkumų nekelia – šią procedūrą gali pradėti ĮBĮ 20 straipsnio 1 dalyje įvardinti subjektai (teismas, kreditorius ir/ar kreditoriai ar bankroto administratorius), įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo, o klausimas dėl įmonės pripažinimo tyčiniu sprendžiamas teismo, iškėlusio tos įmonės bankroto bylą, todėl jis nėra nagrinėjamas atskirojoje civilinėje byloje. Antra, nepaisant to, kad įstatymų leidėjas, siekdamas sudaryti galimybes kreditoriams lengviau įrodinėti tyčinio bankroto buvimo faktą, įtvirtino gana plačiai ir abstrakčiai suformuotus pagrindus, kuriais remiantis gali būti pripažintas tyčinis bankrotas, ĮBĮ įtvirtinti požymiai ir prezumpcijos neturėtų būti interpretuojami plečiamai – ĮBĮ įtvirtinti tyčinio bankroto pagrindai turėtų būti aiškinami remiantis teismų praktikoje įtvirtintų požymių išaiškintu turiniu, o įstatyminiu lygmeniu įtvirtintos prezumpcijos turėtų būti vertinamos kaip tyčinio bankroto požymiai, nes priešingu atveju tyčinis bankrotas gali būti preziumuojamas ir nesant tyčinių valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo. Trečia, tyčinis bankrotas konstatuotinas tik nustačius priežastinį ryšį tarp tyčinių valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo ir įmonės privedimo prie bankroto, t. y. turi būti nustatyta, kad būtent valdymo organų narių tyčiniai veiksmai ir/ar neveikimas, o ne kitos nuo valdymo organų valios nepriklausančios aplinkybės nulėmė, jog įmonė buvo privesta prie bankroto.

3. TYČINIO BANKROTO NUSTATYMO TEISINIŲ PADARINIŲ IR KREDITORIŲ TEISIŲ GYNIMO BŪDŲ ANALIZĖ

Atsižvelgiant į tai, kad ankstesniame skyriuje iškeltas uždavinys įgyvendintas, galima pereiti prie kito šio tiriamojo darbo iškeldo uždavinio – tyčinio bankroto nustatymo teisinių padarinių ir kreditorių teisių apsaugos priemonių analizės. Šiame skyriuje pirmiausia siekiama atskleisti teisinius padarinius, kurie kyla, teismui konstatavus tyčinio bankroto faktą, bei šių padarinių įtaka bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės bankroto administratoriaus, kreditorių ir valdymo organų teisėms ir pareigoms. Taip pat remiantis tuo, kad tyčinis bankrotas praktikoje yra sunkiai įrodomas, o jo nustatymas ne visais atvejais užtikrina tinkamą kreditorių teisių apsaugą, būtina apžvelgti kreditorių teisių gynimo būdus, kurie užtikrina kreditorių teisių apsaugą nuo galimos neteisėtos įmonės valdymo organų veikos iki bankroto bylos iškėlimo.

3.1. Tyčinio bankroto nustatymo teisinės pasekmės

Tyčinio bankroto nustatymas sukelia reikšmingas teisines pasekmes, kurios yra išvardytos ĮBĮ 20 straipsnio 4, 5, 6, 7 ir 8 dalyse. Atsižvelgiant į tai, kad šios pasekmės sukuria naujų teisių ir/ar pareigų bankroto proceso dalyviams, yra tikslinga detaliau aptarti šių teisinių pasekmių turinį.

ĮBĮ 20 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad teismas, gavęs kreditoriaus (kreditorių) arba administratoriaus prašymą pripažinti bankrotą tyčiniu, apie gautą prašymą ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo prašymo gavimo dienos praneša kitiems įmonės kreditoriams ir administratoriui (jeigu prašymą pateikė ne administratorius). Tokiu teisiniu reglamentavimu visiems kreditoriams, taip pat ir įmonės valdymo organams yra suteikiama galimybė tyčinio bankroto nustatymo procese veikti aktyviai ir per teismo nustatytą terminą nurodyti reikšmingas aplinkybes, kurios gali turėti įtakos bankroto pripažinimui tyčiniu. Be to, pažymėtina, kad siekiant neapsunkinti teismų darbo, ĮBĮ 20 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad teismas pareigą pranešti kreditoriams apie gautą prašymą pripažinti bankrotą tyčiniu ir kreditoriui teisę pateikti jam visą žinomą informaciją gali perkelti ir bankroto administratoriui. Remiantis tuo, kad įsiteisėjus nutarčiai pripažinti bankroto tyčiniu, kyla reikšmingų padarinių valdymo organams, teismas taip pat per 10 darbo dienų nuo prašymo gavimo dienos prašymo kopiją ir kitus prie prašymo pridėtus dokumentus persiunčia netekusiems įgaliojimų įmonės valdymo organams ir kitiems šio įstatymo nurodytiems asmenims, kurie gali būti pripažinti kaltais dėl tyčinio

bankroto. Tokia ĮBĮ įtvirtinta nuostata yra siekiama suteikti valdymo organams galimybę tinkamai apginti savo teises ir pateikti įrodymus ar nurodyti kitas aplinkybes, kurios įrodytų, jog įmonės bankrotą nulėmė ne tyčiniai veiksmai ir/ar neveikimas, o verslo nesėkmė. Taigi pirmoji teisinė pasekmė, kuri atsiranda, pradedant tyčinio bankroto nustatymo procesą, vertintina teigiamai, nes į procesą yra traukiama pakankamai didelis ratas subjektų, kurių nurodytos aplinkybės ar pateikti rašytiniai įrodymai padėtų visapusiškai įvertinti ir išanalizuoti tikrąsias priežastis, dėl kurių įmonė buvo privesta prie bankroto.

ĮBĮ 20 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad jeigu įmonės bankroto bylą nagrinėjantis teismas pripažįsta bankrotą tyčiniu, administratorius ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo teismo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos arba nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos, jeigu šie dokumentai perduoti po nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos, privalo patikrinti įmonės sandorius, sudarytus per 5 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, ir pareikšti ieškinius teisme pagal įmonės buveinės vietą dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais. Pagrindinis tikslas, kurio siekiama sandorių ginčijimo institutu tyčinio bankroto kontekste, yra susigrąžinti į bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės bendrą turto masę, turtą, kuris buvo perleistas nesąžiningai ir nesant imperatyvaus pagrindo bei tokiu būdu didesne apimtimi tenkinti įmonės kreditorių finansinius reikalavimus. ĮBĮ nėra reglamentuoti sandorių ginčijimo pagrindai, vadinasi, bankroto administratorius, tikrindamas sandorius ir siekdamas ginti visų kreditorių interesus, juos gali ginčyti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) numatytais sandorių negaliojimo pagrindais, kai administratorius nustato, kad sandoriai atitinka ĮBĮ įtvirtintus požymius: 1) priešingi įmonės veiklos tikslams ir/arba 2) galima įtaka įmonės nemokumui. Administratorius privalo patikrinti įmonės sudarytus sandorius per 5 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo. Ilgesnis laikotarpis, už kurį bankroto administratorius turi patikrinti įmonės sudarytus sandorius, pateisinamas tuo, kad yra nustatomas tam tikras ilgesnis „nepasitikėjimo“ bankrutuojančia įmone laikotarpis, manant, kad ji galėjo piktnaudžiauti ir taip pakenkti kitų asmenų interesams³⁸. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu galiojančiame ĮBĮ yra nustatyta, per kiek laiko bankroto administratorius turi patikrinti įmonės sandorius ir pareikšti ieškinius – ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo teismo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos arba nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos, jeigu šie dokumentai perduoti po nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos.

---

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. birželio 21 d. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalgą Nr. A2-16. // Teismų praktika. 2001, Nr. 16.

Nustatydamas sąlyginai tokį trumpą laiko tarpą, įstatymų leidėjas siekė užtikrinti bankroto proceso operatyvumo ir koncentruotumo principų įgyvendinimą. Be to, kaip nurodyta įstatymo aiškinamajame rašte, toks terminas turėtų būti pakankamas, įvertinus tai, kad tyčinio bankroto nustatymo metu sandoriai sudaryti per 3 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo praktiškai turėtų būti patikrinti pagal ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 8 punktą, todėl likusiems sandoriams, sudarytiems per 2 metus, patikrinti numatomas 6 mėnesių laikotarpis santykinai yra didesnis³⁹. Vis dėlto toks įstatymų leidėjo požiūris kritikuotinas tuo atžvilgiu, kad administruojant itin didelių įmonių bankroto procesą, atitinkamai reikia patikrinti didesnę kiekį sandorių. Vadinas, tokios aplinkybės arba nulems didesnės administravimo išlaidas, nes administratorius turės pasitelkti trečiųjų asmenų, teikiančių teisinės ir buhalterinės paslaugas, pagalbą, arba administratorius sudarytus sandorius patikrins paviršutiniškai ir nekvalifikuotai. Dėl šios priežasties manytina, kad būtų tikslinga įtvirtinti galimybę, esant svarbioms priežastims, bankroto administratoriui kreiptis į teismą su prašymu pratęsti nustatytą terminą. Šitokia teisine nuostata būtų užtikrinta pusiausvyra tarp kreditorių teisių apsaugos bei bankroto administratoriaus galimybės tinkamai įgyvendinti jam pavestas pareigas.

ĮBĮ 20 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta, kad teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos šios nutarties kopiją pateikia prokurorui dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Tokia teisės nuostata yra siekiama skatinti bankroto procese geresnį ir operatyvesnį bendradarbiavimą su ikiteisminio tyrimo institucijoms, atsakingomis už tokio tipo bylų tyrimą, siekiant, kad pastarosios pradėtų dalyvauti procese, kai tik nustatomi įrodymai, patvirtinantys neteisėtumo požymius. Šia teisės norma taip pat siekiama bankroto proceso nuoseklumo ir logiškumo – tyčinio bankroto nustatymas civilinėje teismoje yra pagrindas atsirasti baudžiamajai atsakomybei. Tačiau svarbu paminėti, kad bankroto byla nagrinėjančio teismo nustatytos aplinkybės nesaisto ikiteisminio tyrimo institucijos. Tokią aplinkybę yra konstatavęs ir Lietuvos apeliacinis teismas, nurodydamas, kad pripažinus bankrotą tyčiniu, ikiteisminio tyrimo institucijos, kurioms teismas adresavo nutarties nuorašą, o taip pat administratorius, pareikšdamas ĮBĮ 20 straipsnyje nurodytus ieškinius, nėra ribojami tyrimo metu bei sandorių patikrinimo metu nustatytais faktinėmis bei teisinėmis aplinkybėmis⁴⁰.

ĮBĮ 20 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos šios nutarties kopiją išsiunčia

³⁹ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2012 m. spalio 19 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas Nr. XIP-4927 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435275; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-372/2010 (dėl UAB „Minijos baldų prekyba“ bankroto pripažino tyčiniu), kat. 126.8.

Vyriausybės įgaliotai institucijai, kuri šio straipsnio 8 dalyje nurodytą informaciją apie priimtą nutartį ne vėliau kaip per 2 darbo dienas nuo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu gavimo dienos paskelbia savo interneto svetainėje. Šio straipsnio 8 dalyje įtvirtinta, kad Vyriausybės įgaliota institucija savo interneto svetainėje skelbia šią su tyčiniais bankrotais susijusią informaciją: įmonės, kurios bankrotas pripažintas tyčiniu, pavadinimą, kodą, teismo, pripažinusio bankrotą tyčiniu, pavadinimą, teismo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu priėmimo ir įsiteisėjimo datas, taip pat statistinius duomenis apie teismų, baudžiamosiose bylose pripažinusių asmenis kaltais dėl nusikalstamo bankroto, sprendimus ir pripažintus kaltais dėl nusikalstamo bankroto asmenis ir jiems taikytas sankcijas. Vienas iš pagrindinių šio įstatymo nuostatų tikslų yra prevencinis – pavišinus informaciją apie asmenis, kaltus dėl tyčinio ar nusikalstamo bankroto, bei jiems taikomas sankcijas, yra tikimasi, kad kiti asmenys, būdami rūpestingi ir protingi, norės išvengti sankcijų, todėl patys nepadarys neteisėtos veikos, kuria privestų įmonę prie bankroto tyčia. Kitas tokiu teisiniu reglamentavimu siekiamas tikslas – viešumas, t. y. kiti ūkio subjektai, remdamiesi viešai prieinama informacija ir siekdami užmegzti santykius su patikimais verslo subjektais, prieš tai turės galimybes patikrinti, ar konkretus asmuo yra patikimas ir sąžiningas verslo srityje ir ar jo prieš tai vadovaujama įmonė nebuvo privesta prie bankroto dėl neteisėtų ir nesąžiningų asmens veiksmų ir/ar neveikimo.

Įstatymų leidėjas ĮBĮ 20 straipsnio 7 dalyje taip pat įtvirtino galimybę taikyti bankrutavusios įmonės valdymo organams atsakomybę tuo atveju, kai bankrotas buvo pripažintas tyčiniu. Pažymėtina, kad už valdymo organų veiksmais ir/ar neveikimu sukelta tyčinį bankrotą numatyta atsakomybė yra susijusi su CK 2.87 straipsnyje numatytomis valdymo organų narių pareigomis – pareiga juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu veikti sąžiningai ir protingai bei būti lojaliam juridiniam asmeniui. O CK 2.87 straipsnio 7 dalyje imperatyviai reglamentuota, kad tuo atveju, jeigu juridinio asmens valdymo organų nariai nevykdo ar netinkamai vykdo CK 2.87 straipsnyje ar įmonės steigimo dokumentuose nurodytas pareigas, jie privalo atlyginti juridiniam asmeniui padarytą žalą visiškai. Taigi, jei įmonės valdymo organų nariai tam tikru įmonės veiklos periodu veikė ne įmonės, akcininkų ar jos kreditorių interesų naudai, o savo ar kitų asmenų interesų naudai, laikytina, kad jie tyčia pažeidė įmonės veiklą reglamentuojančias teisės aktų nuostatas, taip pat valdymo organų narių nustatytas pareigas, elgėsi nerūpestingai, neapdairiai, nelojaliai, todėl tokiems asmenims taikytina civilinė teisinė atsakomybė. Viena iš galimų tokio neteisėto valdymo organų narių elgesio pasekmė – įmonės tyčinis bankrotas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad juridinio asmens nemokumo atveju juridinio asmens valdymo organai turi fiduciarines pareigas ne tik juridinio asmens, bet ir

akcininkų bei kreditorių atžvilgiu⁴¹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad kuo įmonės finansinė būklė prastėja ir įmonė turi daugiau skolų, tuo didėja įmonės skolino kapitalo teikėjų – kreditorių interesų reikšmė. Tai lemia, kad suprastėjus įmonės būklei atsiranda vadovų fiduciarinės pareigos, priimant su bendrovės veikla susijusius sprendimus, atsižvelgti ir į kreditorių interesus. Įmonės finansinei padėčiai tapus ypač sunkiai ar net kritinei, t. y. įmonei pasiekus nemokumo ribą, kreditorių interesai pradeda vyrauti. Tai, kad tiesioginių prievoliųjų santykių tarp bendrovės vadovo ir kreditoriaus nėra, o fiduciarinės pareigos atsiranda pablogėjus įmonės finansinei būklei, suponuoja, kad vadovo atsakomybė atsiranda tik tuo atveju, kai bendrovė nebepajėgi pati patenkinti kreditoriaus reikalavimų⁴².

Vertinant juridinio asmens valdymo organų narių civilinės atsakomybės klausimą tyčinio bankroto kontekste, galima išskirti šias problemas:

- 1) civilinės atsakomybės dėl juridinio asmens privedimo tyčia prie bankroto subjekto problema;
- 2) ribotos juridinio asmens atsakomybės doktrinos taikymo ribos;
- 3) santykis tarp priimtų rizikingų sprendimų ir civilinės atsakomybės;
- 4) civilinės atsakomybės įgyvendinimo problema.

Siekiant išsamiai atskleisti šių problemų turinį, kiekviena iš jų aptartina atskirai.

Nagrinėjant pirmąją civilinės atsakomybės subjekto problemą tyčinio bankroto kontekste, susiduriama su klausimu, kas atsako už veiksmus, kuriais įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia. Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje galioja individualios atsakomybės doktrina, pagal kurią kiekvieno valdymo organo nario veiksmai turi būti vertinami individualiai, todėl dėl jų veiksmų kylanti atsakomybė yra individuali ir turi būti vertinama atskirai. Tokios pozicijos laikomasi ir kasacinio teismo suformuotoje teismų praktikoje – skirtingų valdymo organų narių civilinė atsakomybė už bendrovei padarytą žalą turi būti atibojama ir paskirstoma atsižvelgiant į nurodytus skirtumus bei vadovaujantis principu, kad kiekvieno valdymo organo (vienasmenio ir kolegialaus) pareigos yra savarankiškos ir vieno valdymo organo pareigų vykdymas neatleidžia kito valdymo organo nuo šio pareigų vykdymo⁴³. Vadinasi, vertinant valdymo organo narių veiksmus ir/ar neveikimą tyčinio bankroto kontekste, svarbu įvertinti

---

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011 (BUAB „Limantra“ v. N. G.), kat. 27.7; 44.2.1; 44.5.2.17 (S). // Teismų praktika. 2011, Nr. 35.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012 (UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., BUAB „Studio Gazo“), kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17 (S). // Teismų praktika. 2012, Nr. 37. P. 129-139.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014 (UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R.), kat. 27.7; 44.5.2.17 (S).

valdymo organų nario veiksmus ir/ar neveikimą individualiai ir atsako tik tie subjektai, kurių veiksmai ir/ar neveikimas buvo padarinių, t. y. tyčinio bankroto, atsiradimo priežastis.

Dar viena problema, susijusi su subjekto, kuris turėtų būti traukiamas civilinė atsakomybėn, klausimu, yra aplinkybė, kuomet įmonės vadovas, veikdamas pagal visuotiniame akcininkų susirinkime priimtus sprendimus, priveda įmonę prie bankroto. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad jei kilusią žalą nulėmė ne tik vienasmenio valdymo organo, bet ir kitų valdymo organų sprendimai, vienasmeniui organui tenkanti atsakomybė turi būti įvertinta pagal dalinių prievolių taisyklės proporcingai jo elgesio įtakai žalos atsiradimui, išskyrus atvejus, kai valdymo organų narių atsakomybė pagal įstatymus arba steigimo dokumentus yra solidari⁴⁴. Taigi vien faktas, kad įmonės vadovas neteisėtai veikė (veiksmiais ir/ar neveikimu) dėl to, kad jam vienaip ar kitaip darė įtaką įmonės akcininkai, nešalina vadovo atsakomybės. Kiekvienu konkrečiu atveju, siekiant nustatyti subjektą, kurio veiksmai ir/ar neveikimas buvo tyčinio bankroto atsiradimo priežastis, valdymo organų narių, taip pat ir įmonės akcininkų veiksmai ir/ar neveikimas turi būti vertinami individualiai pagal rūpestingo, atidaus, profesionalaus ir lojalaus asmens elgesio matą, nes už įmonei padarytą žalą atsakomybėn traukiami individualūs asmenys ir tai gali būti tiek įmonės vadovas, tiek akcininkas.

Pažymėtina, kad užsienio valstybėse, siekiant išvengti teisinio neaiškumo ir palengvinant įrodinėjimo našta, įstatyminiu lygmeniu yra įvardijami subjektai, kurie yra atsakingi už įmonės privedimą prie bankroto. Pavyzdžiui, Estijos Respublikos baudžiamojo kodekso⁴⁵ 384 straipsnyje nurodyta, kad už veiksmus sukėlusius įmonės bankrotą atsako skolininko valdymo ar priežiūros organo narys arba jį pavaduojantis narys. Tuo tarpu Prancūzijos Respublikos komercinio kodekso⁴⁶ L654-1 straipsnyje nurodyta, kad teisės normų nuostatos dėl nusikalstamo bankroto turi būti taikomos 1) prekybininkams, ūkininkams, fiziniams asmenims, kurie įrašyti į amatininkų sąrašą ir fiziniams asmenims, užsiimantiems individualia veikla, 2) asmenims, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai *de jure* ar *de facto* vadovavo ar likvidavo privatų ūkio subjektą ir 3) fiziniams asmenims, kurie buvo kaip laikini ūkio subjektų valdyme dalyvaujančių asmenų, nurodytų 2 punkte, atstovai. Taigi pagal užsienio valstybių teisinį reguliavimą dėl įmonės privedimo tyčia atsako asmenys, kurių veiksmai ir/ar neveikimas sukėlė bankrotą, nepaisant jo užimamų pareigų ar statuso.

---

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014 (UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R.), kat. 27.7; 44.5.2.17 (S).

⁴⁵ Penal code of the Republic of Estonia (in force since June 6, 2001) // <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/530012014001/consolide>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

⁴⁶ Le Code de Commerce Français // http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=D0DEF3767CD14CF206CE258EE90C326C.tpdjo12v_1?cidTexte=LEGITEXT000005634379&dateTexte=20140223; prisijungimo data: 2014-02-22.

Analizuojant antrąją problemą – ribotos juridinio asmens atsakomybės doktrinos taikymo ribą – pažymėtina, kad pagal teisinės atsakomybės ribotumą juridiniai asmenys gali būti: 1) neribotos atsakomybės juridinis asmuo, už kurio prievolės gali būti atsakingas ir to asmens dalyvis asmeniniu turtu, bei 2) ribotos atsakomybės juridinis asmuo, kuriam atsiradusios prievolės juridinio asmens dalyviams (akcininkams) nepereina. Išimtis iš ribotos atsakomybės nustatyta CK 2.50 straipsnio 3 dalyje, kurioje įtvirtinta, kad kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad CK 2.50 straipsnio 3 dalies normos tikslas – kreditorių interesų apsauga, užkertant kelią juridinio asmens dalyviams piktnaudžiauti ribotos juridinio asmens turtinės atsakomybės taisykle ir išvengti asmeninės turtinės atsakomybės tais atvejais, kai jų nesąžiningi veiksmai lemia, kad juridinis asmuo negali iki galo įvykdyti prievolės kreditoriui⁴⁷. Taigi šia teisės norma įstatymo leidėjas įtvirtino išimtį iš ribotos juridinio asmens atsakomybės taisyklės, kuri taip pat taikytina, kai valdymo organų narių veiksmais ir/ar neveikimu įmonė privedama prie bankroto tyčia.

Nagrinėjant trečiąją problemą – rizikingų priimtų sprendimų ir civilinės atsakomybės santykį, pažymėtina, kad rizika versle yra neišvengiamas reiškinys, kurios riboti teisinėmis reguliavimo priemonėmis negalima – priimant rizikingus sprendimus ūkio subjektas gali išspręsti kilusias finansines problemas ir net gauti pelno arba gali susidaryti situacija, kuomet dėl rizikingų sprendimų ūkio subjektas gali patirti tyčinio nemokumo būseną. Kasacinis teismas, analizuodamas minėtą problemą, yra konstatavęs, kad ūkinėje veikloje egzistuoja verslo ciklai, svyravimai, todėl versle negalima garantuoti nei nuolatinio ir stabilaus pelno, nei vien tik naudingų sandorių sudarymo⁴⁸. Todėl vienas iš pagrindinių dalykų, kurį turi nustatyti teismai, sprendžiant klausimą dėl tyčinio bankroto, yra riba tarp „blogo įmonės valdymo“ ir „rizikingų sprendimų“. Bet kuriuo atveju bendrovės valdymo organų nariai turi elgtis rūpestingai ir sąžiningai įmonės atžvilgiu, o tai, be kita ko, reikalauja, kad prieš priimant sprendimą valdymo organo nariai būtų pakankamai susipažinę su visa reikiama informacija. Net jei konkretus verslo sprendimas ir atnešė nuostolių, tai dar nereiškia, kad šis sprendimas buvo neteisėtas. Tačiau jei nustatoma, kad įmonės valdymo organai akivaizdžiai viršijo protingos ūkinės-komercinės rizikos ribas, buvo nelojalūs ar veikė aiškiai aplaidžiai, viršijo suteiktus įgaliojimus, civilinė atsakomybė gali atsirasti. Kaip yra išaiškinęs kasacinis teismas, vien aplinkybė, kad sudarytas sandoris pasirodė nenaudingas ir padarė žalą įmonei ar jos kreditoriams, dar savaime neteikia pagrindo įmonės vadovo veiksmus vertinti kaip neteisėtus, jeigu įmonės vadovas elgėsi sąžiningai ir

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-342/2012 (OMV Refining & Marketing GMBH v. R. A. P.), kat. 116.10.2 (S).

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011 (BUAB „Balmeto Medis“ v. AB „Simega“), kat. 21.4.2.1; 35.6.1 (S).

rūpestingai, nepažeidė teisės aktuose ir įmonės veiklos dokumentuose jam nustatytų pareigų ir akivaizdžiai neviršijo įmonės veikloje įprastos ūkinės–komercinės rizikos⁴⁹. Plėtodamas šią teismų praktiką, kasacinis teismas taip pat yra pažymėjęs, kad dalyvavimas versle yra susijęs su rizika, jog priimami sprendimai gali būti ne tik naudingi, bet ir nuostolingi. Jei įmonės valdymo organų nariai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai žlugdytų jų iniciatyvumą, versliškumą, ribotų veikimo laisvę greitų bei ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, skatintų šešėlinį vadovavimą bendrovėms. Siekiant apsaugoti įmonės valdymo organų narius nuo žalos atlyginimo ieškinių, taikoma verslo sprendimų priėmimo taisyklė (angl. *business judgment rule*), pagal kurią preziumuojamas šių asmenų veikimas *bona fide* geriausiaisiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus. Dėl to žalos atlyginimo siekiančiam asmeniui nepakanka įrodyti padarytos žalos faktą – būtina įrodyti ir įmonės valdymo organų narių fiduciarinių pareigų (lojalumo, sąžiningumo, protingumo ir kt.) pažeidimą, akivaizdų protingos ūkinės–komercinės rizikos peržengimą, aiškų aplaidumą arba jiems suteiktų įgaliojimų viršijimą⁵⁰. Taigi vien aplinkybė, kad atitinkamoje situacijoje įvertinus, jog buvo priimti įmonei nenaudingi ir rizikingi sprendimai ar sudaryti sandoriai, savaime nereiškia valdymo organų neteisėtų veiksmų ir/ar neveikimo. Tačiau taip pat tai nereiškia, kad visais atvejais tokiose valdymo organų veiksmuose ir/ar neveikime nėra jų tyčios. Kiekvienu atveju turi būti vertinama faktinių aplinkybių visuma, kurios pagrindu nustatomos aplinkybės, turėjusios įtakos tyčinio bankroto atsiradimui.

Pasak G. Jakuntavičiūtės, išanalizavus Lietuvos teismų praktiką, galima išskirti kriterijus, kuriems esant priimtų sprendimų rizikingumas neturėtų būti pateisinamas:

- 1) akivaizdus žalingumas (pavyzdžiui, sudaromi neatlygintiniai sandoriai ar sandoriai, kuriais įsigyjamas bevertis turtas);
- 2) nepateisinamas rizikingumas/neatitikimas protingai verslo rizikai (pavyzdžiui, įmonės piniginės lėšos išleidžiamos beverčiui turtui įsigyti, taip pat turto, kuris neatperka išleidžiamų lėšų, įsigijimui ar dėl kurio dar labiau pablogėja įmonės finansinė padėtis);
- 3) neatitikimas įstatymams, vidaus dokumentams ar geriems verslo standartams (pavyzdžiui, priimami valdymo organų sprendimai neatitiko įprastos verslo

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-420/2013 (BUAB „Stagena“ v. AB SEB bankas ir G. S.), kat. 44.5.2.17.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014 (UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R.), kat. 27.7; 44.5.2.17 (S).

praktikos, buvo priimti pažeidžiant teisės aktų ar bendrovės steigimo dokumentų nustatytą tvarką ir turėjo įtaką jos nemokumui, dėl ko bendrovė negali įvykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams);

- 4) ekonominis nenaudingumas/nereikalingumas (pavyzdžiui, sudarant sandorį turi būti veikiama išimtinai įmonės interesams ir turi būti sudaromi tik įmonei reikalingi sandoriai, prekė ar paslauga neturi būti perkama per brangiai, o įmonės turtas parduodamas per pigiai)⁵¹.

Remiantis aukščiau pateikta Lietuvos Respublikos teismų praktikos analize, darytina išvada, kad nėra aiškiai suformuotų kriterijų, kurių pagrindu būtų galima įvertinti priimtų sprendimų rizikingumo ir atsiradusios žalos santykį. Teismai, vertindami valdymo organų priimamų sprendimų rizikingumą, turėtų vertinti šių sprendimų turinį kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į sprendimų priėmimo dieną buvusias aplinkybes. Teismui nustačius, kad priimti valdymo organų sprendimai neatitinka įprastos verslo praktikos, yra akivaizdžiai žalingi ir nulėmė įmonės nemokumo būseną, dėl kurios įmonė negali vykdyti įsipareigojimų kreditoriams, valdymo organų nariai turėtų atsakyti įstatymų nustatyta tvarka už įmonės privedimą prie bankroto tyčia.

Analizuojant civilinės atsakomybės įgyvendinimo problemą, pažymėtina, kad ĮBĮ 20 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta, jog likvidavus įmonę dėl bankroto, kuris buvo pripažintas tyčiniu, žalą dėl įmonės neįvykdytos kreditoriui (kreditoriams) prievolės, kurios dydis negali viršyti dėl asmens tyčinės veikos susidariusių ir bankroto proceso metu nepatenkintų reikalavimų sumos, turi atlyginti asmuo (asmenys), dėl kurio (kurių) veikimo ar neveikimo kilo tyčinis bankrotas, jeigu prievolė neįvykdyta dėl šio (šių) asmens (asmenų) veikimo ar neveikimo ir šis kreditorius (kreditoriai) Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka pareiškė ieškinį teismui dėl žalos atlyginimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad, iškėlus įmonei bankroto bylą, jeigu joje pareikštas kreditoriaus reikalavimas nebuvo patenkintas, tai, pasibaigus bankroto bylai, išlieka teisė kreiptis su reikalavimu dėl žalos atlyginimo į bankrutavusio juridinio asmens valdymo organus sudariusius fizinius asmenis⁵². Taigi Lietuvoje kreditoriams nėra suteikiama tiesioginio ieškinio pareiškimo teisė iki tol, kol nėra pasibaigęs įmonės bankroto procesas, t. y. iki tol, kol bankrutavusi įmonė nėra likviduota⁵³. Tokia nuostata yra susijusi su CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta subsidiaria valdymo organų narių civiline atsakomybe, kurios

⁵¹ Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S). MRU. - Vilnius, 2012. P.114-116.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214/2011 (Vilniaus rajono apylinkės vyriausiojo prokuroro ir UAB „Vilniaus vandenys“ ieškinį atsakovams v. A. J., V. M. ir B. J. B.), kat. 24.3; 27.7; 44.5.2.17 (S).

⁵³ Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S). MRU. - Vilnius, 2012. P.150.

esminis požymis yra tas, kas subsidarius skolininkas (t. y. asmuo, dėl kurio veiksmų įmonė buvo privesta prie bankroto tyčia) atsako kreditoriui papildomai tada ir tiek, kiek prievolės neįvykdo pagrindinis skolininkas (t. y. bankrutuojanti/bankrutavusi įmonė). Taigi tuo atveju, jeigu įmonei iškėlus bankroto bylą ir ją išregistravus iš Juridinių asmenų registro įmonės prievolės, susidariusios dėl asmens tyčinės veikos, kreditoriams liko neįvykdytos, subsidarius skolininkas, t. y. neteisėtus veiksmus atlikęs asmuo, turi prievolę atlyginti visą kreditorių patirtą žalą, kuri kaip numatyta ĮBĮ 20 straipsnio 7 dalyje, negali būti didesnė nei dėl asmens tyčinės veikos susidariusių ir bankroto proceso metu nepatenkintų reikalavimų suma. Taip yra užtikrinamas kreditorių teisių apsauga bei jo realumas.

Taip pat svarbu paminėti, kad pagal BK 209 straipsnį asmuo, kuris sąmoningai blogai valdydamas įmonę nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė didelės turtinės žalos kreditoriams, baudžiamas laisvės atėmimo bausme iki trejų metų. Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik tuo atveju, jeigu yra įsiteisėjusi teismo nutartis dėl skolininko bankroto bylos iškėlimo, tačiau tai taip pat savaime nereiškia, kad civiline tvarka nustačius tyčinį bankrotą, asmeniui bus inkriminuojamas nusikalstamas bankrotas – tiems patiems asmenims gali būti taikoma tiek civilinė, tiek baudžiamoji atsakomybė arba tik viena iš šių atsakomybių. Taigi asmeniui už tyčinius veiksmus ir/ar neveikimą, kuriais sukeliamas įmonės bankrotas, kyla civilinė ir/ar baudžiamoji atsakomybė.

Pažymėtina, kad valdymo organų atsakomybę už tyčinius veiksmus ir/ar neveikimą panašiai reglamentuoja ir Estijos Respublikos bankroto įstatymas. Sistemiškai aiškinant Estijos Respublikos bankroto įstatymo⁵⁴ normas, už neteisėtą veiką, kuria įmonė privedama prie bankroto, yra išskiriamos šios atsakomybės formos: 1) baudžiamoji ir 2) civilinė. Kaip ir Lietuvos Respublikoje, įtvirtinta, kad vienos iš minėtų atsakomybės rūšių taikymas nepanaikina kitos taikymą – tiems patiems asmenims gali būti taikoma tiek civilinė, tiek baudžiamoji atsakomybė arba tik viena iš šių atsakomybių, o baudžiamoji atsakomybė kyla tik tuo atveju, jeigu yra įsiteisėjusi teismo nutartis dėl skolininko bankroto bylos iškėlimo. Baudžiamoji atsakomybė numatyta Estijos Respublikos baudžiamojo kodekso⁵⁵ 384 ir 385 straipsniuose. Minėtame 384 straipsnyje įtvirtinta, kad skolininkas, kuris sunaikino, sugadino, iššvaistė turtą, suteikė nepagrįstų dotacijų ar prisiėmė įsipareigojimų, suteikė prioritetą vienam kreditoriui, yra baudžiamas pinigine bauda ar laisvės atėmimo bausme iki 3 metų. Civilinė atsakomybė, kylanti dėl neteisėtos veikos, privedusios įmonę prie bankroto, numato prievolę atlyginti žalą, jei nuolatinis skolininko nemokumas, kuris sukėlė bankrotą, kilo dėl rimtų valdymo klaidų arba jei

⁵⁴ Bankruptcy Act of the Republic of Estonia (in force since January 1, 2003) //

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/527012014006/consolide>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

⁵⁵ Penal Code of the Republic of Estonia (in force since June 6, 2001) //

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/530012014001/consolide>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

valdymo organo narys savo veika sukėlė žalą juridiniam asmeniui. Pagal Estijos Respublikos bankroto įstatymo 28 straipsnio 2 dalį didelė valdymo klaida yra laikomas tyčinis skolininko, kuris yra fizinis asmuo arba skolininko juridinio asmens valdymo organo narys, įsipareigojimų pažeidimas arba įsipareigojimų pažeidimas dėl didelio neatsargumo. Aiškinantis civilinės atsakomybės turinį vadovaujamas Estijos Respublikos civilinio kodekso bendrosios dalies⁵⁶ 37 straipsniu, kuriame nurodyta, kad juridinio asmens valdymo organo narys, kuris sukėlė juridiniam asmeniui žalą netinkamai vykdydamas savo pareigas, atsako solidariai su juridiniu asmeniu. Pažymėtina, kad pagal Estijos Respublikos bankroto įstatymo 163 straipsnio 5 dalį teismas, priimdamas sprendimas užbaigti bankroto procesą, turi nurodyti bankroto priežastis, t. y. ar bankrotas kilo dėl veiksmų, turinčių baudžiamosios veikos požymių, ar dėl rimto valdymo klaidų, ar kitų aplinkybių. Tokiu atveju, jeigu yra nustatoma, kad bankrotas kilo dėl rimtos valdymo klaidos, administratorius turi pareikšti ieškinį dėl kompensacijos prieš asmenis, kurių veiksmai nulėmė didelę valdymo klaidą, išskyrus, kai toks ieškinys jau yra pareikštas. Svarbu akcentuoti, kad teisė nuspręsti, kada yra rimta valdymo klaida, paliekama administratoriaus kompetencijai, todėl tokia nuostata praktikoje sulaukia kritikos ir teisės mokslininkai siūlo įtvirtinti nebaigtinį aplinkybių sąrašą, kurioms esant administratorius turi pareigą pareikšti ieškinį dėl kompensacijos atlyginimo⁵⁷. Be to, pažymėtina, kad nors Estijos Respublikos bankroto įstatyme yra aiškinama, kad didelė valdymo klaida yra tik dėl tyčios ar didelio neatsargumo, tačiau praktikoje ši nuostata nėra aiškinama taip siauriai, pateisinant tuo, kad valdymo organų nariai privalo būti lojalūs ir rūpestingi pačiam valdymo organui. Vadinas, siekiant kreiptis į teismą su ieškiniu dėl kompensacijos priteisimo iš kaltų asmenų, užtenka nustatyti, kad valdymo organo nariai nebuvo lojalūs, rūpestingi ir atidūs bei savo veiksmais ar neveikimu sukėlė įmonės nemokumo būseną.

Tuo tarpu pagal Prancūzijos Respublikos komercinio kodekso⁵⁸ L654-3 straipsnį asmenys, kurie sukėlė baudžiamąjį bankrotą, baudžiami 5 metų laisvės atėmimo bausme ir 75 000 eurų bauda. Taigi tokiu atveju, jeigu nustatoma, kad įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, Prancūzijos Respublikoje yra baudžiama itin griežtai – kaltam asmeniui skiriama ir laisvės atėmimo bausmė, ir bauda. Prancūzijos Respublikos komercinio kodekso L654-6 straipsnyje nurodyta, kad baudžiamasis teismas, pripažinęs kaltu dėl nusikalstamo bankroto asmenį, taip pat papildomai gali pareikšti diskvalifikaciją ar draudimą eiti vadovaujančias pareigas. Tokia

---

⁵⁶ General Part of the Civil Code Act of the Republic of Estonia (in force since March 27, 2002) // <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/530102013019/consolide>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

⁵⁷ Varul P. Debtor's Liability under Bankruptcy // <http://www.juridicainternational.eu/index/2003/vol-viii/debtors-liability-under-bankruptcy/>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

⁵⁸ Le Code de Commerce Français // http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=D0DEF3767CD14CF206CE258EE90C326C.tpdjo12v_1?cidTexte=LEGITEXT000005634379&dateTexte=20140223; prisijungimo data: 2014-02-22.

nuostata yra vertintina teigiamai. Pažymėtina, kad ĮBĮ 10 straipsnio 14 dalyje numatyta teismo teisė apriboti asmens teisę nuo 3 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu, jeigu šis asmuo privalėdamas pagal įstatymą nepateikė pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo, po teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo neperdavė turto ir (ar) dokumentų, vengė pateikti bankroto procesui reikalingą informaciją ar kitaip trukdė procedūroms. Tačiau šia teisės norma nėra numatyta galimybės tokį apribojimą taikyti, jeigu yra konstatuojamas įmonės tyčinis bankrotas. Dėl šios priežasties teisinį reguliavimą tikslinga koreguoti, įtvirtinant teismo teisę apriboti asmens teisę nuo 3 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu, jeigu pastarasis savo veiksmais ir/ar neveikimu įmonę buvo privedęs prie bankroto tyčia.

Vokietijos Federacijos Respublikoje atsakomybę už neteisėtus veiksmus, sukėlusius tyčinį bankrotą, numato Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo kodekso⁵⁹ 24 skyrius. Šio kodekso 283 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tas, kurio įsipareigojimai viršija turtą, ar tas, kuriam gresia negalėjimas sumokėti skolas, atlieka veiksmus, kuriais dar labiau didinami įsipareigojimai, yra baudžiamas laisvės atėmimo bausme iki 5 metų arba bauda. Svarbu paminėti, kad Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekse numatyta, kad asmuo turi būti baudžiamas ir už pasikėsinimą atlikti veiksmus, sukeliančius įmonės privedimą prie bankroto. Taip pat pažymėtina, kad Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo kodekso 283a straipsnyje yra nurodytos sunkinančios aplinkybės, kurioms esant asmuo baudžiamas nuo 6 iki 10 metų laisvės atėmimo bausme.

Taigi, kaip minėta, užsienio valstybėse tyčinio bankroto teisinis reguliavimas formuojamas ta linkme, kad tyčinio bankroto institutu iš esmės siekiama nubausti asmenis, kurie neteisėtais ir tyčiniaisiais veiksmais privedė įmonę prie bankroto. Tokią nuostatą patvirtina, jog teisės aktuose yra vartojama ne „tyčinio bankroto“, o „nusikalstamo bankroto“ sąvoka, taip pat numatytos griežtesnės atsakomybės rūšys, t. y. už tyčinius valdymo organų veiksmus, kuriais įmonė privedama prie bankroto, įprastai baudžiama laisvės atėmimo bausme ir/ar bauda. Manytina, kad tokia pozicija susiformavo dėl paties požiūrio į bankrotą, kuris suprantamas kaip natūralus reiškinyss ir dėl to laikomasi nuomonės, kad kreditorių teisės ir interesai bankroto procese gali būti ginami ir kitais įtvirtintais teisiniais instrumentais, o ne tik tyčinio bankroto institutu, kuris savo esme yra orientuotas į kaltų asmenų nubaudimą.

Apibendrinant aukščiau aptartus teisinius padarinius, atsirandančius nustačius įmonės tyčinio bankroto faktą, svarbu akcentuoti, kad įmonės privedimas prie bankroto tyčia turi įtakos

---

⁵⁹ Strafgesetzbuch (StGB) der Bundesrepublik Deutschland (In der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998) // <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

ne tik pačios įmonės ar jos kreditorių teisėms ir teisėtiems interesams, bet valstybės ir visuomenės interesams, kitaip tariant, viešajam interesui, todėl detalesnis tyčinio bankroto teisinių pasekmių įtvirtinimas bei aiškiau apibrėžtas asmenų vaidmuo ĮBĮ vertintinas itin teigiamai, nes taip užtikrinami teisinio aiškumo ir tikrumo principai. Taip pat būtina pažymėti, kad bankroto pripažinimas tyčiniu sukelia teises pasekmes ne tik tuo aspektu, kad administratorius turi patikrinti ilgesnio laikotarpio iki bankroto bylos iškėlimo įmonės sudarytus sandorius, tačiau ir įmonės kreditorių interesų papildomos apsaugos, įmonės valdymo organų civilinės, o galimai ir baudžiamosios atsakomybės aspektais. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas ĮBĮ 20 straipsnio 7 dalyje įtvirtino valdymo organų civilinės atsakomybės sąlygas, kuomet gali būti pareiškiamas ieškinys teismui dėl žalos atlyginimo, o apie įmonės valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo neteisėtumą tyčinio bankroto kontekste yra sprendžiama pagal CK 2.87 straipsnyje įtvirtintas bendrąsias nuostatas, įmonės steigimo dokumentus ir specialiąsias teisės normas, reglamentuojančias šių asmenų pareigas, valdant įmonę. Svarbu akcentuoti, kad verslo sritis yra specifinė ir neapsieianti be rizikos, todėl teismas, vertindamas ir nagrinėdamas valdymo organų atsakomybės klausimą, visais atvejais turi ištirti faktines aplinkybes, kurioms esant įmonės valdymo organai nusprendė vienaip ar kitaip veikti, nes ne visais atvejais veikia, sukėlusį nuostolius, turi būti vertinama kaip neteisėtas veiksmas ir/ar neveikimas.

3.2. Kreditorių teisių apsaugos priemonės

Tyčinio bankroto institutas yra laikomas viena iš pagrindinių teisinių priemonių, kuria kreditoriai gali apsiginti nuo neteisėtų įmonių valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo. Vis dėlto toks požiūris kelia pagrįstų abejonių, nes išanalizavus tyčinio bankroto instituto teisinį reguliavimą ir jo taikymą praktikoje, tampa akivaizdu, kad šis institutas neužtikrina pagrindinio kreditorių tikslo bankroto procese, t. y. kuo didesne apimtimi tenkinti finansinius reikalavimus.

Pažymėtina, kad nors ĮBĮ 20 straipsnio 7 dalyje yra įtvirtinta teisė, likvidavus įmonę dėl bankroto, kreditoriui kreiptis į teismą su ieškiniu dėl žalos atlyginimo iš kaltų asmenų, dėl kurių veiksmų (neveikimo) buvo sukeltas tyčinis bankrotas, tačiau dažniausiai kalti asmenys neturi jokio jiems nuosavybės teise priklausančio turto, arba sudaro apsimestinius sandorius ir visą turtą perleidžia tretiesiems asmenims, arba neteisėtai slepia savo pajamas. Vadinasi, tokiais atvejais, net ir administratoriui pateikus ieškinį ar likvidavus įmonę, kreditoriui siekiant prisiteisti patirtą žalą iš kaltų asmenų, šią teisę tampa sunku įgyvendinti, nes kalti asmenys, siekdami išvengti įsipareigojimų vykdymo iš asmeninio turto, šį turtą perleidžia tretiesiems asmenims ir deklaruoja, jog neturi jokių pajamų.

Taigi nors tyčinio bankroto institutu siekiama apginti kreditorių teises, vis dėlto realų rezultatą praktikoje yra sunku pasiekti, todėl šiuo metu tyčinio bankroto institutas labiau suteikia kreditoriams moralinį pasitenkinimą ir pasižymi prevenciniu pobūdžiu. Net tuo atveju, jeigu ir nepavyksta prisiteisti žalos atlyginimo iš kaltų asmenų asmeninio turto, informacija apie kaltus asmenis, kurie įmonę prie bankroto privedė tyčia, skelbiama viešai. Tokia priemonė yra siekiama didelės įtakos tyčinio bankroto prevencijai, taip pat skatinama atsakingus už įmonės valdymą asmenis savanoriškai paklusti nemokumo teisinius santykius reglamentuojantiems teisės aktams.

Vis dėlto nors tyčinio bankroto instituto mechanizmo pagrindinis tikslas sunkiai įgyvendinamas, tačiau tai nereiškia, kad kreditorių teisės ir teisėti interesai lieka neapginti, kai dėl neteisėtų valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo įmonė prie bankroto yra privedama tyčia. Civilinėje privatinėje teisėje be tyčinio bankroto instituto yra įtvirtintos kitos teisinio reguliavimo priemonės, ginančios kreditorių teises ir teisėtus interesus, todėl manytina, kad kreditoriai, būdami atsakingi ir atidūs asmenys, turėtų patys jiems suteiktomis priemonėmis apsisaugoti nuo galimų neteisėtų įmonės valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo. Žemiau trumpai apžvelgiamos dažniausiai naudojamos kreditorių teisių apsaugos priemonės.

1. Prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai (įkeitimas, laidavimas, garantija, rankpinigiai ir kt.). Šios priemonės esmė yra ta, kad tuo atveju, jeigu skolininkas netinkamai vykdo arba išvis nebevykdo sutartinės prievolės, kreditoriui atsiranda papildoma turtinio pobūdžio priemonė, siekiant, jog prievolė būtų įvykdyta tinkamai. Ši priemonė yra efektyvi, tačiau nėra prieinama smulkiesiems kreditoriams dėl brangumo ir operatyvumo. Be to, kad kreditoriaus reikalavimas būtų užtikrintas prievolių įvykdymo užtikrinimo būdu, jis turi turėti pakankamą derybinę galią – vargu, ar realu tikėtis, kad didelės bendrovės šiuo būdu užtikrins savo prievolės smulkiems tiekėjams⁶⁰.

2. Didesnės palūkanos. Šia priemone kreditoriui yra suteikiama galimybė įvertinti galimą sandorio riziką ir nustatyti tokias palūkanas, kad jos visiškai kompensuotų prisiimamą riziką⁶¹. Tačiau šia priemone kreditoriai besąlygiškai negali užtikrinti savo teisių įgyvendinimo, nes galimos rizikos tiksliai negalima numatyti, todėl kreditoriai neturi galimybių tinkamai įvertinti palūkanų dydį, kuris proporcingai atspindėtų prisiimtą riziką.

3. Rizikos diversifikacija. Šia apsaugos priemone yra preziumuojama, kad kreditoriai paskirstė savo finansinius išteklius taip, kad skola sudaro tik nedidelę dalį jų finansinio

⁶⁰ Tikniūtė A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema // Jurisprudencija. Vilnius, Nr. 2008 8 (110). 2008. P. 59.

⁶¹ Posner, R. A. The Rights of Creditors of Affiliated Corporation // http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2856&context=journal_articles; prisijungimo laikas: 2014-01-14.

portfelio⁶². Vis dėlto šia priemone gali pasinaudoti tik didelės įmonės, turinčios didelį klientų skaičių ir administracinius gebėjimus.

4. Draudimas. Kreditoriams yra suteikiama galimybė apsidrausti paskolų portfelį draudimo bendrovėje ir taip valdyti skolininko nemokumo riziką. Vis dėlto, toks draudimas yra pakankamai brangi paslauga, kuri, be kita ko, priklauso ir nuo rizikos masto dydžio – esant didelei nemokumo rizikai draudimo bendrovės arba atsisako drausti, arba nustato draudimo įmokas, kurios smulkiesiems verslo subjektams yra sunkiai prieinamos.

5. Teisė kreditoriams daryti įtaką tam tikriems įmonės sprendimams. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio 6 dalį valdyba, prieš priimdama sprendimą investuoti lėšas ar kitą turtą į kitą juridinį asmenį, turi apie tai pranešti kreditoriams, su kuriais bendrovė yra neatsiskaičiusi per nustatytą terminą, jeigu bendra įsiskolinimo suma šiems kreditoriams yra didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo.

6. Kreditoriams suteikta teisė pasinaudoti priėjimu prie įmonės finansinės atskaitomybės dokumentų. Laikomasi pozicijos, kad kreditorius, prieš sudarydamas sandorių su įmone, turi veikti atsakingai ir jam leistinomis priemonėmis įvertinti įmonės finansinę padėtį, susipažįstant su įmonės finansiniais dokumentais. Taikant šį teisinį apsaugos instrumentą, išlieka tikimybė, kad įmonė gali pateikti neatnaujintus ar tikrovės neatitinkančius duomenis, todėl, kilus bent menkiausiam įtarimui, kreditorius turėtų vengti sudaryti sandorių su tokia įmone ar papildomai taikyti ir kitas teisių apsaugos priemones.

Taigi apibendrinant egzistuojančias kreditorių teisių apsaugos priemones, galima daryti išvadą, kad optimalus šių priemonių įgyvendinimas praktikoje priklauso nuo kreditorių statuso: daugiausia yra ginamos derybinę galią ar išvystytus administracinius gebėjimus turinčių kreditorių teisės, tačiau negalima besąlygiškai teigti, kad mažesniųjų kreditorių teisės yra pažeidžiamos. Pažymėtina, kad siekiant išvengti neteisėtų įmonės valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo, asmuo, prieš sudarydamas atitinkamą sandorį, turi būti aktyvus, atidus ir rūpestingas bei jam prieinamomis priemonėmis pasidomėti įmonės finansine padėtimi bei patikimumu. Tokios galimybės tinkamą įgyvendinimą užtikrintų kompetentingų institucijų įsteigtas viešas duomenų registras, kuriame būtų pateikiama pagrindinė informacija apie įmonę ir jos finansinę padėtį, todėl prieš užmezgant tarpusavio bendradarbiavimo santykius kreditorius turėtų užtikrintas galimybes pasidomėti verslo partnerio finansine padėtimi ir patikimumu. Maža to, asmuo turi veikti aktyviai ir rūpestingai ne tik prieš sudarant atitinkamą sandorį, tačiau ir sandorio vykdymo metu turi pareigą nuolatos domėtis partnerio finansine padėtimi ir galimybe

⁶² F. H.; Fischel, D. R. Limited Liability and the Corporation // http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2165&context=journal_articles; prisijungimo laikas: 2014-01-14.

vykdyti sandoriu priištus įsipareigojimus. Taigi be tyčinio bankroto instituto yra įtvirtintos kitos teisinio reguliavimo priemonės, ginančios kreditorių teises ir teisėtus interesus, todėl manytina, kad kreditoriai turėtų patys jiems suteiktomis priemonėmis apsisaugoti nuo galimų neteisėtų įmonės valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo ir priištėti dalį rizikos, o ne tik po įmonės bankroto bylos iškelimo *ex post facto* besąlygiškai siekti tyčinio bankroto nustatymo, manant, kad tai yra tinkamiausia teisių gynimo priemonė.

Taigi apibendrinant šio mokslinio tiriamojo darbo skyrių, galima daryti keletą išvadų. Įstatymo leidėjas, atsižvelgdamas į tai, kad tyčinio bankroto nustatymas turi įtakos plačiam ratui subjektų, įtvirtino detalesnius ĮBĮ tyčinio bankroto teisinius padarinius ir užtikrino teisinio tikrumo ir aiškumo principus. Būtina akcentuoti, kad įstatymo leidėjas taip pat įtvirtino valdymo organų atsakomybę už veiksmus ir/ar neveikimą, sukėlusius tyčinį bankrotą. Taigi šiuo metu galiojantis tyčinio bankroto teisinis reguliavimas aiškiai įtvirtina galimybę traukti asmenį civilinę atsakomybę, jeigu likvidavus įmonę dėl bankroto, kuris buvo pripažintas tyčiniu, nustatoma žala dėl įmonės neįvykdytos kreditoriui (kreditoriams) prievolės, kurios dydis negali viršyti dėl asmens tyčinės veikos susidariusių ir bankroto proceso metu nepatenkintų reikalavimų sumos. Taip pat svarbu pažymėti, kad nors tyčinio bankroto instituto pagrindinis tikslas – užtikrinti kreditorių teisių apsaugą, vis dėlto dėl praktinių problemų, kurios kyla, siekiant nustatyti tyčinį bankrotą, šio bankroto nustatymas šiuo metu kreditoriams suteikia moralinį pasitenkinimą ir užtikrina prevencinį pobūdį, o ne užtikrina teisių apsaugą. Dėl to kreditoriai, būdami atsakingi ir atidūs asmenys, turėtų patys jiems suteiktomis teisinio reguliavimo priemonėmis (prievolės užtikrinimo būdais, draudimu, dalyvavimu įmonės veikloje ir pan.) apsisaugoti nuo galimų neteisėtų įmonės valdymo organų veiksmų ir/ar neveikimo.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Šioje tiriamojo darbo pradžioje iškelta hipotezė, kad naujasis tyčinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra efektyvus mechanizmas bankroto, padaryto tyčia, žemo išaiškinamumo lygio problemos sprendimui, paneigta.

Išsamiai išanalizavus teisės aktus, teismų praktiką ir mokslinę teisės literatūrą, taip pat atlikus Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisinio reguliavimo lyginamąją analizę bei apibendrinus šio tiriamojo darbo rezultatus, pateikiamos šios išvados:

1. Tyčinio bankroto teisinius santykius Lietuvos Respublikoje reglamentuoja tik Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, kuris įstatymo leidėjo buvo nuolat keičiamas ir detalizuojamas, siekiant spręsti praktikoje atsirandančias teisinio reguliavimo problemas.
2. Atskleista tyčinio bankroto koncepcija parodo, kad Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme įtvirtintame tyčinio bankroto apibrėžime yra nurodyti tokie šio instituto požymiai: 1) tyčios turinys – sąmoningai blogai valdant įmonę, siekiama padaryti žalos (veikimas) ar leidžiama jai atsirasti (neveikimas) ir/ar 2) sandorių sudarymas, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme įtvirtintas tyčinio bankroto apibrėžimas savo esme yra platus („ir (arba)“), o apibrėžime įtvirtintos vertinamojo pobūdžio sąvokos („sąmoningai blogai valdant įmonę“), todėl jis visapusiškai ir tiksliai neatspindi pačios tyčinio bankroto instituto esmės.
3. Lietuvos Respublikoje yra itin žemas tyčinio bankroto išaiškinamumo lygis. Išanalizavus tokią tendenciją lemiančias priežastis, svarbu pažymėti, kad ne vien prieš tai buvęs neišsamus teisinis reguliavimas nulėmė žemą tyčinio bankroto išaiškinamumo lygį. Tam įtakos turi objektyvios aplinkybės (įmonės dokumentų sunaikinimas ar neperdavimas bankroto administratoriui, fiktyvus įmonės valdymo organų paskyrimas, retroperspektyvinis aplinkybių vertinimas) bei subjektyvios priežastys (administratoriaus statuso problema, įmonės kreditorių įtaka bankroto procesui ir jų santykis su teismo paskirtu bankroto administratoriumi, kitų institucijų pasyvus vaidmuo).
4. Tyčinis bankrotas gali būti nustatomas tik tada, kai: 1) įsiteisėjus teismo nutarčiai, kuria įmonei iškelta bankroto byla, 2) nustatomi tyčiniai valdymo organų veiksmai ir/ar neveikimas bei 3) konstatuojamas priežastinis ryšys tarp tyčinių valdymo

organų veiksmų ir/ar neveikimo ir atsiradusių teisinių padarinių, t. y. įmonės privedimo prie bankroto.

5. Įstatymo leidėjo įstatyminiu lygmeniu įtvirtinti abstraktūs tyčinio bankroto požymiai ir prezumpcijos vertintini nevienareikšmiškai. Viena vertus, toks teisinis reguliavimas užtikrina teisinį aiškumą ir tikrumą, nes tyčinio bankroto požymių ir prezumpcijų įtvirtinimas įstatyminiu lygmeniu palengvina bankroto, prie kurio įmonė privesta tyčia, įrodinėjimą. Kita vertus, verslas ir jame priimami sprendimai yra susiję su rizika, todėl abstraktūs ir dėl to galintys būti plačiai interpretuojami požymiai ir prezumpcijos gali sudaryti pagrindą atsirasti situacijai, kuomet dėl pakankamai griežto teisinio reglamentavimo asmenys, bijodami gresiančios atsakomybės, vengs eiti įmonės valdymo organų narių pareigas – gali pasitaikyti atvejų, kai įmonės bankrotas iš tiesų kilo dėl objektyvių aplinkybių, tačiau dėl per plačiai interpretuojamų ir griežtai taikomų požymių ir prezumpcijų, kreditoriai, ieškodami kaltų asmenų dėl įmonės bankroto, sieks įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu ir atsakomybėn patraukti įmonės valdymo organus. Dėl to įstatyminiu lygmeniu įtvirtinti tyčinio bankroto požymiai ir prezumpcijos turėtų būti taikomi ir interpretuojami, atsižvelgiant į jau suformuotų teismų praktikoje požymių turinį, nes priešingas aiškinamas neužtikrintų galimybės valdymo organams tam tikrais atvejais priimti rizikingus sprendimus, kurie verslo aplinkoje yra vienas iš esminių įmonių veiklos ekonominio efektyvumo didinimo priemonių.
6. Įstatymo leidėjas išgrynino teises pasekmes, kurios atsiranda teismui nustačius tyčinio bankroto faktą. Toks teisinis reguliavimas vertintinas teigiamai, kaip suteikiantis teisinio tikrumo ir aiškumo, juolab, kad pripažinimas įmonės bankrotą tyčiniu turi įtakos ne tik bankrutuojančios/bankrutavusios įmonės, bet ir administratoriaus, įmonės kreditorių bei valdymo organų teisėms ir pareigoms. Tačiau svarbu pažymėti, kad net ir konstatavus tyčinį bankrotą, norimas rezultatas įprastai nėra pasiekiamas, t. y. atlyginti žalą kreditoriams, net ir patraukus atsakomybėn kaltus asmenis, praktiškai dažniausiai neįmanoma, todėl tyčinio bankroto nustatymo pasekmės dažniausia sukelia tik moralinį pasitenkinimą kreditoriams. Dėl šios priežasties kreditoriai turi iš anksto veikti aktyviai, atidžiai ir rūpestingai bei iš anksto pasirūpinti savo teisių apsaugos užtikrinimu, pavyzdžiui, įkeitimu užtikrinant prievolės įvykdymą, draudimu ir pan.

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktas šio tiriamojo darbo išvadas ir siekiant tobulinti teisinį reguliavimą tyčinio bankroto kontekste, pateikiami šie pasiūlymai:

1. Nors įstatymo leidėjas, siekdamas supaprastinti tyčinio bankroto įrodinėjimą, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje įtvirtino tyčinio bankroto prezumpcijas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad šios prezumpcijos neatitinka įprastos verslo rizikos ir sudaro sąlygas piktnaudžiauti bei nepagrįstai konstatuoti tyčinio bankrotą, siūlytina įstatyminiu lygmeniu nenustatyti tyčinio bankroto prezumpcijų, o jas formuluoti kaip tyčinio bankroto požymius.
2. Pagal teismų praktiką tyčinio bankroto faktui konstatuoti nebūtina nustatyti konkrečios veikos, kuri nulėmė įmonės bankrotą, o turi būti vertinama aplinkybių visuma. Toks aiškinamas vertintinas teigiamai, nes vienkartinis valdymo organų veiksmas ir/ar neveikimas, kurie nėra naudingi įmonei, savaime nesudaro pagrindo teigti, jog įmonė buvo privesta prie bankroto tyčia. Tuo tarpu įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtino galimybę konstatuoti tyčinį bankrotą, nustačius bent vieną požymį, ir taip sudarė sąlygas piktnaudžiauti tyčinio bankroto institutu. Dėl to siūlytina Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatyti, kad teismas pripažįsta bankrotą tyčiniu, jeigu nustato, kad yra keli Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme įtvirtinti tyčinio bankroto požymiai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 29-843.
5. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 64-1500.
6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.
7. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-4927.

Užsienio valstybių teisės aktai

8. Le Code de Commerce Français // http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=D0DEF3767CD14CF206CE258EE90C326C.tpdjo12v_1?cidTexte=LEGITEXT000005634379&dateTexte=20140223; prisijungimo data: 2014-02-22.
9. Strafgesetzbuch (StGB) der Bundesrepublik Deutschland (In der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998) // <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.
10. Penal Code of the Republic of Estonia (in force since June 6, 2001) // <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/530012014001/consolide>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.
11. Bankruptcy Act of the Republic of Estonia (in force since January 1, 2003) // <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/527012014006/consolide>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.
12. General Part of the Civil Code Act of the Republic of Estonia (in force since March 27, 2002) //

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/530102013019/consolide>;
prisijungimo laikas: 2014-02-22.

Specialioji literatūra

13. Bagdonavičius S. Baudžiamoji teisė: Atskirų nusikaltimų ekonomikai ir finansams komentaras. - Vilnius: S. Bagdonavičius, 1998. P. 34.
14. Bivainis J., Jovaišas K. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė, Nr. 2-3, 2002, P. 52.
15. Easterbook F. H., Fischel D. R. Limited Liability and the Corporation // http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2165&context=journal_articles; prisijungimo laikas: 2014-01-14.
16. Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S). MRU. - Vilnius, 2012. P.114-116.
17. Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S). MRU. - Vilnius, 2012. P.150.
18. Kropas S., Šidlauskas G. Tarptautinis valiutos fondas ir Lietuva: bendradarbiavimo raidos bruožai ir perspektyvos // Pinigų studijos. 2002, Nr. 3, P. 66.
19. Posner, R. A. The Rights of Creditors of Affiliated Corporation // http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2856&context=journal_articles; prisijungimo laikas: 2014-01-14.
20. Spaičienė J. Bankroto teisės raida Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai: teisė (01 S) / MRU. – Vilnius, 2008. P. 105.
21. Tikniūtė A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema // Jurisprudencija. Vilnius, Nr. 2008 8 (110). 2008. P. 59.
22. Varul P. Debtor's Liability under Bankruptcy // <http://www.juridicainternational.eu/index/2003/vol-viii/debtors-liability-under-bankruptcy/>; prisijungimo laikas: 2014-02-22.

Teismų praktika

23. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-477/2014 (dėl UAB „KL Handel Import Export“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 122.4; 126.2; 126.8 (S).

24. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-556/2005 (dėl bankroto bylos iškėlimo UAB „Šiaulių stumbras“), kat. 126.2; 126.3; 126.8.
25. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-854/2009 (A. U. v. M. M., M. P., G. B.), kat. 93.2.5; 94.2.1; 99.4; 106.1; 126.8 (S).
26. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-412/2010 (dėl UAB „Rinvesta“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8 (S).
27. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-372/2010 (dėl UAB „Minijos baldų prekyba“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8.
28. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-215/2013 (dėl UAB „Duomenų bazės ir technologijos“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8.
29. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2420/2013 (dėl UAB „Tobula santechnika“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8. (S).
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. birželio 21 d. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga Nr. A2-16 // Teismų praktika. 2001, Nr. 16.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2009 (R. V. pagal BK 209 straipsnį), kat. 1.1.12.1; 1.2.17.13 (S).
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-576/2011 (E. K. pagal BK 186 straipsnio 1 dalį, 209 straipsnį, 222 straipsnio 1 dalį, 223 straipsnio 1 dalį), kat. 1.2.14.9.; 1.2.17.13.; 1.2.18.10.; 1.2.18.11. (S).
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014 (UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R.), kat. 27.7; 44.5.2.17 (S).

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006 (K. J. J. v. J. B. ir V. K.), kat. 44.5.1; 44.5.2.1 (S) // Teismų praktika. 2006, Nr. 26.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-680/2001 (dėl UAB „Laisvės“ kino teatro bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 125.6 // Teismų praktika. 2004, Nr. 23.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2004 (dėl UAB „Baltic Building Fund“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 125.6.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-564/2004 (O. T. v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus miesto skyrius), kat. 7.1 (S).
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-214/2011 (Vilniaus rajono apylinkės vyriausiojo prokuroro ir UAB „Vilniaus vandenys“ ieškinį atsakovams v. A. J., V. M. ir B. J. B.), kat. 24.3; 27.7; 44.5.2.17 (S).
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011 (BUAB „Balmeto Medis“ v. AB „Simega“), kat. 21.4.2.1; 35.6.1 (S).
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011 (BUAB „Limantra“ v. N. G.), kat. 27.7; 44.2.1; 44.5.2.17 (S) // Teismų praktika. 2011, Nr. 35.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-342/2012 (OMV Refining & Marketing GMBH v. R. A. P.), kat. 116.10.2 (S).
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-346/2012 (dėl UAB „Korolita“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 126.8 (S).
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012 (UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., BUAB „Studio Gazo“), kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17 (S). // Teismų praktika. 2012, Nr. 37. P. 129-139.

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2013 (dėl UAB „Seltas“ bankroto pripažinimo tyčiniu), kat. 114.9.6.2; 126.8 (S).
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-420/2013 (BUAB „Stagena“ v. AB SEB bankas ir G. S.), kat. 44.5.2.17.
46. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-575-1686-12 (UAB „NK Statyba“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija), kat. 9.3.5 (S).

Kita literatūra

47. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas // <http://dz.lki.lt/>; prisijungimo laikas: 2013-11-02.
48. Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos bankroto procesų eiga (2014-01-31) // http://www.bankrotodep.lt/Doc/2014_01_31.pdf; prisijungimo laikas: 2014-02-22.
49. Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos bankrutuojančių bei bankrutavusių įmonių sąrašas, kuriose bankrotas pripažintas tyčiniu // http://www.bankrotodep.lt/Doc/Tyc_2013-11-30.pdf; prisijungimo laikas: 2014-02-22.
50. Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga (1993-2011 metų) // www.bankrotodep.lt/Doc/apzvalga.doc; prisijungimo laikas: 2013-11-02.
51. Lietuvių kalbos žodynas // <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2013-11-02.
52. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 1997 m. gegužės 14 d. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. P-147(2) // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=38652&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-02.
53. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2012 m. spalio 19 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo pakeitimo įstatymo

projektų aiškinamasis raštas Nr. XIP-4927 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435275; prisijungimo laikas: 2013-11-02.

54. Republic of Lithuania: Technical Assistance Report on Proposals for Reforming the Insolvency Regime // International Monetary Fund Country Report, November 2011, No. 11/320 // <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11320.pdf>; prisijungimo laikas: 2014-02-20.

Žviliūtė A. Tyčinio bankroto teisinis reguliavimas: teorinės ir praktinės problemos / Verslo teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. Salvija Kavalnė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, Verslo teisės katedra, 2014. – P. 72.

SANTRAUKA

Lietuvos Respublikoje 2013 m. spalio 1 d. įsigaliojo nauja 2001 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo redakcija, kuria iš esmės buvo pakeistas prieš tai galiojęs tyčinio bankroto instituto reglamentavimas. Dėl to labai svarbu išanalizuoti ir atskleisti naujojo teisinio reguliavimo modelį Lietuvos Respublikoje bei ištirti šiame reguliavime įtvirtintų teisinių nuostatų taikymo praktikoje galimybes.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas yra tyčinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo tikslas – sistemiškai išanalizavus tyčinio bankroto galiojantį teisinį reguliavimą ir praktinius jo taikymo aspektus, įvertinti šių bankrotų nustatymo problemas bei jo tobulinimo galimybes Lietuvos Respublikoje.

Tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: pateikti tyčinio bankroto dabartinės situacijos vertinimą, atskleisti įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu inicijavimo procedūros ypatumus, pateikti tyčinio bankroto požymių ir prezumpcijų turinio analizę, nustatyti teisinius padarinius, atsirandančius teismui konstatavus tyčinio bankroto faktą.

Tyrimas atliktas taikant šiuos metodus: mokslinės literatūros analizės, dokumentų analizės, lyginamasis istorinis, lyginamasis, apibendrinimo ir statistinių duomenų analizės.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai: įstatymo leidėjas, siekdamas įtvirtinti teisinį reguliavimo modelį, kuris užtikrintų efektyvų tyčinio bankroto nustatymą praktikoje, įstatyminiu lygmeniu išgrynino tyčinio bankroto inicijavimo procedūrą, teises pasekmes bei tyčinio bankroto požymius ir prezumpcijas. Pastarieji turėtų būti taikomi ir interpretuojami atsižvelgiant į jau suformuotų teismų praktikoje aplinkybių turinį, nes priešingas aiškinimas neužtikrintų galimybės valdymo organams priimti rizikingus sprendimus, kurie verslo aplinkoje yra vienas iš esminių įmonių veiklos ekonominio efektyvumo didinimo priemonių. Šiuo moksliniu tiriamuoju darbu yra siūloma įstatyminiu lygmeniu nenustatyti tyčinio bankroto prezumpcijų, o jas formuluoti kaip tyčinio bankroto požymius, taip pat nustatyti, kad teismas pripažįsta bankrotą tyčiniu, jeigu nustato, kad yra keli įstatyme įtvirtinti tyčinio bankroto požymiai, o ne vienas iš jų.

Pagrindiniai žodžiai: bankrotas, tyčinis bankrotas, tyčinio bankroto teisinis reguliavimas, tyčinio bankroto požymiai ir prezumpcijos, kreditorių teisių apsauga.

Žviliūtė A. Legal Regulation of Fraudulent Bankruptcy: Theoretical and Practical Issues / Master's Thesis in Business Law. Supervisor doc. Dr. Salvija Kavalnė. – Vilnius: Department of Law, Mykolas Romeris University, 2014. – 72 p.

SUMMARY

The new edit of Enterprise of Bankruptcy Law of the Republic of Lithuania had entered into force on 1 October 2013 by which legal regulation of fraudulent bankruptcy was essentially changed. For that reason it is important to analyze and reveal the new legal regulation in the Republic of Lithuania and investigate the opportunities of application of the legal provisions to practice.

The subject of the research is legal regulation of fraudulent bankruptcy in the Republic of Lithuania.

The aim of the research is to evaluate the problem's of legal regulation of fraudulent bankruptcy in the Republic of Lithuania and identify it's opportunities for improvement.

The following main tasks were set: to evaluate the current situation of fraudulent bankruptcy, to reveal the initiation procedure characteristics of fraudulent bankruptcy, to analyze the content of the features and presumptions of fraudulent bankruptcy, to determine the legal consequences arising when court states fraudulent bankruptcy.

The research was conducted using these methods: analysis of scientific literature, analysis of documents, comparative historical, comparative, statistical data analysis.

Conclusions and results of the research are: the legislature in order to establish legal regulation, which would ensure effective identification of fraudulent bankruptcy in practice, purified the initiation proceedings of fraudulent bankruptcy, the legal consequences and the features and presumptions of fraudulent bankruptcy. These features and presumptions should be applied and interpreted considering the case law has formed the content of the circumstances of fraudulent bankruptcy; contrary interpretation would not provide opportunities to management organs to take risky decisions which are one of the major measures to increase company's cost-effectiveness. In this research work is suggested the presumptions to formulate as the features of fraudulent bankruptcy, also is suggested to determine in the Enterprise of Bankruptcy Law of the Republic of Lithuania that court states the fraudulent bankruptcy if it finds not one but several features of fraudulent bankruptcy.

Key words: bankruptcy, fraudulent bankruptcy, legal regulation of fraudulent bankruptcy, the features and presumptions of fraudulent bankruptcy, creditors' rights protection.